

**VZGOJA ZA
KRITIČNO DRŽAVLJANSKO DRŽO**

**Skripta besedil ob
Poletnem študijskem forumu kritičnega državljanstva**

UP PEF, 27.-28.junij 2013

POLETNI ŠTUDIJSKI FORUM KRITIČNEGA DRŽAVLJANSTVA

Pedagoška fakulteta Univerze na Primorskem in doc. dr. Andraž Teršek vabita študente vseh fakultet Univerze na Primorskem in vseh letnikov na dvodnevni Poletni študijski forum kritičnega državljanstva, ki bi se izvedla v zadnjem tednu meseca junija 2013 v Kopru.

V študijskem letu 2013/2014 bo fakulteta UP PEF v naboru izbirnih študijskih predmetov ponudila nov študijski predmet z naslovom Vzgoja za kritično državljanstvo. Predmet bo ponujen na izbiro tako študentkam in študentom UP PEF, kot tistim z drugih fakultet UP.

Vsebina predmeta je zasnovana kot kombinacija temeljnega učenja in kritične analize tistih vprašanj in problemov sodobne družbe, ki določajo posameznikov status državljana, hkrati pa se zdijo temeljnega pomena za vzgojo državljanov kot obveščenih, opolnomočenih, razmišljujočih, kritičnih in aktivnih političnih subjektov.

V smislu domovinske vzgoje bo šlo pri tem predmetu predvsem za učenje o konstitutivnih temeljih državnosti, za kritično učenje o prvinah demokratične legitimnosti političnega in pravnega sistema, kritično izpostavitve temeljnih značilnosti sodobne družbe in za analizo izbranih problemov družbene dejanskosti. Slednja vključuje kritično analizo dnevne politike, pravnih politik, delovanja institucij in delovanja sistema odločanja v družbi. Pri poskusu vzgoje za politično aktivnega in kritičnega državljana pa bo šlo predvsem za krepitev splošne državljanske zavesti o pomenu in vlogi aktivnega in kritičnega državljanstva, opolnomočenje za aktivno sodelovanje v družbenih praksah v vlogi razmišljujočega in kritičnega državljana in za pomoč pri usposabljanju mladih za prenašanje zavesti o pomenu in vlogi obveščenega, aktivnega in kritičnega državljana na mlajše generacije in na splošno javnost.

Poletni forum, ki bo pripravljen tudi z namenom promocije opisane programske ideje za dopolnitev študijskih vsebin, bo primarno namenjen strnjeni kritični predstavitvi in polemični pogovorni izpostavitvi izbranih tem, ki neposredno zadevajo aktualne probleme sodobne družbe in idejo o bistveni okrepitvi statusa razmišljujočega, kritičnega in aktivnega državljana v slovenskem in evropskem okviru. Izvedel se bo kot sklop smiselno povezanih pogovornih predavanj. Konkretna vsebina dvodnevnega programa, vključno s številom povabljenih predavateljev, bo odvisna od interesa, ki ga bodo za poletni forum pokazali študentke in študentje Univerze na Primorskem. Forum, ki bo brezplačen, se bo zaključil s skupno zabavo. Udeleženci bodo prejeli uradna potrdila o aktivni udeležbi.

Poletna šola KRITIČNEGA DRŽAVLJANSTVA
27. in 28. junij 2013
UP PEF, Koper

Predavatelji in teme:

Četrtek, 27. junij, 11h:

Dr. Andraž Teršek: Znosna težavnost razmišljanja o hudičih v angelskih podobah.

Četrtek, 27. junij, 14h:

Dr. Patrick Vlačič: Labodji spev? (Kritični) državljan pred politiko, v politiki in po politiki.

Četrtek, 27. junij, 17h:

Sebastjan Jeretič:

Koliko volivcev lahko racionalno prepričamo in zakaj bi bila poražena na volitvah?!

Petek, 28. junij, 11h:

Dr. Sandra Bašič:

Kam je šla demokratizacijska in legitimacijska funkcija medijev?!

Petek, 28. junij, 14h

Luka Zajc:

Tudi o resnici o sodiščih in lažeh o odvetnikih

Petek, 28. junij, 17h:

Mag. Marcel Štefančič Jr. :

Kritično ocenjujva, Ronaldo pa bo dvigal roke!

Življenjepis gostujočih predavateljev

Patrick Vlačič,

letnik 1970, je doktor prava. Leta 1995 je diplomiral na PF v Ljubljani. Dve leti je delal na Višjem sodišču v Kopru. Ima opravljen pravosodni izpit.

Leta 1997 se je zaposlil na Fakulteti za pomorstvo in promet Univerze v Ljubljani, kjer je bil sprva asistent, od leta 2001 višji predavatelj za predmete mednarodno prometno pravo, gospodarsko in prometno pravo ter pomorsko in gospodarsko pravo. Leta 2004 je postal predstojnik katedre za pomorsko in prometno pravo. Magistrski študij je opravil na pravni fakulteti v Splitu (magistriral leta 2001), doktoriral pa je leta 2005 na ljubljanski pravni fakulteti.

Bil je direktor portoroškega letališča. Krajše obdobje leta 2004 je bil tudi svetovalec ministra za promet.

Bil je svetnik v piranskem občinskem svetu in predsednik sveta Krajevne skupnosti Lucija, Je namestnik arbitra na sodišču Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi za poravnavo in arbitražo. Je predsednik Društva za pomorsko pravo Slovenije, član društva OZN in član Kulturno umetniškega društva Terra Mystica.

Je soavtor univerzitetnega učbenika Temelji poslovanja špedicije, Zakona o elektronskem poslovanju in elektronskem podpisu s komentarjem in Zakona o prevoznih pogodbah v cestnem prometu s predgovorom. Je avtor številnih znanstvenih in strokovnih člankov doma in v tujini.

Igra bas v glasbeni skupini Heavenix. Repertoar skupine obsega različno glasbo od rocka do funka, v katerem ni uspešnic s top lestvic. Septembra 2006 so se predstavili na Slovenski popevki s skladbo Luna na licu. Obvlada karate, ki ga občasno tudi poučuje.

Sebastjan Jeretič

Letnik 1971. Diplomiral je 17. decembra 1996 na Fakulteti za družbene vede na Univerzi v Ljubljani na študijskem programu Politologija smer Mednarodni odnosi. Magistriral je 6. Marca 2009 na Institutum Studiorum Humanitatis – Fakulteti za podiplomski humanistični študij v Ljubljani na študijski smeri Lingvistika govora in teorija družbene komunikacije.

Objavil je številne strokovne članke ter dva izvorna znanstvena članka. Leta 2008 objavil znanstveno monografijo Borut Pahor od partnerja do alternative, v kateri je razvijal koncepte kognitivne lingvistike, ki jih je apliciral na analizi medijske podobe Boruta Pahorja in Socialnih demokratov. Pri tem je razvil predvsem koncept okvirjev kot sidrišč smisla ter preokvirjanja kot strategije preoblikovanja javne podobe.

Predaval je na številnih strokovnih konferencah s področja marketinga doma in v tujini. Posebej se je ukvarjal s političnim marketingom in volilnimi kampanjami, z nevromarketingom in digitalnim marketingom. Že desetletje se poklicno ukvarja s področjem marketinga in ima na tem polju bogate izkušnje. Tako s področja komercialnih promocijskih

kampanj in marketinga podjetij ter javnega sektorja kot tudi s področja volilnih kampanj. Sodeloval je pri volilni zmagi dr. Danila Türka na predsedniških volitvah 2007, pri zmagi Socialnih demokratov na parlamentarnih volitvah 2008, pri zmagi Petra Bossmana na županskih volitvah 2010 ter pri številnih volilnih kampanjah doma in v tujini v Črni Gori, Srbiji in Bosni in Hercegovini. Poleg tega je ustanovitelj podjetja Nevro PR ter soustanovitelj podjetja Neuroagencija, ki se ukvarjata z marketingom na območju regije Zahodnega Balkana. Je svetovalec župana Mestne občine Koper za komuniciranje in digitalno agendo od maja 2013 do danes.

Sandra Bašić Hrvatinić

Letnik 1962, rojena na Reki na Hrvaškem.

Leta 1987 je diplomirala iz novinarstva in mednarodnih odnosov na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani. Magistrirala in doktorirala je iz komunikologije na Univerzi v Ljubljani leta 1994. Zaposlena je bila na Fakulteti za družbene vede, kjer je bila nosilka predmetov Obča komunikologija, Komunikacijski sistemi, Komunikacijske pravice in Politično komuniciranje. Bila je predstojnica Katedre za novinarstvo, predsednica Sveta za radiodifuzijo, svetovalka generalnega direktorja RTV Slovenija pri strateških vprašanjih dolgoročnega razvoja slovenskega sistema javne televizije, pa neodvisna strokovnjakinja pri pripravi profesionalnega novinarskega kodeksa za RTV Slovenija, neodvisna strokovnjakinja pri pripravi predloga novega zakona o medijih, predvsem na področju radiodifuzije, koncentracije medijskega lastništva in harmonizacije v skladu z evropsko medijsko zakonodajo(2000), svetovalka pri pripravi novega zakona o javnem komuniciranju in zakona o RTV Bosna in Hercegovina, svetovalka agenciji Luna in Uradu Vlade RS za informiranje pri programu obveščanja javnosti o vključevanju Slovenije v Evropsko unijo.

Zaposlena je na FHŠ v Kopru.

Luka Zajc

Je na Pravni fakulteti v Ljubljani diplomiral leta 1997. Istega leta se je zaposlil v odvetniški firmi Čeferin odvetniški družbi. Ukvarja se s kazenskim in civilnim pravom. Od tujih jezikov uporablja hrvaški, srbski in angleški jezik. Uveljavil se je kot odličen odvetnik, ki je uspešno dokončal nekaj nadvse odmevnih in strokovno težavnih sodnih primerov. Strokovna javnost ga zelo dobro pozna, splošna javnost pa morda manj, ker se v medijih ne izpostavlja.

Marcel Štefančič Jr.

Letnik 1960. Diplomiral in magistriral je iz filozofije na FF v Ljubljani. Je voditelj TV oddaje Studio City. Je uveljavljen in prepoznaven, verjetno tudi najvplivnejši slovenski filmski kritik. S tem poklicem je začel kot pisec v časopisu Mladina. Je odgovorni urednik mesečnika Global. Je publicist. Izdal je več kot 50 knjig. Predvsem sistematično in analitično spremlja družbeno socialna in družbeno ekonomska gibanja v Sloveniji in v svetu.

Lansko leto, 2012, je bila 60. obletnica izhajanja študentskega časopisa Tribuna. Časopisa z izjemno bogato zgodovino, ki so ga oblikovala mnoga zveneča imena intelektualcev, npr. Mladen Dolar, Slavoj Žižek, Rastko Močnik, Lev Kreft, Marcel Štefančič in tako naprej. Podoba in vsebina Tribune se je močno spreminjala skozi desetletja, ki so minila od njene prve izdaje, zato bomo skušali ob pomoči dveh urednikov, enega, ki je deloval v 70-ih in enega izmed sedanjih, orisati te spremembe ter pojasniti vlogo Tribune v današnjem medijskem in družbenem prostoru.

Prav posebej brane so njegove knjige Zakaj si življenje zasluži, da ga izgubimo: kaj nam lahko prejšnje stoletje pove o tem tisočletju in Greatest hits, v ponatisu The Greatest hits, Slovenci in Zima našega nezadovoljstva.

»Erudetski eseji so si s svojim prepoznavnim stilom pridobili oznako štefančičevski.«

»Največji slovenski javni mitoman«.

»Lahkotni narator z manj lahkotnimi vprašanji.«

Iz članka:

Marcel Štefančič, jr. je javni intelektualec par excellence, je zapisal Aleš Debeljak v spremni besedi k zbirki esejev. In res – v svetu, v katerem javno rezoniranje izumira in novinarstvo vse manj teži k individualnosti ter se vse bolj spreminja v neskončno ponavljanje stalnih besednih zvez, je Marcel Štefančič, jr. človek, ki ima vedno mnenje in to mnenje redno spravlja v obtok.

Jagodni izbor velikih fenomenov dvajsetega stoletja, piše na zavihku zbirke. Ponuja se nam mimohod ljudi, ki so s svojimi prispevki zaznamovali dobo, ki so se s svojim likom in delom prebili med junake svojega časa, ljudi, o katerih se zdi vredno govoriti, ker o njih govorijo vsi. Pisatelji, igralke, državniki, imena, ki so dala 20. stoletju obraz, ki so postala del njegove mitologije, zdaj zbrana v herbariju Štefančičevih najbolj odmevnih esejev zadnjih nekaj let.

Štefančič je človek prepoznavnega sloga. Med desetimi nepodpisanimi eseji različnih slovenskih avtorjev bi zelo verjetno najprej prepoznali njegovega. Neskončno naštevanje, retorična vprašanja, anglizmi, ki lektorje po domovini spravlja v obup.

Lahkotna in klepetava naracija, nalepljena na dosti manj lahkotna vprašanja. Njegovo mnenje zaradi impulzivnosti morda ni vedno do konca premišljeno, se pa ponuja v dobrodošel razmislek in korekcijo bralcem in gledalcem, ki jih po več kot desetletju Štefančičeve javne službe še vedno zanima, kaj si misli.

Štefančič je kreativni državljani zaspane države. V tem smislu je v slovenskem medijskem

prostoru absolutni zmagovalec. Njegova pripoved, izbor dejstev in njihova interpretacija so res uspeli in vztrajajo. Debeljakova spremna beseda izreka čestitke Filozofski fakulteti v Ljubljani, ki Štefančiču ni omogočila akademske kariere in je s tem slovenski javnosti naredila veliko uslugo – dala ji je enega izmed najučinkovitejših komentatorjev sveta tam zunaj.

Škoda je pravzaprav samo to, da z njim in z njegovo generacijo lik javnega intelektualca počasi izumira. Glede na Štefančičevo kariero je očitno, da povpraševanje obstaja, da radi spremljamo javno rezoniranje, da nas zabava in nam daje misliti, tudi če se ne pokriva z našimi stališči in nas vabi k nestrinjanju. Ne bi bilo napak, če bi se obdržalo, vsem zgodovinskim in strukturnim spremembam navkljub.

Ko bi esejistov Štefančičevega profila le bilo več. Ko bi le bila dinamična javna debata, ki se ne odvija samo med politiki v času predvolilnih soočenj, nekaj bolj vsakdanjega.

Težava tega sveta je, da so neumni ljudje samozavestni, pametni pa polni dvomov, je nekoč komentiral Bukowski, zato je treba domala čestitati vsakemu razsodnemu človeku, ki je zmožen premagati narcisistični strah pred tem, da bi se zmotil v javnosti, in si drzne misliti še kako drugače kot sam zase. Marcel Štefančič, jr. je brez dvoma eden izmed teh ljudi.

Izbrani intervjuji z gostujočimi predavatelji

Intervju - Playboy, maj 2009

Marcel Štefančič

Pogovor z najhitrejšim slovenskim televizijskim voditeljem, ki je tudi najvplivnejši filmski kritik in pisec velikega števila knjig. O Studiu City, filmu nasploh in filmski mizeriji na Slovenskem.

Mislím, da se enkrat samkrat nisem strinjal z Marcelovim 'zelo za', kar bi pomenilo nekje pet plus, ki ga je v Mladini prisodil filmu, ki se je meni zdel zanič. Kar je glede na količino kritik, ocen, recenzij pa člankov, intervjujev, publikacij, knjig in ene televizijske oddaje na teden pravzaprav čisti čudež.

Ne poznam človeka, ki bi lahko tako zelo bruhal iz sebe (vse omenjeno), in to ne bi bilo za en drek. V razponu od iskanja vogala, na katerem je nastala pesem Eigelsov Take It Easy v Winslowu v Arizoni, do povojnega poboja domobrancev. Pri tem je Marcel Štefančič, jr. (ta jr. zadnje čase opušča) eden redkih na svetu, katerega slog ne trpi branja za seboj, ali pa se nam vsaj zdi, da tega ni bil deležen in da je tako prav.

Podobno kot piše tudi govori, neverjetno energično, podirajoč pri tem vsa pravila o nevdiranju v intimni prostor sogovornika, ki v teh krajih pomeni tri četrt metra, pri njem pa kakih petnajst centimetrov. Človek ob tem (in ob njegovem čopu) nehote preveri na Googlu, ali je res letnik 1960, oče dveh hčera, ene celo že odrasle, in bo torej prihodnje leto prepeval tisto o najlepših letih.

Tisti, ki ne berejo, ga poznajo kot voditelja Studia City (čeprav ti najbrž ne gledajo te oddaje). Nastala je pred 20 leti kot neke vrste slovenski urbani televizijski eksperiment in po težko razumljivem čudežu dočakala današnje svetle dni.

Marcel je pri njej od prvega dne, najprej kot filmski kritik, zadnjih enajst let pa kot voditelj (v dvajsetih letih ni zamudil niti ene oddaje), ki od svojih gostov terja, naj bodo bolj 'ameriški', se pravi zanimivi, kar na Slovenskem zahteva svojevrstno garanje. Po nekem čudežu mu to celo uspeva, kar je opazila tudi Akademija Viktor (ali kaj je že), in mu že drugič prisodila kipec za najboljšega voditelja informativne oddaje.

Pogovarjala sva se v njegovi družinski hiši na Vrhniki, Na klancu, v neposredni soseščini še enega znamenitega Slovenca.

PB: Prejeli ste viktorja za vodenje informativne oddaje. Trudil sem se, ampak nikjer nisem zasledil utemeljitve ...

MŠ: Saj je ni. Samo dobil si, izgubil si. Z viktorji je tako: ko si prišel, ju nisi nikjer opazil. Dva sta. Imam ju zelo diskretno skrita, da ne vznemirjam ljudi. Ko dobiš viktorja, imaš zaradi

njega samo težave, in bolj ko ga kažeš, več jih imaš. Če nočeš imeti težav, ju moraš skriti, da tudi tisti, ki prihajajo k tebi na obisk in so ti najbližji, ne pridejo preveč v stik z njima.

PB: Zakaj?

MŠ: Slovenija je tako majhna, da se mi zdi, da nagrajevanj zvezdnitva in slave preprosto ne prenese. Amerika ima dimenzije. Če dobiš oskarja v Los Angelesu, ni v Minnesoti nobene zavisti, ker je to tako daleč stran, da je ta distanca abstraktna. Tukaj smo drug drugemu preveč neposredni partnerji, preveč konkretni soprebivalci, da bi to držalo vodo. Zato je v Sloveniji treba ohranjati blazno nizek profil, sicer rineš v nesrečo.

PB: Je Studio City informativna oddaja?

MŠ: Na drugačen način informativna. Prišla je kot alternativa tistemu, kar je bilo dotlej mogoče videti na socialistični televiziji, in zdi se mi, da ji je uspelo ohraniti enak status. Zdaj je pač alternativa kapitalistični televiziji, tej, ki deluje na tržni osnovi.

PB: Vodenje oddaje ste prevzeli, ko se je je Bojan Krajnc naveličal in je doživljala hude kritike, da rine v rumeno?

MŠ: Torej, Krajnc me je v tistem času nenadoma poklical, češ da morava nujno na kavo, in mi out of the blue, kot se reče, z neba, ne da bi jaz karkoli slutil, rekel, da bi bilo dobro, da bi prevzel Studio City. Da se je sam naveličal, da ima dovolj, da ne vidi sebe kot voditelja in da razmišlja, da bi jaz prevzel. Takrat sem ga takoj skenslal, brez kakšne večje debate.

Po pol leta me je spet poklical, scenarij se je ponovil, le da mi je takrat rekel, da je napravil malo researcha in potipal ljudi, kaj mislijo o tem, da bi jaz postal voditelj Studia City, in da so bili odgovori pozitivni, razen Igorja Vidmarja.

On me še zdaj, po enajstih letih vodenja te oddaje, odstavlja. Rekel sem: »Ja, morda ...« In za koliko časa misli, da bi jaz to počel. Da za kaki dve leti. Potem sploh nisem vedel, kdaj bo on nehal. Mislim, da niti sam ni vedel tega. Neki dan me je poklical in mi rekel: »V ponedeljek vodiš oddajo.« Bos in gol sem zlezal v njegove čevlje oziroma poskušal obuti svoje. Ni bilo dobro, tudi zato, ker smo snemali vnaprej. Oddaje snemati vnaprej je dizaster.

PB: Uvedli ste svoj slog, zelo prepoznaven, s hitrim govorjenjem, in doživeli hude kritike ...

MŠ: Ja, so bile. Na eni strani so bili tisti, ki so v tem videli blazen preobrat, in na drugi tisti, ki so videli Krajnca, ki je bil boljši od mene. Krajnc je bil visoko pozicioniran v glavah ljudi. Mene je ubijalo to snemanje vnaprej. Ko snemaš vnaprej, adrenalin ni pravi, vse skupaj je videti kot generalka. Ti sam imaš tak občutek in – kar je še huje – tudi gostje imajo tak občutek.

PB: Da lahko popravijo, če bo šlo kaj narobe?

MŠ: Seveda. Vsi mislijo, delajo in so le napol skoncentrirani. Tudi ti si napol. Ko začanjaš, si pa itak pod dodatnim stresom, ker še nisi v liku, ker ga moraš šele oblikovati, kar traja, ker ljudje nismo igralci, pa še ti potrebujejo svoj čas. Ves čas imaš občutek, predvsem ko

začenjaš, da moraš paziti na to, kaj vprašati, da gost ne bo preprosto ušel. Ko se oddaja snema, ti lahko reče: »A ne, čakaj, čakaj, na to pot se pa ne bova podala.«

Ali pa: »Čakaj, brezveze je, da me to sprašuješ ...« Ves čas se bojiš, da ti bo gost to naredil. V živo tega ne bo nihče storil, vsak gre na polno. Ni napak. Itak nihče ne ve, kaj si še hotel vprašati poleg tega, kar si vprašal, in nihče ne ve, kaj je gost še hotel reči poleg tega, kar je rekel. Če pa snemaš, si pod dodatnim stresom, da je že posneta oddaja še pred teboj, šele bo na televiziji, in se ves ta čas, ko čakaš na predvajanje, tolčeš po glavi, kaj vse bi ga še lahko vprašal, kaj bi on lahko rekel, in to te dodatno obremenjuje.

PB: Prvi, ki se je oglasil z negativno kritiko, je bil, če se ne motim, pokojni Marko Zorko. Kaj mu je šlo na živce?

MŠ: Marko Zorko se je oglasil takoj naslednji dan po prvi oddaji, ko smo bili vsi zeleni, nebogljeni, debitantski [smeh], in oddajo razkosal. Vse je analiziral, drugega za drugim v svoji oddaji Točno opoldne, ki jo je imel na radiu. Spomnim se, da sem tisti dan prišel v pisarno, v kateri je še danes uredništvo Studia City, Tomaž Perovič je sedel pri oknu pred prižganim radiem, in to prav takrat, ko je Marko Zorko prišel do mene.

Skratka, nihče ni bil dober, vse je bilo zanič, vsi smo bili mali petelini, ki nimajo pojma. Že takrat se je začela širiti fama, da jeseni, jeseni pa Studia City najbrž ne bo več. Ko pa je prišla zima, da v sezoni po njej Studia City ne bo več. To se je potem ponavljalo. Studio City se je stalno ukinjal.

PB: Spomnim se intervjuja z vaših voditeljskih začetkov, kjer ste potožili, da so za suvereno vodenje tudi enotedenski razmiki med oddajami preveliki ...

MŠ: Idealno bi bilo imeti takšno oddajo, pogovorno, talk show, vsak dan. Talk showi temeljijo na tem, da so vsak dan, da si kot voditelj v liku, da se ti ni treba privajati na lik. Nismo mi iz Actors Studia. Problem je tudi z gosti, ki prihajajo in imajo težave s tem, da postanejo to, kar so, na tistem stolu, ki jih popolnoma dekoncentrira, in se izgubijo, izginejo. Velika večina je takih. V enajstih letih, kar vodim in sem gostil morje Slovencev, je bila med njimi le peščica tistih, ki so mirno, samozavestno odgovarjali in imeli zelo jasno naracijo, ki so bili zelo dobri pripovedovalci, se niso zmedli.

PB: Kot na primer Desa Muck?

MŠ: Ja, Desa Muck je taka.

PB: Še kdo?

MŠ: Mišo Alkalaj. On je super. Miro Kline, ki ne predava tega po naključju in je človek, ki ve, kako nastopati na televiziji. Pri nastopanju na televiziji je približno tako kot pri slovenskem filmu. Slovenski režiser je, ko dobi denar za film, že opravil svoje, zato so filmi običajno blazno zanič. On je s tem, ko je dobil denar, svoje že naredil. To je bila njegova preokupacija, njegov glavni nastop. Pri veliki večini gostov dobiš enak občutek: da so svoje opravili že s tem, ko so dobili vabilo za obisk v studiu, nihče pa ne pomisli na to, da bo tam treba tudi kaj povedati.

PB: Vprašanj ne dobijo vnaprej?

MŠ: Ne, ne.

PB: Temo pogovora pa?

MŠ: Seveda. Ponavadi računajo na eno: bom že tam kaj zimproviziral. Ej, Slovenci smo tako slabi improvizatorji, da je dizaster. Plus, tam ne moreš ničesar zimprovizirati. To ve vsak, ki je kdaj nastopil na televiziji. Najboljše improvizacije so tiste, ki so vnaprej pripravljene. Najboljša spontanost je zrežirana spontanost. Na to vsi pozabljajo. Na oddajo moraš priti pripravljen, vedeti moraš, kaj boš povedal. Če prideš na televizijo, moraš imeti pripravljene tri stavke, ki jih lahko citirajo. Če jih ne poveš, je brezveze tja hoditi.

PB: Prav veliko priložnosti pa tudi nimamo, da bi se izurili v spretnosti televizijskega nastopanja ...

MŠ: Ja, premalo pogovornih oddaj imamo. Tiste, ki so, pa so tipa Omizje, na katerih sedi ogromno ljudi, ki pridejo vsake pol ure enkrat na vrsto. Vse temelji na veliki skupini, v kateri malo govoriš, in čeprav se stalno iščejo soočanja, prevladuje konsenz. Zmeraj dobiš ljudi, ki se v vsem strinjajo in poskušajo biti ne toliko vljudni kot politično korektni drug do drugega – ne-polemični. Redko kdo hoče debatirati.

V Sloveniji je nekaj debaterjev, a so vsi borderlinerji: populist, šovinisti, s katerimi nimaš kaj početi, ker gonijo vedno isto zgodbo. Tisti, ki naj bi imeli širino, pa si ali ne upajo ali pa nočejo, ker 'televizije pa ne gledamo'. Takih je pri nas ogromno, predvsem profesorjev z univerz. Včasih se zgodi, da pride kakšen, in zmrzne. Ja, ker ne gleda televizije. Če hočeš na televiziji nastopati, jo moraš gledati.

To je tako, kot bi bil filmski režiser: »Ej, filmov pa ne gledam. Jaz nisem gledal filma že 25 let ...« Ja, potem je rezultat temu primeren. Če nimaš afinitete do televizije kot medija, kot fenomena, spektakla, potem je bolje, da na televizijo ne hodiš. Na televiziji ne moreš nastopati s predpostavko, da je slaba, da poneumlja ... Hej, pridi, pa jo naredi pametno.

PB: Se s konceptom oddaje kaj posebej ukvarjate? Mnogi se. Marko Milosavljevič je pred leti izpostavil prevladujočo dilemo, ko se je vprašal, ali naj bo Studio City vsesplošni tedenski magazin z izrazito mnenjsko vrednostjo ali marginalna getoizirana oddaja za ozke, omejene vsebine, ki drugod ne najdejo svojega prostora ...

MŠ: Prvo, prvo, prvo. Natanko to drugo je tisto, v kar so nas stalno poskušali stlačiti. Češ, Studio City je alternativna oddaja, ampak, jasno, alternativna v tem smislu, kot so si sami zamislili. Da bi se morali ukvarjati s študentskimi boni, s tematiko mladinskih klubov ... S temi oslarijami, s kakršnimi so se podobne oddaje ukvarjale v sedemdesetih in osemdesetih. Pozabili so, da mladinskih klubov ni več. Smo v postmodernejši družbi, v družbi tveganja, v družbi hibridizacije, v kateri je vse pomešano. V kateri so se študentje, odrasli, levi desni ... vsi pomešali. Ni več problemov, ki bi bili študentski, so samo družbeni.

PB: Takšna oddaja, alternativna, najbrž niti ne bi preživela ...

MŠ: Seveda, saj ne bi dosegala rejtingov. V trenutku, ko nismo dosegali dovolj visokih rejtingov, so začeli jamrati. »Hja, vprašanje, če ima še smisel. Rejtingi so vendarle ...« Na koncu vedno odločajo rejtingi. Na televiziji ne smeš nasesti temu, da bi se pustil zgetoizirati.

»Bodite vi specifična oddaja. Za zahtevno občinstvo.« Pozabi, konec, skoplješ si jamo. Ko rejtingi padejo, te ukinejo: tebe, za zahtevno občinstvo.

PB: Za rejtinge izveste dan po oddaji?

MŠ: Ja, zjutraj. Povprečje je od šest do devet odstotkov, v času oddaje pa nihajo. Bloki reklam ti povprečje zbijejo. Potem imamo kakšne prispevke, pri katerih vztrajamo, ker so del Studia City, čeprav vemo, da ne bodo pomagali rejtingom.

PB: Kaj pa pomaga?

MŠ: Največ telefonskih klicev dobimo, ko je govor o Titu, ko gre za vprašanje domobranci-partizani. Takrat je klicev skorajda desetkrat več kot takrat, ko je na vrsti rutinsko vprašanje, ki zadeva vsakdanjo politiko. Je pa hecno to, da telefonski klici nič ne pomenijo za rejtinge. Lahko prejmemo rekordno število klicev, rejtingi pa so neizraziti. Punce iz uredništva so si s tem razbijale glavo in ugotovile, da so popolnoma nepredvidljivi. V tem je tudi lepota dela v Studiu Cityju. Nikoli ne veš, kdaj boš imel orjaške rejtinge in kdaj čisto povprečne.

PB: TV Slovenija je institucija, ki jo je prejšnja oblast prvo napadla in hitro osvojila. Kako to, da ste vi preživeli?

MŠ: Trik Studia City je, da živi v vicah, v nekakšnem nacionalkinem medsvetu, podsvetu. Zato je šel vedno vsem na živce, ne samo tem. Šel je na živce tudi tistim prej, pa še onim bolj prej ... Skratka, Studio City gre vsem na živce praktično že dvajset let, že od prve oddaje. Nikoli ni bil zares integriran v to televizijo, v katerokoli redakcijo. Tudi informativna redakcija ni Studia City nikoli vzela za svojega. Vedno so nas po malem skrivali, nikoli se niso trudili, da bi nas promovirali.

Ko sva imela s Hribarjem zamenjavo, so se vsi spraševali, ali poskušamo pokazati, da se entertainment in informativni programi v sodobnem času mešajo, da mi postajamo infotainment in podobno. Ne, ne, poanta je bila drugače. Razlog je bila ta: če nas že skrivajo, je edina rešitev, da se oddaji s podobnimi težavami navzkrižno marketirata. In če se hočeš marketirati, moraš potegniti radikalno potezo, da vsi pišejo o tem, da jih to zanima. Na tak način smo prišli tako mi kot Hribar v medije.

PB: Se pravi, da 'pod Janšo' ni bilo nič slabše kot sicer?

MŠ: Vame se nihče ni vtikal. Ne Geriča ne Možine nisem nikoli videl. Na sestanke hodijo punce iz redakcije in one so tamponska cona. Tudi sicer se niso v Studio City nič vtikali in so ga pustili takšnega, kakršen je. Ukinitiv Studia City ali njegova zamenjava bi bila preveč očitna.

PB: Vi ste lahko gostili Vlada Miheljaka, ki je imel sicer v informativnem programu 'berufsverbot'?

MŠ: Ja. Če bi spraševali, koga lahko imamo v oddaji in koga ne, bi naredili katastrofalno napako. Tega Studio City ni nikoli počel. Saj tudi jaz v kakšni oddaji na nacionalki ne smem nastopati.

PB: Se člani SDS res nočejo pojaviti v Studiu City?

MŠ: Pukšič je prišel. On se ima še vedno za člana SDS, ampak mogoče niti ni vedel, da ne sme priti. Dogajalo se je že prej, ampak v zadnjih mesecih že kar prevečkrat, da so rekli, da bodo prišli, a jih potem ni bilo. Rekli so, naj pridemo k njim kaj posnet, na primer Objektiv Siniše Gačiča, pa iz tega ni bilo nič. Ga je Tanko odpovedal. Jerovšek je nekoč klical uro pred oddajo, da ga ne pustijo.

Pa še so bili takšni primeri, ko SDS ni bilo ali pa so bila pojasnila kot tole zadnje: »Smo vsi na Primorskem.« Jerovšek je zadnjič tulil, da je bil Studio City prej protivladna, zdaj je pa provladna oddaja, tako da si, odkar je Pahor na oblasti, očitno ni ogledal nobene oddaje. Ampak čisto nobene, niti tiste, v kateri je nastopil. Mislim, da je bil on zadnji član SDS, ki je nastopil, če odštejem Pukšiča. SDS ima stalne težave s Studiem City.

PB: Kaj pa Janez Janša?

MŠ: Janez Janša je prišel v Studio City, ampak še preden je postal premier. Od takrat smo ponujali odprto vabilo, a ga ni bilo. Je pa tako, da tudi Pahor, odkar je premier, ne pride več. Prej je prišel z veseljem, zdaj pa ga ni. To velja tudi za druge. Prišel bo čas, ko se bo tudi SD spremenil v SDS. Tudi dr. Türka še nismo uspeli dobiti v studio, odkar je predsednik, prej pa je prišel z veseljem.

PB: Ste avtor precejšnjega števila knjig. Sploh veste, koliko jih je bilo?

MŠ: Mislim, da blizu 60. Med 55 in 60.

PB: Zakaj jih pišete?

MŠ: Da ne pozabim. Da ne pozabim tega, kar sem rekel, tega, kar sem hotel reči, kar sem mislil. Vse pozabljamo. Nekateri smo bolj, nekateri manj prepričani, kako dober spomin imamo, ampak ni res. Preveč pozabljamo. Edini način, da ne bi pozabili, je, da pišemo knjige.

PB: Poleg tega pišete tudi za Mladino.

MŠ: Ja, in tudi tja sem leta 1986 prišel za dve leti.

PB: Koliko tipkanih znakov znese to na teden?

MŠ: Hja, ta teden jih je bilo 30.000, prejšnji 40.000 ...

PB: Tipkate slepo, na deset prstov?

MŠ: Kje pa. Na dva prsta. Nohta teh prstov imam nenehno polomljena, pa ju moram striči. Cel hudič je. Sem pa hiter. Na dva ista prsta tipkam že vse življenje. Dokler je bil še tipkalni stroj, je bilo res težko. Na začetku so še bili in, by the way, to je smrt za pisanje. O tem imam dobro anekdoto, ki jo rad povem. Marko Milosavljevič, ki si ga prej omenil, me je pred leti povabil, naj pridem na Fakulteto za družbene vede in predavam, kar hočem.

Potem sem predaval o razliki med tipkalnim strojem in računalnikom. Kako nam je šele računalnik omogočil, da postanemo pisci, da je bil tipkalni stroj predzgodovina pisanja. Računalnik nam je omogočil, da lahko pišemo tako, kot se snemajo filmi. Ni treba začeti na

začetku in končati na koncu. Nobene linearnosti pri pisanju ne potrebuješ, tako kot si to potreboval pri pisalnem stroju.

Tipkalni stroj je bil vir neskončnih frustracij, računalnik nas je osvobodil. Lahko smo začeli pisati tako, kot smo zmeraj hoteli, tako, kot sanjamo. Asociativno. To tam predavam, povem, neskončno sem bil navdušen sam nad seboj, končam, zdaj pa questions. Vsi me zabodeno gledajo. Apatično. Ni mi bilo jasno, v čem je štos. »Nekaj ni bilo dobro,« sem rekel Milosavljeviču, »niso se odzivali ti tvoji študentje.« »Problem je verjetno,« je rekel, »da ne vedo, o čem govoriš, ker nihče med njimi ni nikoli videl tipkalnega stroja.«

PB: Večina vaših knjig je filmskih, niso pa vse take. Izjema je The Greatest Hits, zgodbe in eseji o dvajsetem stoletju. Tudi ta je nastala s filmsko podmeno ...

MŠ: Ja, to so zgodbe in eseji o dvajsetem stoletju. O stoletju, ki se je skušalo zmodelirati po filmu, ki so ga naredili filmi. V 19. stoletju je vsa umetnost stremela h glasbi. Vse je skušalo biti kot glasba: literatura, teater ... V 20. je vse skušalo biti kot film. Romani so zmeraj bolj poskušali biti kot film. Drame so poskušale zmeraj bolj biti kot filmski scenariji.

Muzika je poskušala biti kot film, dokler si niso celo res izmislili videospotov in je dejansko postala film. Politiki so zmeraj bolj bili videti kot filmski igralci in igralske tehnike so postale osnova politične retorike. Televizija je sama postajala neke vrste film, spektakel. Informativni programi so šli s filmom, poskušali so postati zabavni, spektakularni, vizualno retorični ... Skratka, vse v 20. stoletju je stremelo k filmu. Zato sem se lotil raziskovanja vsega tega, kar je 20. stoletje držalo skupaj.

PB: Pravite, da se je 20. stoletje začelo pravzaprav s potopom Titanika ...

MŠ: Ja, Titanik je bil tak simbol, zarez. Ampak teh zarez je bilo v 20. stoletju ogromno. 20. stoletje je pravzaprav ena sama zarez, eno samo prelamljanje s samim seboj: od Titanika do holokavsta, od Hollywooda do političnih atentatov, od atomske bombe do koncentracijskih taborišč, od popkulture ... Vse to je temeljilo na sliki. Gibljiva slika je postala osnova.

PB: Če se je 20. stoletje začelo s Titanikom leta 1912, se je 21. potemtakem sploh že začelo?

MŠ: S tem je tako kot s šestdesetimi. Lahko rečeš, da so se končala leta 1968, lahko pa, da so se končala leta 1974. Običajno je definicija takšna: šestdeseta ja, ampak končala so se leta 1974. Pri 21. stoletju imamo podobne težave. Lahko ga vidiš kot nadaljevanje 20. stoletja oziroma 20. stoletje kot tisto, kar še vedno traja. Lahko pa vzameš za konec 20. stoletja 11. september 2001. To je bil prelomen datum, ki je okužil ves svet, vplival je na ves svet. Podobno kot ta kriza. Ko so v prejšnjem stoletju govorili o svetovnih vojnah, ni nujno, da so bile res svetovne vojne. Niso potekale po vsem svetu. 11. september je zadel ves svet. Sedanja kriza je zadela ves svet bolj kot vojne. Tisti, ki pravijo: »Saj ta globalizacija pa ni čisto ...« Ja, je čisto.

PB: So vam teorije zarote všeč, ker verjamete vanje ali ker so filmske?

MŠ: Teorije zarote so mi všeč, ker se berejo kot zadnji veliki realistični romani. Vse se ujema, vse je povezano z vsem; milijon likov je in vsak je dobro razvit. Tega v literaturi nimaš več. Zdaj izveš o liku v literaturi nekaj stvari, nekaj karakterizacij, ravno toliko, da drži vodo. V

teorijah zarote so vsi liki bogati, resda historični, ampak bogati. Vertikalni, mogočni, sposobni vsega.

Fasciniran sem nad tem, da nastajajo kot ljudsko blago, napol kot Iliada. Slepí pesniki. To počnejo zastonj, v prostem času in ni konca. Vse je povezano z vsem. Stalinizem ni bil sposoben takih povezav, takih asociacij, kot so teorije zarote. Če hočeš, če jih znaš brati, lahko iz njih izveš zelo veliko. So zelo informativne, zelo dobro raziskane, saj konspirologi obrnejo in preberejo vse tisto, česar se tebi ne da, ker nimaš časa. Vedeti pa moraš, kdaj se jim 'odpoka'. Na kateri točki jim ne moreš več verjeti, na kateri točki postanejo fantastične, lunatične.

Največji problem, ki ga imajo teorije zarote in na katerega zmeraj padajo, a ne razumem, zakaj, je to, da se na koncu vedno izkaže, da sta pri tej in tej zaroti sodelovala dva milijona ljudi. Pri atentatu na Kennedyja – če preračunaš in sešteješ – ugotoviš, da je sodelovalo pol Amerike. Pri rušenju dvojčkov v New Yorku je, če malo bolje prešteješ, sodelovalo pol Amerike. Tvoje logično vprašanje je: kako hudiča je pol Američanov toliko časa molčalo?

PB: Govoril sem z nekaterimi vašimi prijatelji, ki pravijo, da ste amerikanofil ...

MŠ: Vsi smo po malem amerikanofili, ker vsi rastemo na ameriški popkulturi, ki nas bombardira z vseh strani. Pravzaprav smo amerikanofili sebi navkljub, če hočemo ali ne. Če govorimo, da nismo, si po malem lažemo, ker je ta vpliv Amerike prevelik, ne moreš se mu izogniti. Edini način je, da poskušaš to svojo fasciniranost nad Ameriko razumeti in poskušaš do Amerike in vsega, kar predstavlja, vzpostaviti kritično distanco.

PB: Pijete kokakolo, ker vam je všeč njen okus?

MŠ: Ja, ampak jaz jo pijem skozi oči Karla Marxa v nasprotju s tistimi, ki jo pijejo skozi oči Walta Disneyja.

PB: Ampak striktno brez limone?

MŠ: Ja, brez. Če bi hoteli, da je limona not, če bi sodila vanjo, bi jo že dali tja.

PB: Vas limona v kokakoli res moti?

MŠ: Zelo moti. Ne paše. Tega sploh ne razumem. Za eksperta za kokakolo se pa nimam.

PB: Ločite kokakolo od pepsikole?

MŠ: Ja, seveda. Ločim kokakolo iz litrske plastenke in tisto iz steklenice. Okusi so različni. Če mi daš kokakole iz treh različnih držav, jih bom ločil med seboj. Ker so vode različne.

PB: Kokakola zero?

MŠ: Ni šans. Me ne zanima. Tudi kokakole light še nisem poskusil.

PB: Je bila dilema o pravilnem pitju kokakole kdaj izpostavljena v filmu?

MŠ: Mislim, da ne. Filmi na to še čakajo. Tega nisem še nikjer zasledil, nasvetov o pravilnem pitju kokakole. Vem, na kaj namiguješ. V filmu so bili nasveti že za vse. Pri Tarantinu bi to že zdavnaj pričakovali, pa še nismo dobili. Dobili smo koncepte, kako se prehranjevati v fast foodu, pa katero glasbo poslušati, nismo pa še dobili nasveta, kako piti kokakolo. Ampak verjetno zato ne, ker lahko kokakolo piješ na en sam način. Da jo piješ brez vseh dodatkov.

PB: Mit o vas in kinu gre tako, da je bil prvi, ki ste si ga ogledali, Ben Hur .

..

MŠ: Ja, Ben Hur v kinu v Logatcu, kjer smo stanovali. To je bilo v drugi polovici šestdesetih, ko sem bil star pet, šest let. Obisk kina je bil takrat množičen, takrat so vsi še hodili v kino. Kot bi rekel Orson Welles: to je bil čas, ko so vsi ljudje še imeli čas. In ko so imeli čas, so hodili v kino. Takrat so v Sloveniji na leto prodali 20 milijonov kinovstopnic, še več. Danes ne vem, če jih dva milijona. Film je bil takrat brez konkurence, plus, to je bil natanko čas, ko je bil film na vrhuncu.

To obdobje od konca šestdesetih pa do sredine sedemdesetih je bilo zlato obdobje v zgodovini filma. Takrat je film še nekaj pomenil, takrat je bil film vse, vsi so hoteli biti filmski režiserji, vsi so hoteli delati filme, vsi so hoteli debatirati o filmu. Film je bil takrat umetnost številka ena. Kot mulc sem v tistih najbolj formativnih letih padel v to obdobje. Blazno srečo sem imel. Imel sem toliko možnosti kot Bog pri stvarjenju sveta. Možnost, da ga ustvari ali da ga ne ustvari. In jaz sem imel možnost, da postanem filmski kritik ali da ne postanem. Več možnosti je bilo za to, da postanem.

PB: Čeprav kina pravzaprav ne marate?

MŠ: Če hočeš biti filmski kritik, lahko do neskončnosti fetišiziraš pomen kina in ogleda filma na velikem filmskem platnu v temni dvorani itn., ampak s tem izgubiš ogromno časa. Da greš v kino, da prideš domov – cel ritual. Ritualni so za fetišiste, za ljudi, ki imajo čas, ki nimajo kaj početi in si omislijo ritualno hojo v kino. Ne, to ni moj konjiček, mene to ne zanima. Nimam časa za to. Zato je bil zame od boga poslan video in pozneje DVD.

Brez teh izumov bi umrl. Tehnologija je dala možnost, da si lahko na tekočem, da lahko vidiš več kot kadarkoli prej v filmski zgodovini. Si lahko predstavljaš, kako je bilo frustrirajoče, ko sem bil mulc? Film se je pojavil v kinu, in ko so ga nehali predvajati, ga ni bilo več. Takrat sem živel v večni agoniji in večnem strahu, da bodo prišli filmi, ki jih bom zamudil in jih nikoli več ne bom videl. Takrat se je rodila moja manija, da je treba videti čim več, da je treba filme žreti.

PB: Vsake toliko se pojavijo lestvice najboljših filmov vseh časov in na njih praviloma prvo mesto zaseda Državljan Kane. Vi ste o tem, kako je nastajal mit o najboljšem filmu vseh časov, napisali knjigo. Vam film ni všeč?

MŠ: Ne, ne, ne. Film mi je zelo všeč. Bega me, da je Orson Welles verjetno edini režiser v zgodovini, ki se je namenil posneti najboljši film vseh časov. V tem smislu vidim to kot nekakšno žanrsko oznako. Super. Rekel je, da bo posnel najboljši film vseh časov, in ga je posnel. Ne poznam nobenega drugega režiserja, ki bi rekel, da je to, kar snema, najboljši film vseh časov.

Drugo, Državljan Kane dolgo časa ni bil najboljši film vseh časov. V prvih anketah filmskih kritikov v tej isti reviji, Sight&Sound, ki je pozneje kanonizirala Državljana Kana kot najboljši film vseh časov, ga sprva sploh ni bilo. Bili so drugi filmi, bili so drugi filmi Orsona Wellesa. Še huje, bili so filmi Orsona Wellesa, ki jih on sam sploh ni dokončal, ampak so jih dokončali producenti, ker se jim je sam odrekel. Ta pot do najboljšega filma vseh časov je paradokсна in zakomplicirana. Treba je vedeti, da se imajo filmski kritiki za neke vrste elito.

Za vzvišene, najpametnejše ljudi na svetu, najbolj sofisticirane. In, jasno, nihče med njimi noče izpasti idiot. Kogarkoli boš vprašal, kateri film je najboljši, bo avtomatično rekel, da Državljan Kane, da ne bi izpadel bebec. Zato Državljan Kane tako dolgo dobesedno živi na izposojenem času.

Težko si predstavljam, da bi lahko vsem tem kritikom z menoj vred, ki so zrasli v zadnjih štiridesetih letih, pomenil več kot Boter ali Nashville. Ne ravno presenetljivo: na tej lestvici, ki jo objavljajo vsakih deset let, zmeraj više leze prav Boter. Sam sem že pred časom pisal, da me ne bi nič presenetilo, če bi ob naslednji objavi Boter prevzel prvo mesto.

PB: Kaj pa vaš najboljši film? Divja tolpa, če se ne motim?

MŠ: Ja, Divja tolpa. Vsi smo skorumpirani. Ko te kdo vpraša, kateri film je najboljši, ne pomisliš na to, kateri film se ti dejansko zdi najboljši, ampak to, kateri film bi ta, ki te to sprašuje, rad slišal, da je najboljši. Poskušaš se izogniti temu, da ne bi izpadel bebec, poskušaš biti pameten. Jaz pač nočem biti pameten v tem smislu in zato rečem Divja banda.

Ker je to film, ki me je oblikoval, ki me je naredil, ki mi je največ pomenil. In če prištejem še to, da ima ta film težo, da je bil leta 1969 zelo pred drugimi filmi in da je narejen tako, da ga lahko še danes z užitkom pogledam ... Če filmski kritik pri tem, ko razglaša najboljši film, ne upošteva še te osebne dimenzije, zasebne zgodovine in filmov, ki so ga napravili za filmskega kritika, je brezveze. Vprašanje o najboljšem filmu je osebno vprašanje.

PB: V vaših kritikah so filmi vedno alegorija. Ste kdaj razmišljali, da je morski pes kdaj vendarle le morski pes?

MŠ: To je podobno upanju, da je kača v sanjah kdaj samo kača. Če so filmi snov, iz katere so sanje, potem v filmih kača ni nikoli samo kača in tudi morski pes ni samo morski pes.

PB: Imate kak filmski 'guilty pleasure'?

MŠ: Ni pravega filmofila brez guilty pleasurjev. Toliko jih imam, da bi lahko izdal enciklopedijo. Na vrhu bi bil kakšen Officer and gentleman z Debro Winger in Richardom Geerom, kakšen tak ultimativni pop, ultramelodramski kič. Film, ki gre v tem do konca. Film, v katerem moški žensko dvigne v naročje [smeh] in jo odnese. Pa Indiana Jones, ki sem si ga ogledal ne vem kolikokrat. Mislim, da sem šel večkrat gledat samo še Blade Runnerja, Iztrebljevalca. Tudi ta film, mislim, da bo z leti prišel zmeraj više na lestvicah najboljših.

PB: Igralci?

MŠ: Marlon Brando. Marlon Brando ves čas, kjerkoli, kadarkoli. Od vsega začetka in celo tako bom rekel: Marlon Brando pred Marlonom Brandom, vse to, kar je peljalo k Marlonu

Brandu. On je bil prvi, ki je vedel, da ko se ljudje pogovarjamo, ne slišimo vsake besede. Kakšno besedo zamomljamo, kakšno slišimo napol, kakšnega stavka ne povemo do konca.

Do takrat je veljalo, da morajo biti vsi stavki izrečeni do konca, vse besede razločne, treba je bilo počakati, da sogovorec konča stavek. Prav ta problem imamo ves čas pri slovenskem filmu. To recitiranje, čakanje, da bo on nehal in da bom jaz začel. Vsi čakajo na svojo repliko.

PB: Bral sem vašo knjigo Na svoji zemlji, v kateri pišete o slovenskem filmu, in se zelo zabaval, kot se pač lahko zabava človek ob tuji nesreči ...

MŠ: Ja, ja. To si dobro povedal.

PB: Ali so vsi slovenski filmi zanič?

MŠ: Ne, ne, ne. Niso vsi zanič. V Sloveniji je tako, da pridejo obdobja, v katerih smo dobri. Imeli smo obdobje takoj po vojni, ko smo končno dobili celovečerni film. Po dekretu. Vsemogoče eksotične banana države so imele celovečerne filme davno pred nami. Navsezadnje smo prvi slovenski kinofilm, ki ga je režirala ženska, dobili v 21. stoletju. Na to niti ne pomisliš. Vse se nam zdi tako samoumevno. Ta averzija, ki je vladala pred letom 1948 do filma v Sloveniji, je fenomen. Ta averzija v teh kulturnih krogih, ki so kontrolirali družbo in odločali, kaj bodo drugi počeli, je bila tako močna, da filma preprosto ni bilo.

PB: Od kod nasprotovanje?

MŠ: Po eni strani je bila tu cerkev, ki je videla v filmu hudičeve podobe in koruptorja morale, na drugi strani pa teater in literatura, ki sta se čutila stebra slovenstva, slovenske samobitnosti in sta se počutila ogrožena. Beseda je bila ta, ki je Slovence držala skupaj, ki jih je obvarovala pred tujci, pred asimilacijami, integracijami ...

Do leta 1927 so bili filmi nemi in zato film za Slovence s tega vidika ni bil tako atraktiven. Ker ni bilo te govorjene, zvonke, visoke besede, ki bi zaobjela celokupnost slovenske biti. Zato je bil film brezveze, ni bil uporaben za slovenski kulturni boj: ko je spregovoril, pa je postal nevaren. Začel je ogrožati primat teatra in literature. Po vojni je na oblast prišla partija, ki je vedela, kaj je o filmu rekel Lenin, da je to naše orožje, in je bilo film treba dobiti. Boljšega propagandnega orožja svet še ni izumil.

PB: Kateri so torej dobri slovenski filmi?

MŠ: Mislim, da smo odlično začeli. Na svoji zemlji je super, Kekec je klasika, potem so Štigličevi Ne joči, Peter in Balada o trobenti in oblaku. Hkrati je v Slovenijo prišel Čap s serijo, potem je bilo obdobje Hladnika in Klopčiča, njuno zgodnje obdobje, potem sta se za moj okus malo izgubila. Osemdeseta so bila dizaster. Že konec sedemdesetih, druga polovica sedemdesetih je bila relativno revna.

V devetdesetih so se zbudili šele v drugi polovici, ko so nastali filmi Outsider, V leri, Jebiga, Kruh in mleko. Zdaj je pa spet ... Zadnje štiri, pet slovenskih filmov sem razsul, in to brez slabe vesti. Prej sem dobil še kakšen mesidž od koga, da mi tega filma pa ne bi bilo treba tako razsuti, zdaj mi pa prijatelji od teh režiserjev govorijo, kak šit je ta ali oni film. Slovenski film je spet prišel do neke mrtve točke. To se nenehno dogaja in je v naturi slovenskega filma. Slovenski film se zmeraj znova začenja, vedno znova samoizumlja.

PB: Bral sem vašo kritiko, da so slovenski filmi premalo drzni. Kaj to pomeni?

MŠ: Natanko to, kar sem rekel. Ničesar si ne upajo. Ne upajo si nas prestrašiti, ne upajo si nas užaliti, ne upajo si nas šokirati, ne upajo si nas spraviti v solze ... V ničemer ne upajo do konca. Zadnja leta smo dobili ne vem koliko poskusov žanrskih filmov: trilerjev, grozljivk ... Katastrofa! Idej okoli pa toliko, da ti pamet stane. Drugi kradejo naše slovenske zamisli: obstaja krasen film Descent oziroma Grozljiva jama v slovenščini. O puncah, ekstremnih športnicah, ki gredo športat v kraški pojav, imenovan jama. V jamo gredo. Tu bi lahko to že zdavnaj posneli.

PB: Ni bila Morana neki tak poskus?

MŠ: Eee, ja, ni bila, ne. Poglej si Morano, potem pa Descent. Potem je bil Krvavi hostel, ki bi se lahko dogajal tukaj. Kup malih žanrskih filmov je z briljantnimi premisami. To ni drago, to je ceneje kot vse, kar zdaj delajo. Zunaj je tega, kolikor hočeš, tukaj pa, kot da bi bili vsi brez idej. In se matrajo, hočejo, a sami ne vedo, kaj hočejo. Manjka bazične filmske lucidnosti. Poleg tega imam občutek, da Slovenca, ko se odloči, da bo postal filmski režiser, film neha zanimati. Če so bili prej filmofili, to prenehajo biti.

Filmov ne gledajo več, da jih ne bi motili. Mislim, da je za režiserja idealno, da ga filmi zmotijo. Da si jih ogleda toliko, da jih ima polno glavo. Da ne ve, kje se njegov film začne in drugi konča, pa njegov konča in drugi začne. To je super. To je glava Tarantina, to je glava teh filmofilov, ki delajo dobre filme. Ko gre Spielberg delat Reševanje vojaka Ryana, je to videti tako, da gre v videoteko v Los Angeles, točno vem, katero, v dobro založeno, orjaško videoteko, plus iz vseh arhivov pobere vse filme o drugi svetovni vojni, jih preštudira in iz njih pobere najboljše.

V Reševanju vojaka Ryana ni nič, česar ne bi bilo že v drugih filmih. Tako kot pri Scorseseju ni enega kadra, ki ga ne bi bilo že v drugih filmih. Tarantino zelo podobno in Naberšnik tudi. Petelinji zajtrk je nastal na tak način.

PB: Ta slovenski megahit ste ocenili z oceno za plus, če se ne motim?

MŠ: Ja, in takoj sem rekel, še preden so ga začeli predvajati, da bo orjaški hit. Film je bil v nasprotju z drugimi filmi dobro zapakiran, dobro zmarketiran, in to od samega začetka. To, da so izbrali Severino, je bila 'kljuka', na kateri so gradili. Super je bilo to, da so izbrali Lošiča za glasbo, ker so dobili še eno 'kljuko'. Ko gledaš Petelinji zajtrk, vidiš, da je narejen s pogledom na druge filme. Film je tak, kot da je narejen po knjigi, kako mora biti film narejen. Ne mislim na kakšno ortodokšno knjigo, mislim na tisto filmofilsko.

Mnogi so o Petelinjem zajtrku rekli, da ta film izgleda kot film, lahko ga gledaš od začetka do konca. Natanko ta problem imamo običajno pri slovenskih filmih. Imajo trenutke. Tudi Vincijev Vampir z Gorjancev je imel nekaj sublimnih trenutkov. Ampak, žal, samo nekaj trenutkov. Vinci ni slab režiser, je pa katastrofalen scenarist. Film zna zrežirati, potrebuje pa koga, da bi mu napisal scenarij. Ker nikogar ne najde, ga napiše sam. Katastrofa.

PB: Vaša lestvica pozna razpon od zelo za do zelo proti. Obstajajo eksplicitna merila za razvrščanje?

MŠ: Ne. Če bi filme ocenjeval z ocenami od ena do pet, bi bilo dolgočasno. Tega nisem nikoli maral in tega se nisem nikoli šel. Ironija je ta, da so mi nekateri distributerji že pred leti rekli, da si bolj želijo, da bi bil proti kot pa zadržan. Da če sem zadržan, je to za film še posebno slabo. Če pa sem proti, se zmeraj najdejo tisti, ki jim grem na živce, in si rečejo, da če je Štefančič proti, je film gotovo dober in si ga je treba ogledati. Kar pa ni res.

Živimo v času, ko nam vsem zmanjkuje časa. Ljudje morajo razumeti filmskega kritika kot svojega delavca, kot svojega skavta. On je tisti, ki jim pove, kaj si je smiselno ogledati. Če sem jaz proti filmu, ni nobenega razloga, da si ga greš ogledat. Počakaj, da pride na televizijo, na DVD, pa ga boš lahko prevrtel v petnajstih minutah. Ne se zajebavat, ker boš zagonil ves dan, da boš gledal četrti del nekega sranja. Brezveze.

Če sem jaz proti, verjemi mi, plačan sem za to, da sem tam. Ne počnite vi tega zastonj. Če pa sem zelo za ali za, potem je vaša stvar, da to preberete in ugotovite, ali vam ustreza. Če sem zelo za pri neki grozljivki, vam pa te ne gredo, ne pojdite v kino. Vzamete na znanje: odlična grozljivka, ampak jaz ne maram grozljivk.

PB: Marko Naberšnik je režiser Studia City in ga, domnevam, redno videvate. Z drugimi iz sveta filma se menda ne družite ...

MŠ: Ne, nikoli nisem imel stikov z nobenim. Pri Naberšniku mi je najbolj všeč to, da sem jaz igravec, ki ga je bil prisiljen največkrat režirati.

PB: S filmskim seksom se niste prav posebno ukvarjali, če se ne motim?

MŠ: Sem se, ampak že dolgo tega. Ker bi sicer lahko pisal samo o tem, kako je iz tega velikega Hollywooda seks izginil. Seks pri tržnem filmu je blazen problem. Ti filmi poskušajo biti prodajani po vsem svetu. Po vsem svetu pa ni vse sprejemljivo in zato seksa ni več. Ni treba nič rezati in se matirati. Odkar se je Hollywood globaliziral in si priklopil vse trge, od katerih so mnogi s seksualnega vidika problematični, je seks iz njegovih filmov izginil.

Se pa je hvalabogu preselil v manjše, neodvisne filme, ampak spet ne prav toliko. Še nekaj je. V starem Hollywoodu, ko se seksa še ni smelo tako zelo kazati, ko ni bilo možnosti po kakšni goloti, so morali to kompenzirati z blazno sugestivnostjo. Sugeriranje je postalo prava umetnost. Danes ni v filmih ne enega ne drugega. Ne fuka ne umetnosti sugeriranja.

PB: Na kateri prizor pa vendarle pomislite, ko govorimo o seksu v filmih?

MŠ: Najprej bi pomislil na filme in na ženske, ki so me deflorirale kot mulca. Ena je bila gotovo Sylvia Kristel, Emmanuelle ... Ampak to je bilo precej pozno, ker je k nam prišla šele leta 1980. Pred njo je bila Laura Antonelli, ki je nastopala v italijanskih demokrščanskih seksi komedijah v sedemdesetih.

Na primer Igra z ognjem, ki je klasika in v kateri začne Lauro Antonelli pecati mulc iz družine, v katero pride kot služkinja. Mulo, ne tinejdžer, prav otrok jo začne pecati, spolno izsiljevati. Na vse mogoče načine, dokler ona ne obrne mize in ga da na koncu dol. In ko ga daje dol, tamau vpraša: »Kaj delaš?« In pravi ona: »Fukam te.«

PB: Sami niste nikoli razmišljali o svojem filmu? Pa čeprav samo kot scenarist?

MŠ: K meni so hodili vsi mogoči. Ampak če hočem napisati scenarij, mora ta scenarij nekaj biti. Če ga bom že šel pisat, ga bom tudi sam zrežiral. In če hočem to početi, potem moram pustiti vse, kar počnem, svoj lajf moram postaviti na glavo. Saj, mogoče bi ga s tem postavil na noge, ampak vsaj na začetku bi bil na glavi. Obstaja blažja različica tega, bolj ziheraška, in sicer da napišem scenarij. Če hočem napisati dober scenarij, si moram vzeti čas, kar pomeni, da moram ogromno stvari, ki jih zdaj počnem, abstrahirati.

Če kdo hoče, je to mogoče, ampak it comes with a price. Vinciju sem dal jasno vedeti, koliko to stane. Rekel je, da nima denarja, ampak bil je trenutek, ko se mu je to zdelo smiselno narediti. Sem rekel: »Glej, Vinci, ali boš ostal v megli ali pa boš zbral denar. Moja poanta je ta: zaradi mene lahko ta denar potem tudi vrževa v Ljubljano, ampak hočem, da ga zbereš, da narediš nekaj, da izenačiš moj vložek.« Bilo je obdobje, ko se mu je zdelo, da mu ne ostane nič drugega, potem pa je spet šel sam pisat. Sicer me je prosil, naj mu pomagam, a sem rekel ne.

Tadej Golob

Intervju s prometnim ministrom Vlačičem: "Za železniško infrastrukturo bomo namenili namenska sredstva"

Vir / Avtor: (sta)

12. oktober 2010 (nazadnje spremenjeno: 4:55 23. oktober 2012)

Ljubljana - Minister za promet Patrick Vlačič pričakuje, da se bodo pripravljala dela za drugi tir Koper - Divača začela še letos. Gre za pomemben projekt, ki zahteva tudi drugačno organizacijo pri vlaganjih v železniško infrastrukturo. Zanj so po vrsti let, ko so bile v ospredju avtoceste, zagotovili namenska sredstva.

Povezovanje Slovenskih železnic, Luke Koper in Intereurope v logistični holding se zdi prometnemu ministru še vedno dobra ideja, na ministrstvu pa skupaj z zunanjimi strokovnjaki pripravljajo odgovore na vprašanja, ki so bila izpostavljena na konferenci o holdingu sredi septembra. Avtoceste se bodo v prihodnje gradile na podlagi koncesijskih razmerij, Dars pa naj bi visoko zadolženost reševal prek reprograma posojil, je v pogovoru za STA povedal Vlačič, ki je v minulih dneh avtoprevoznikom pojasnjeval, zakaj ministrstvo ne more izpolniti (vseh) njihovih zahtev.

V minulih dneh ste se na temo pristojbin za vstop v Luko Koper sestali s predstavniki avtoprevoznikov pri OZS. Kako realna je njihova zahteva po ukinitvi pristojbin? Kaj pa zahteve po odprtju lokalnih cest za avtoprevoznike in uzakonitvi 30-dnevnega plačilnega roka?

Dva dni pred referendumom o arbitražnem sporazumu so avtoprevozniki zagrozili z zaprtjem cest in postavili te tri nove zahteve, ki jih omenjate. Te zahteve niso bile del sporazuma, ki je praktično v celoti izpolnjen, se pa o njih še pogovarjamo. V petek smo se z avtoprevozniki dogovorili predvsem to, da je v zvezi s problematiko plačevanja pristojbin v luki njihov sogovornik družba Luka Koper, ne ministrstvo. Glede vprašanja, ali ima Luka Koper pravico pobirati pristojbine za vstop v luko, pa bomo pridobili še neodvisno pravno mnenje. Luka Koper je sicer dolžna s sredstvi iz naslova pristojbin vzdrževati cestno infrastrukturo v luki. Če teh sredstev ne bi bilo, bi morala država vzdrževanje cest plačati iz proračuna, tega pa ne moremo narediti, ker bi bila to nedovoljena državna pomoč. Ob tem je treba poudariti, da ne veljajo navedbe avtoprevoznikov, da ceste v Luki Koper plačajo že s plačilom 'cestne takse', kot ji rečejo. Ceste v luki namreč niso del javne infrastrukture, ampak so znotraj gospodarskega subjekta; so sicer namenjene za neke vrste javni prevoz, vendar ne gre za javne ceste. Poleg tega je t.i. cestna taksa obdavčitev uporabe vozil in ne cestnina. Gre za davek na uporabo vozila in nima nobene povezave z uporabo ceste. Ministrstvo tako ne more uresničiti tega, kar zahtevajo avtoprevozniki, to je ukinitve pristojbin. Če pa bo Luka Koper pristojbine prenesla kot strošek na druge v oskrbovalni verigi, torej na špediterje in naročnike, pa jaz s tem nimam problemov. Gre za poslovni odnos med avtoprevozniki in Luko Koper, ne more pa država kot lastnik družbi nalagati, kako naj vodi posle, saj je za to odgovorna uprava. V tem primeru so sogovorniki avtoprevozniki in Luka Koper. Ministrstvo za promet je preučilo tudi zahtevo avtoprevoznikov po odprtju lokalnih cest za avtoprevoznike, a za noben odsek ni prižgalo zelene luči. Država zaradi preveč tovrstnega prometa na državnih cestah v Prekmurju v preteklosti plačuje odškodnine, zato ne morem

dovoliti, da avtoprevozniki uporabljajo lokalne ceste, razen če bi to zmogla infrastruktura in to ne bi škodovalo ljudem. Toda takšnega odseka zaenkrat nismo našli. Osnovno načelno izhodišče je, da tovornjaki vozijo po avtocestah, ker so zgrajene bolj čvrsto in ob njih živi manj ljudi kot ob lokalnih cestah. Poleg tega je usmerjanje blagovnih tokov na avtoceste, kjer je to mogoče, tudi temeljna politika EU. Z uredbo je določeno, v katerih primerih je uporaba lokalnih cest dovoljena (dostop do doma ipd.), da pa bi državne ceste pomenile obvod avtocestam, da se ne bi plačevala cestnina, na to pa ne bom pristal. Ministrstvo pa nima zadržkov do zahteve avtoprevoznikov po uzakonitvi 30-dnevnega plačilnega roka. Gradivo v zvezi s tem je že v medresorskem usklajevanju.

Sredi septembra je bila na Brdu pri Kranju konferenca o slovenskem logističnem holdingu, kjer je bilo slišati številna nasprotovanja oblikovanju holdinga. Kakšno je vaše mnenje o holdingu danes?

Ideja o oblikovanju logističnega holdinga se mi zdi še vedno dobra, je pa treba odgovoriti na vsa vprašanja, ki so bila izpostavljena na konferenci. Zato zdaj delamo domačo nalogo; skupaj z zunanjimi strokovnjaki pripravljamo odgovore na vprašanja. Vprašanja smo razdelili v tri skupine: ekonomska, pravna in "čustvena". Od odgovorov nanje je odvisna usoda oblikovanja logističnega holdinga. Ko bodo odgovori pripravljeni, se bomo o njih pogovorili in se odločili, kdaj bo organizirana nova konferenca na temo holdinga.

Če do oblikovanja holdinga ne bo prišlo, se bo idejni oče povezovanja SŽ, Luke Koper in Intereurope Hartmut Mehdorn poslovil. Kaj to pomeni za sanacijo SŽ?

Logističnega holdinga in sanacije Slovenskih železnic ne smemo povezovati tako neposredno. Ko govorimo o holdingu, govorimo o prihodnosti slovenske logistike. Želimo logistiko, ki bo konkurenčna v Evropi. želimo narediti domač subjekt, ki bo velik, močan, vsaj regijsko. Pri oblikovanju holdinga ne gre za reševanje Slovenskih železnic. Sanacija železnic ta trenutek že poteka prek uprave družbe z Goranom Brankovičem na čelu, redno se sestaja tudi usmerjevalni odbor, poteka kadrovska sanacija SŽ, prenavljanje poslovnih procesov ipd. Sistem se bistveno spreminja. V pripravi je tudi zakonodaja, ki bo železnice preobrazila v bolj moderen subjekt, ki bo kos izzivom današnjega časa. Ne neposredno povezovati holdinga in sanacije SŽ! Ne gre za kratkoročno sanacijo, temveč možnost dolgoročne strategije.

Kako pa je s svetovalcem pri sanaciji, ki je bil pred Mehdornovim prihodom že izbran, torej družbo A.T. Kearney iz Ljubljane?

Potek sanacije SŽ s svetovalcem pa je odvisen od tega, če bo prišlo do oblikovanja logističnega holdinga.

Z istim svetovalcem?

O tem se bomo odločili. Postopek je speljan, ali bomo podpisali pogodbo ali ne, pa bomo videli v kratkem.

Do dokapitalizacije SŽ pa ne bo prišlo, saj bi to pomenilo nedovoljeno državno pomoč ...

Dokapitalizacija SŽ se kaže kot ena izmed možnosti, pri kateri bi šlo za nedovoljeno državno pomoč. Dobili pa smo dopis SŽ, da je posebna revizija za preteklo obdobje ugotovila

prelivanje sredstev iz tovarnega prometa v infrastrukturo. Pripravili smo informacijo za vlado, zadeva je v vladni proceduri. Ampak to je ločeno od zakona.

Ali uprava SŽ po enem letu še uživa vaše zaupanje?

Da.

Ali ste že našli dva manjkajoča člana nadzornega sveta SŽ?

Manjkajoča člana smo našli in njuni imeni sta v vladni proceduri. Pri enem se je pojavilo vprašanje, ali bi bilo članstvo v nadzornem svetu SŽ združljivo z njegovim vodenjem uprave Elektra Ljubljana, ki je potencialni ponudnik SŽ kot velikega odjemalca električne energije. Ko bomo dobili odgovor, ali sta ti dve funkciji združljivi, bomo lahko nadaljevali s proceduro. Prepričan sem, da bo o dveh članih nadzornikov SŽ ta teden odločala vlada.

Vlada bo v kratkem sprejela tudi novo železniško zakonodajo. Kaj so njene bistvene novosti?

Pričakujem, da bo železniška zakonodaja v tem tednu na vladi. Novi predpisi bodo podrobneje predstavljeni, v grobem pa lahko povem, da bo zakonodaja reševala vprašanje organiziranosti SŽ, vprašanja glede infrastrukture in vprašanje glede investicij v javno železniško infrastrukturo. SŽ bodo v prihodnje organizirane kot holdinška družba, ki združuje tri jedrne družbe: potniški promet, tovorni promet in infrastrukturo. Glede infrastrukture smo se odločili, da bo v lasti države in ne infrastrukturnega podjetja, saj bi v nasprotnem primeru pri vlaganju sredstev iz proračuna šlo za nedovoljeno državno pomoč. Glede investicij v javno železniško infrastrukturo pa bo znanega več, ko bo pripravljena končna oblika predpisa. Lahko rečem, da gre za temeljito reformo železniškega sektorja v Sloveniji.

Kakšna pa je usoda direkcije za investicije v javno železniško infrastrukturo?

Zakon v tem trenutku predvideva, da za investicije skrbi podjetje v 100-odstotni državni lasti. Tako v prihodnje tega ne bo več počel državni organ, ampak podjetja v lasti države. O podrobnostih je ta trenutek še prezgodaj govoriti.

Kako pa odgovarjate na nekatere očitke, da se z železniško zakonodajo preveč hiti?

Nasprotno, zadnji čas je, da jo pripravimo. S prvimi osnutki smo začeli že pred pol leta. In če se to komu zdi prehitro ...

Modernizacija SŽ bo ogromen finančni zalogaj. Odkod bo država črpala sredstva?

Ko smo začeli z nacionalnim programom izgradnje avtocest, smo zanj zagotavljali sredstva. Ko smo začeli z nacionalnim programom železnic, ki še zdaleč ni pri koncu, ampak je izpolnjen 30-odstotno ali manj, pa zanj nismo imeli sredstev. Zdaj smo z zakonom zagotovili navzkrižno financiranje, po katerem so sredstva iz davka za vozila namenjena za železniško infrastrukturo. Zagotovili smo torej ključno zadevo: nemoten dotok sredstev, da lahko začnemo delati na infrastrukturi. Teh namenskih sredstev je 108 milijonov evrov, treba pa je prišteti še evropska sredstva, integrirana proračunska sredstva in sredstva za izvajanje

gospodarskih javnih služb. Zdaj lahko pričakujemo daljše obdobje vlaganj v železniško infrastrukturo, ki je v zelo slabem stanju. Ta proces bo trajal 10, 15 let.

Kdaj pa se bo začel graditi drugi tir proge Koper - Divača?

Časovnica je predvidevala pridobitev gradbenega dovoljenja v septembru. September je mimo, gradbenega dovoljenja še ni, zato sem tudi zahteval poročilo od direktorja direkcije v Mariboru. Z malo sreče se bodo pripravljala dela - premikanje daljnovodov, izgradnja dostopnih cest ... - začela letos. Razpis je tik pred objavo. Če se bo postopek dobro izteklo, kar je v zadnjem času zaradi veliko pritoževanja sicer težko, bomo kmalu zasadili prvo lopato. Sicer pa je treba poudariti, da je drugi tir Koper - Divača najpomembnejši projekt za Slovenijo in ugotavljamo, da železniški sektor trenutno ni tako močan, da pelje toliko investicij, kot ga čaka. Prav zaradi tega je potrebna drugačna organizacija pri vlaganju v železniško infrastrukturo. Direkcija je kadrovsko podhranjena; od 29 zaposlenih jih samo devet dela na številnih projektih, ki so v teku, kar je premalo. Zavedam se, da če želimo izpeljati tako obsežne investicije, kot je drugi tir, da je treba biti ustrezno ekipiran, zato bomo s spremembami zakonodaje železniški sektor ustrezno usposobili.

Zakon o Darsu, ki je trenutno v parlamentarni proceduri, predvideva koncesije za gradnjo avtocest. Katere ceste bi bilo po vašem mnenju treba graditi s koncesijami?

Vse avtoceste bi že od leta 1994 morali graditi prek koncesij, vzporedno pa obnavljati železniško infrastrukturo. To bi bil pravi način; zdaj pa imamo zadolžen Dars in železniško infrastrukturo v zelo slabem stanju. Avtoceste smo doslej gradili s proračunskimi sredstvi in zadolževanjem, zdaj pa država ne bo več dajala denarja za to. Vsi postopki do izdaje gradbenega dovoljenja bodo v rokah države, ostala dela pa bodo izvedena na podlagi koncesijskih razmerij.

Koliko pa trenutno znaša zadolženost Darsa? Na kakšen način se bo servisiral dolg?

Zadolženost Darsa trenutno znaša približno štiri milijarde evrov. V obdobju 2004-2008 je prišlo do zelo pospešenega zadolževanja in umika proračunskih sredstev, zato se je zadolženost družbe v tem obdobju povečala bolj, kot je bilo predvideno. Upravi Darsa sem naložil, da čim prej pripravi predlog reprogramiranja kreditov. Rešitev je torej v drugačnih kreditnih aranžmajih, saj sicer do leta 2020 ni mogoče zagotoviti tako obsežnih sredstev.

Se morda obeta kakšna sprememba pri cenah vinjet?

Ne; menim, da je zdajšnji cenovni režim primeren. Nas pa pri cestninjenju v prihodnje čaka kar nekaj zadev.

Kdaj pa je pričakovati elektronsko cestninjenje v prostem prometnem toku?

Kar nekaj težav je s tem, kaj EU želi in kaj v svojih predpisih pripravlja. Tipičen problem Slovenije kot tranzitne države je, kako cestniniti tranzitna vozila. Preden nam EU nalaga uvedbo cestninjenja v prostem prometnem toku bi bilo prav, da določi, da je interoperabilna naprava OBU obvezna oprema za celotno EU. Tako moramo pa zdaj mi reševati vprašanje, kako cestniniti vozila, ki teh naprav ne bodo imela.

Torej, dokler niso te zadeve rešene na ravni EU, je iluzorno pričakovati uvedbo elektronskega cestninjenja v prostem prometnem toku?

Mislim, da bi morala EU storiti korak v smeri obveznosti interoperabilnosti naprave OBU, ki bi bila obvezna oprema v vsakem avtomobilu. V nasprotnem primeru bomo težko izvajali elektronsko cestninjenje v prostem prometnem toku. Kakšna bo tehnologija, trenutno ne bi govoril. Razpis se pripravlja in ta mora biti odprt za vse tehnologije.

Ali menite, da so bile slovenske avtoceste res toliko preplačane, kot je slišati?

Veste, ko nekdo pride z izjavo, da so bile avtoceste za dve milijardi evrov predrage, pričakujem, da to tudi dokaže. Zagotovo je bilo kaj preplačano, glede tega nisem naiven, toda kar tako počez navesti neke številke, pa je neodgovorno. Poudariti je treba, da če naročnik točno ve, kaj želi in ima dobro pripravljen razpis in projekt, je zelo malo maneverskega prostora za kakršnekoli anekse, ti so posledica tega, da naročnik nima razjasnenih pojmov. Dars sicer pripravlja poročilo o tem, kaj in kako se je gradilo ter koliko je stalo. V osnovi pa je bil standard avtocest v Sloveniji zamišljen precej nižji, kot je danes. Standard slovenskih avtocest je namreč razmeroma visok in študija je pokazala, da smo pri cenah gradnje primerljivi z drugimi državami. Standard je po moji oceni ponekod celo previsok. Ne govorim samo o tem, po kakšnem asfaltu se peljemo, temveč o vseh zahtevah, da se neka cesta zgradi - zavarovanje vodovarstvenih virov, arheološke najdbe ... Npr. za dva kilometra avtoceste na Škofljici bi morali samo za arheološka izkopavanja plačati 15 milijonov evrov. To je zame nesprejemljivo. Medtem ko se je vlada na eni strani ukvarjala s tem, kje najti toliko sredstev za pomoč regiji, ki je v težavah, bi bilo treba po drugi strani za arheološka izkopavanja plačati 15 milijonov evrov. Treba je imeti občutek, kaj si v naši državi lahko privoščimo.

Ali je lastniška struktura Aerodroma Ljubljane in Adria Airways po vaši oceni ustrezna?

Lastniška struktura Aerodroma Ljubljana je ustrezna, Adria Airways pa skorajda nujno potrebuje solastnika, ki bo skupaj z njo peljal letalskega prevoznika naprej. Kolikor je v mojih močeh - Adria namreč lastniško ne sodi v moj resor -, predstavnikom industrije letalstva povem, da je v Sloveniji letalski prevoznik, ki je zainteresiran za povezovanje. Interes je, bomo videli, kaj se bo iz tega izcimilo.

KAŽIN:

Novinarstvo ima politične učinke

Intervju s Sandro Bašić Hrvatini

Bil je zadnji oktobrski ponedeljek, ko sem se dobil s Sandro Bašić Hrvatini, medijsko strokovnjakinjo in predstojnico Oddelka za medijske študije na Fakulteti za humanistične študije Koper. Večerilo se je in po celodnevem maratonu predavanj je bila vidno utrujena. A to ni zmotilo dolgega pogovora. V spodnjih vrsticah se večinoma vrtiva okoli novega zakona o RTV, za katerega so se v tednih po opravljenem intervjuju politiki odločili, da mora imeti tudi svoj referendum. Še eden v vrsti prelaganja odgovornosti na pleča ljudstva. Kot da je vse samo igra, v kateri politični kavboji ne poznajo odgovornosti. Kot da bi naši vrli izvoljeni predstavniki igrali monopoli. Tudi tukaj gre za igro, kdo bo nadzoroval koga, kdo bo banka, kdo bo moder igralec, kdo zelen, kdo rdeč, rumen in tako naprej. Kdo bo nadzoroval medije, kdo RTV? Da bi razumeli sedanost, jo moramo spremljati. Tudi preko dobrih medijev. Bo podoba prihodnosti zaradi tega jasnejša? Medijski strokovnjaki, kot je Sandra Bašić Hrvatini, nam to podobo pomagajo jasni.

Ne zahtevam avtorizacije, ker to niti ni dolžnost novinarja. Na to zadevo sva opozorila z Markom Milosavljevičem (v zadnji medijski preži), kot da gre za enega od mehanizmov samodiscipliniranja novinarjev. Določba o obvezni avtorizaciji je prišla v kodeks slovenskih novinarjev, ker je bila prepisana iz nemškega kodeksa, v katerem piše, če hoče. Obvezna avtorizacija je absurd.

In tudi oblika cenzure?

Da. Od novinarjev se zahteva ne samo, da popravijo dejstva, ampak tudi vprašanja, skratka, da se popravi vsebina. Avtorizacija pa je mišljena samo za to, da intervjuvanec popravi morebitna napačna navajanja. Vsakdo, ki pristane na pogovor z novinarjem, se mora zavedati, da je vse, kar je povedano, objavljivo. Drugače je, če je novinar neprofesionalen. Navsezadnje, kdo je pod intervjujem podpisan?

Novinar.

Kar pomeni, da je novinar tisti, ki vodi pogovor in je njegova vloga usmerjati človeka v smeri, da pove stvari, ki naj bi bile zanimive za javnost.

Če začneva pri najnovejši tematiki. Novi zakon o RTV bi naj stopil v veljavo januarja 2011. Je zakon dovolj zavezujoč, da se bodo izpostavile pozitivne plati, popravile storjene napake?

Zakon bistveno ne more spremeniti načina dela, profesionalnih standardov in vsega tega, kar novinarstvo definira kot poklic. Lahko samo postavi sistemske omejitve, ki določijo pravila igre na določenem področju. Pred leti so se novinarji in zaposleni na RTV-ju upirali temu, da bi postali javni uslužbenci, češ da novinarji v nobenem primeru to ne morejo biti, torej v službi države in ne v službi javnosti. Pri sprejemanju tega zakona pa je jasno, da zaposleni na RTV-ju v nobenem primeru ne želijo izstopiti iz takega sistema in to izključno zaradi varnosti službe, ki jo zagotavlja sistem zaposlovanja znotraj javnega sektorja. Pozabili pa so na

ključno dejstvo, da novinar ne more biti v nobenem primeru zavezan delodajalcu, ker je njegovo temeljno navodilo delovanja v interesu javnosti. Nesprejemljivo in nerazumljivo se mi je zdelo - in to bo, dolgoročno gledano, imelo velike posledice - to nerazumevanje vloge zaposlenega na javnem servisu. Za nami je dvajset let nenehnih posegov politike in države v to sfero. Prvi zakon je namreč iz leta 1994, potem imamo spremembo zakona iz let 1999, 2001, 2005, 2010, kar na nek način kaže odnos politike do tega. Gre za neskončno potrebo po tem, da se v vsakem volilnem ciklusu spremeni zakon o RTV-ju, kar vnaša težave pri delovanju te institucije. To pomeni, da se ta institucija vsake štiri leta na novo postavlja, tako da so vseskozi ključna vprašanja povezana s tem, kdo bo obvladoval RTV, kdo bo sedel na ključnih mestih, v programskem ali nadzornem svetu in tako naprej. Zelo malo je bilo narejeno v smeri razmisleka, ali takšen servis sploh zagotavlja javni interes na področju medijev.

Dr. Suzana Žilič Fišer je izjavila, da »v drugih okoljih bi takšna oblika morda delovala, nisem pa prepričana, da je to najboljša rešitev za slovenski prostor. Sama bi ostala pri javnem zavodu. Cilj medijskega zakona ni večja komercializacija RTV, temveč uresničevanje javnega interesa. Moja temeljna pripomba pa je, da bi morali najprej dobiti zakon o medijih, šele nato zakon o RTVS.«

S tem se tudi sama strinjam. Ko je ministrstvo ustanovilo to ekspertno skupino, je bilo rečeno, da bi bilo treba najprej spremeniti zakon o medijih, ker gre za zakon, ki ureja vse medije. RTV je samo eden izmed medijev, ampak najpomembnejši, vsaj kar se tiče vseh teh zelo specifičnih programskih zahtev, ki so mu naložene. Ne vidim, zakaj je javni zavod najboljša oblika organiziranja javne službe. Ključno vprašanje ni njena organizacijska oblika. Menim, da je ta organizacijska oblika primernejša za RTV, saj veliko bolj ustreza zahtevam sedanjega časa. Ne zato, da bi se komercializiral, ampak zato da bi učinkoviteje opravljal svojo javno nalogo v okolju, ki je ekstremno komercialno. Prenehati se moramo sprenevedat in govoriti, da je trenutno okolje enako kot je bilo pred dvajsetimi leti. Ne pozabimo, leta 1994, ko je nastal ta zakon, smo imeli neko alternativno televizijo, ki se je imenovala Kanal A, imeli smo enega močnega igralca na radijskem in televizijskem področju. Danes so slovenski državljani izpostavljeni celi množici programov in odgovorna država mora zagotoviti organizacijske ter finančne pogoje za delovanje tega javnega servisa, ker drugače ne bo preživela.

Se pravi, da tudi kritika, da bo z novim zakonom prišlo do večje komercializacije in privatizacije, kar je uvedel že Grimsov zakon, ne zdrži?

Do nobene privatizacije ne bo prišlo zaradi tega, ker so v zakonu varovalke, ki to onemogočajo. Do nobene privatizacije ne bo prišlo zaradi tega, ker so v zakonu varovalke, ki to onemogočajo. Kaj bi se naj privatiziralo? Frekvenc ni več, saj so podeljene; to pa je tisto, kar prinaša denar. Javni servis je program, ki ga ta institucija ustvarja, so njegovi zaposleni, so vrednote, ki jih zagovarja in tako naprej. Vprašanje je, ali je to, da se komercializira, posledica zakona ali posledica napačnih odločitev vodstva, ki je to hišo vodilo zadnjih ne vem koliko let. Vodstvo, ki ni razumelo, da je v konkurenčnem okolju edini način, da preživiš, ne da postaneš enak komercialnim postajam, ampak da še bolj postaneš javni servis in drugačen od desetine drugih programov. To je napačna predpostavka tistih, ki so mislili, da so gledanost, poslušnost, oglaševanje ključne kategorije.

Ne! Javni interes, državljski interes, potrebe različnih manjšinskih skupin, programi za te skupine, to je javna služba in tega ne razumejo.

Zakon predvideva tudi angažma gledalca oziroma naročnika. Smo državljani dovolj strokovno usposobljeni za dajanje pripomb k vsebinam?

Seveda. Če državljanom priznamo polnoletnost in jim damo možnost izbiranja vlade, zakaj ne bi bili sposobni in dovolj izobraženi, da tudi povejo svoje mnenje o tem programu? Ves čas nas strašijo, ko pravijo, da če bi ljudem pustili, da gledajo to, kar si želijo, bi vsi gledali resničnostne oddaje in podobno. Vendar sem prepričana, da v tej državi obstaja veliko število ljudi, ki si želi drugačne programe in žal ta trenutek nihče ne skrbi za njihove potrebe. Državljeni zelo dobro vedo, kaj si želijo.

Tudi sami ste sodelovali pri sestavi predloga zakona. Če zaokroživa, je zakon dober?

Vsak zakon je kompromis in na koncu odgovornost zanj sprejme politika. Tega ne more storiti nobena ekspertna skupina. Zagovarjala sem, naj bo programski svet kompletno sestavljen s strani civilne družbe oziroma s strani različnih organizacij, ki delujejo na tem področju. To je bil eden od kompromisov. Ampak noben zakon ne more imeti člena, v katerem bo pisalo, izberite na ta mesta najbolj usposobljene, najbolj odgovorne ljudi, ki vedo za vlogo tega medija. In glede na to, da v tej državi nimamo politične kulture, lahko samo upamo, da bo državni zbor oziroma tisti, ki imajo sedaj pravico imenovanja teh ljudi, dejansko prepoznal, da je to zadnji trenutek za izboljšanje stanja. Ni več popravnega izpita. Če se RTV ne postavi na noge in ne začne tekmovati za svoje gledalce in poslušalce v tem trenutku, ga čez deset let ne bo več oziroma bo marginaliziran program, getoiziran s programskimi vsebinami, ki jih nihče drug od komercialnih ponudnikov ne bo delal. Prihodnost javnega servisa ne razumem tako.

Če pogledava medijsko podobo Slovenije, lahko rečeva, da se ta nenehno prilagaja samo kapitalnim usmeritvam in ne drugim, novinarskim načelom? Pomembno je, da se bere, da je gledljivo. Bi se lahko temu izognili in kako?

Glede na uveljavljene trende ni niti več pomembno, da se bere. Poglejva primer: če se časopis, ki zase trdi, da je resen, nacionalnega pomena, odloči, da na svoji naslovnici objavi oglas in povozil interes 50.000 bralcev, ki prispevajo približno enako denarja za vsakodnevni nakup tega časopisa, potem imamo tehtnico. Na eni strani stoji oglaševalec in njegova pravica - naslovnica, na drugi pa 50.000 ljudi in njihov dnevni interes prebiranja časopisa. Pri tem postane očitno, da je eden povozil vse interese. Kar zadeva novinarstvo, krivda ni samo na strani politike ali lastnikov, ampak v veliki meri tudi na strani novinarjev, ker so dopustili, da so standardi, ki so določali njihov poklic, popolnoma poteptani.

Manca Košir je konec marca 2010 v Sobotni prilogi zapisala, da je pred tridesetimi leti, ko je prišla na takratno FSPN, »dosegla uvedbo sprejemnih izpitov za študente, ki so želeli študirati novinarstvo«. Ali ni to eden izmed razlogov za padec kakovosti pri novinarjih samih, saj kot trdi, novinarstva ne študirajo samo tisti, ki imajo smisel, talent in disciplino, temveč vsak, ki ima dovolj točk. In posledično so, kot ste omenili v zadnjem intervjuju v Mladini, postali bojzljiva sorta ljudi. Kako gledate na to?

Odgovornosti in svoje sokrivde pri ustvarjanju velikega števila novinarjev se ne odpovedujem. Na svojih predavanjih sem velikokrat opozarjala na to, da bo vsakdo od novinarjev enkrat v svojem življenju - nekateri prej, nekateri pozneje - prišel v situacijo, ko bo moral tehtati med profesionalnostjo svojega poklica in nekakšnimi osebnimi ali pa partikularnimi interesi. Vsakemu sem rekla: takrat bo to vaša življenjska odločitev. Če boste

popustili, boste izgubili nekaj, kar je najpomembnejše, izgubili boste zaupanje v samega sebe in od takrat naprej niste več nedolžni. Od takrat naprej ste del drugega sistema, ki z novinarstvom nima nič več. Današnji izobraževalni sistem kot po tekočem traku proizvaja različne diplomante različnih profilov. Če omenim samo primer. Nekega poletnega dne sem bila v enem izmed ljubljanskih lokalov in ugotovila, da v njem dela pet mojih nekdanjih študentov, ki zaposlitve v svojem poklicu niso dobili, kljub temu da so jo iskali. Ne govorim samo o novinarjih, govorim o marsikaterem drugem mladem človeku. Moje vprašanje je, ali se država ne zaveda, kakšen izgubljeni kapital je to? Pri 24, 25 letih imamo neverjetno kreativne in sposobne ljudi, ki bi lahko tej državi prispevali neverjetne stvari, A morajo preživeti in ne morejo živeti od praznih obljub. Preživljajo se z različnimi drugimi deli zaradi tega, ker v poklicu, za katerega so nekateri izjemno šolani, ne uspejo; obstajajo pa tudi taki, ki enostavno zapuščajo to državo. Pač, ker tukaj ne vidijo nobene priložnosti. Soočamo se z globoko krizo vrednot, v kateri znanje ni vrednota in je postalo samo pot pridobivanja kvalifikacij, s katerimi je možno priti do poklica. Vse je kvantificirano. Ne opravljamo več dela z ljudmi, ampak opravljamo delo s točkami, z vpisnimi številkami. Vse ima neko svojo številčnost. Družba, ki gre v to smer, je dolgoročno gledano obsojena na propad.

Kje potemtakem začeti? Mnogi, ki se s kriticizmom spravljajo nad objekt kritike, najdejo krivca v sistemu. Tako se odgovornost prelaga na sistem. Ne pride pa do širšega upora proti njemu, ker smo navsezadnje vsi del njega.

Zelo me moti, ko ljudje rečejo: Država je odgovorna, naj država nekaj naredi. Navsezadnje, kaj pa je država? Država smo mi, njeni državljani. Gandi je rekel, »bodi sprememba« (»Bodi sprememba, ki jo želiš videti v svetu. We must be the change we wish to see in the world.«, op. a.). Začnimo pri sebi in pogledajmo, kaj lahko spremenimo. Poiščimo ljudi, ki so pripravljeni nekaj narediti in poskušajmo stvari spreminjati. Vsa ta opravičila, da je sistem tak in drugačen ... res je tak. Konec koncev, če se kot posameznik postaviš proti sistemu, obstaja velika verjetnost, da ne boš daleč prišel. A vendar je vsaka sprememba nastala tako, da je nekdo začel premikati meje, ki jih je treba premikati. Trditev, da se stvari ne da spremeniti, po mojem mnenju ne drži. Na tem mestu je pomembno vprašanje, kdo so koalicijski partnerji. Pred 20 leti bi zatrjevala, da so mediji na strani javnosti. Pomagali bodo ustvarjati javni prostor, kjer bodo kritično misleči ljudje povedali, kako spreminjati stvari. V tem trenutku pa medijev ne vidim na tej strani. Ko govorim o medijih, ne mislim na pomen, ki mu ga običajno pripisujemo, ampak na pomen množice povezanih ljudi, ki dela. Torej to brbotanje od spodaj, ki išče nove poti izražanja, ki je solidno, se povezuje, pomaga in tako naprej.

Kot ste omenili, so za situacijo v zadnjih 19 letih, za ta zdrs v popularizacijo, monopolizacijo, odgovorni tudi mediji sami. Kako je z monopolizacijo medijskega kapitala v Sloveniji?

Slika je zelo enostavna. Od štirih nacionalnih televizij imamo tri, ki so v lasti enega lastnika. Po dvajsetih letih govorjenja o nacionalnem interesu smo dobili najhujšo obliko nacionalnega interesa v podobi grabežljivih ter popolnoma nemoralnih tajkunov, ki so zapravili vse, kar se je dalo zapraviti. Zdaj se država sklicuje na nekakšno porazdeljeno odgovornost. Dajte no. Najprej naj odgovarjajo tisti, ki so do tega pripeljali, potem bomo vsi prevzeli odgovornost za prihodnost. Pogledajte zadnji primer - jaz bi prosila vse državljane, da gredo v NLB in pod enakimi pogoji, kot jih je dobila gospa Dimic, zahtevajo kredit. Smo država enakopravnih ljudi, ali država, v kateri so eni bolj, drugi manj enakopravni? Mediji niso poročali o tem, kakšna je bila njihova vloga v tej zadevi. Zakaj niso opozarjali na te stvari? En Šrot ni nastal iz zraka. Ima svojo zgodovino. Vsi ti tajkuni imajo svojo zgodovino.

Dr. Anton Kramberger je v enem izmed časnikov zapisal, da je tranzicija v Sloveniji na vodilne položaje na ogromno področjih naplavila povzpetneže in povprečneže ...

... ni jih naplavila. Ko vi rečete naplavila, je to nekaj naključnega; pač morje naplavi nekaj, kar je nekje daleč plavalo. Ne! Tukaj je šlo za mrežo ljudi, ki so bili postavljeni na te pozicije in ki se že dvajset let vrtijo na njih. Za sabo imajo zgodovino propadlih menedžerskih vodenj in tako naprej. Tajkuni tega tipa so po naravi ljudje, ki v tem, kar pridigajo zagovorniki tržne ekonomije, nikoli ne bi uspeli! Nesposobni, brez idej. Ljudje, ki so izčrpavali podjetja, ki niso vlagali v razvoj. Niso vsi taki, nikoli ni treba generalizirati, vendar pa govorimo o večini takšnih - gre za mrežo ljudi, ki so bili načrtno postavljeni. Na eni strani se je ustvarjala stara-nova politična elita, na drugi strani pa se je ustvarjala stara-nova ekonomska elita. Ena drugi sta prali roke. Če si na področju vrednot želimo sprememb, ne vem, kaj bomo novega dosegli s to politično in ekonomsko elito.

V zadnjih letih je eden izmed nacionalnih športov tudi odkrivanje afer, ki so nanizane po telenovelskem ključu - afera na afero, pri čemer se dogaja samo moralno zgražanje. Mediji razkrijejo mrežno prepletenost ljudi in institucij; nariše se shema povezav, predstavi se nekaj izjav, od tu naprej pa se ne zgodi nič ... ali pač?

Razlikovati je treba med raziskovalnim novinarstvom in tem, kar ljudje napačno imenujejo preiskovalno novinarstvo. Preiskujejo policija, sodniki, tožilstvo - tisti, ki imajo v rokah vzvode moči, vezane na preiskovanje kaznivih dejanj in tako naprej. Novinarji raziskujejo, novinarji zastavljajo neprijetna vprašanja. Če vzamemo na primer WikiLeaks. 400.000 dokumentov. Nihče tega ne bo prebral. Nihče od nas navadnih državljanov se ne bo usedel za računalnik in sklikal 400.000 dokumentov. Ampak že samo dejstvo, da so ti dokumenti obstajali in da jih države poskušajo skrit pred svojimi državljanji, kljub temu, da bi morala biti čim bolj transparentna politika, je zgovorno. To je isto s temi aferami. Kako se pri nas afere končajo? Ena zamenja drugo. Ne vem, če gre za močne vplive, ali če se ključne informacije ustavljajo, ali pa gre za povratno zanko? Namreč novinarje vprežeš v to, da delajo dnevno novinarstvo, sledijo dnevnim temam, ki jih zastavljajo politiki, in dejansko nimajo več časa delati raziskovalnih zgodb. Te so namreč blazno zahtevne, zahtevajo veliko denarja in časa. Vsaki od teh afer, ki se odpre, bi morali novinarji slediti do konca in vztrajati na razlagi konteksta, ne pa, da poročajo o posamičnih dogodkih. Afera X ni nastala iz zraka, ni moralni problem, temveč problem celotnega sistema. Gre za mreže povezanih interesov, ki so proizvajali te afere. Po odkritju posamezne se vsi zgražajo in moralizirajo, nihče pa ne postavi pod vprašaj, da je sistem proizvajal in omogočal te afere ter ljudi, ki so na tak način prišli do svojega premoženja. Omogočal je ljudi, ki se jim ne zdi moralno sporno, da izkoriščajo druge. In trdijo za sebe, da so še socialni demokrati.

Se pravi, ni časa ali ...

Po moje ni interesa. S stališča lastnika je veliko lažje, če dnevno servisiraš nekakšne puhlice. Danes sem se peljala z avtobusom iz Ljubljane v Koper. Na radijski postaji so dve uri morili s tem, kaj je kdo v Big Brotherju pokazal, rekel ... na tako primitiven in vulgaren način, da je to že strahotno. Tukaj govorimo o poneumljanju ljudi.

Zato sem vas tudi vprašal, kako bodo potem ti gledalci, poslušalci, bralci znali izkoristiti svojo vlogo pri oblikovanju vsebin RTV-ja po novem zakonu?

Zakaj se kdo ne vpraša, kako smo prišli do tega? A to pomeni, da smo že apriori tako neumni, da nas je treba že od otroštva pitati z oglasi, s kmetijami in ostalimi zadevami? Kot ne smemo za to samo kriviti medije, tudi ne smemo reči, da so gledalci sami krivi, ker jih nekdo totalno poneumlja s takimi vsebinami. Kot da bi zdaj lahko nekdo z nekim dekretom ukinil poneumljanje v medijih in ga zamenjal z ne vem kakšnimi programi. Zdi se mi problematično, kako so naklade časopisov padle v zadnjih letih, kako je poslušnost in gledanost javne RTV upadla. To je ta človeški kapital. Enostavno izpustiš nekoga iz rok, ki te je spremljal toliko let. Zaradi tega, ker govorimo o številkah. Ko RTV Slovenija gleda na svoje poslušalce in gledalce kot na statistično kategorijo v analizah poslušnosti in gledanosti, seveda ne razume, da je za to vsako statistično analizo nekdo, ki se je odpovedal nečemu in bi ga lahko vprašali zakaj?

Na RTV-ju obstaja kodeks, ki določa čas eni in drugi strani. A vendar se zaradi težnje po uravnoteženosti zgodi soočenje dveh kandidatov, od katerih ima eden bistveno večjo simbolno moč zaradi svoje pozicije. Vedno bo nekdo v prednosti, na koncu pa zgleda, kot da je v ospredju uravnoteženje samo.

Poleg izbire govorcev, tem in vprašanj določa tudi odgovore in trditi, da je to objektivno določeno, je neodgovorno. Največ, kar lahko mediji naredijo, je, da so resnicoljubni, da poskušajo predstaviti čim več zornih kotov v določeni zgodbi, da preverjajo informacije, da navajajo vire. Novinarstvo temelji na navajanju virov. Izjemoma se zgodi le, ko varuješ vir (to so res izjemni primeri). Zagotoviš anonimnost vira zaradi tega, ker bi lahko bil ta ogrožen. Novinarstvo mora temeljiti na virih, torej bralec, poslušalec, gledalec mora vedeti, od kje so določene informacije pridobljene. Razpaslo pa se je novinarstvo druge roke, v katerem prevladujejo izjave: »Kot vemo ... « KDO? »Nekateri pravijo ...« KDO? »Iz virov blizu vladi ...« KDO? »Beremo, slišali smo ali pa govori se ... « To je nesprejemljivo. Kdo govori? Govorica ali nepreverjena informacija ne more biti stvar novinarskega poročanja. To ni novinarstvo.

Je bil kodeks vzpostavljen tudi zaradi bojzani pred očitkom, da izbirajo strani?

Seveda. Ne vem, kaj je v tem narobe, če so vse te okoliščine poročanja jasne. Pri nas je ravno obratno, saj se ustvarja videz, kot da je vse to stvar nekakšne zunanje roke, ki vzpostavlja pravila, v katerih ni nobenih interesov. Absolutno. Novinarstvo je tudi stvar nadzorovanja ali pa razkrivanja interesov - pokazati, kdo ima interese, zakaj nekdo govori to, kar govori. To se pa strinjam, da je skrivanje za t. i. objektivnostjo način, kako se izogneš politični odgovornosti svojega dela. Novinarstvo ima politične učinke. Tudi takrat, ko se dela, da ni politično. Mogoče takrat tudi še več. Biti zaskrbljen zaradi tega, ker politiki trdijo, da imajo premalo časa ... mislim, politiki so si izborili tretji parlamentarni program, kjer naj bi bilo po njihovem prepričanju možno to objektivno novinarstvo, da vklopiš kamero in potem kamera snema kar oni govorijo. Je to novinarstvo? Po moje ne.

Kakšna sta pomen in vloga današnjega novinarja? Kmalu bomo v Kopru dobili prve diplomante medijskih študijev.

Gre za debato okoli tega, kdo sploh so novinarji. Že 150 let imamo model, v katerem se z novinarstvom ukvarjajo izključno novinarji. Danes nam splet omogoča komunikacijo, za katero ni potrebna nobena izobrazba. Današnja tehnologija je vsakemu omogočila ustvarjati informacije in komunicirati z drugimi. Posrednikov pri izbiri novic in njihovi interpretaciji praktično ni več. Vprašanje je, ali je novinarstvo, in to, kar novinarji zdaj delajo, eno in isto?

Jaz trdim, da ne. V prihodnosti bomo še bolj potrebovali novinarstvo, kot ga potrebujemo danes. Potrebovali bomo ljudi, ki so v tej absolutni goščavi različnih informacij sposobni prepoznati objave vredno, ji ponuditi razlago, jo umestiti v kontekst in ljudem omogočiti, da razumejo to, kar se dogaja. Če kot primer pogledam zadnji dogodek, ki je bil zame smrt novinarstva, ki ga poznamo danes. Reševanje čilskih rudarjev je spremljajo 1300 novinarjev! Na drugi strani imamo Haiti - državo, ki je v totalnem kolapsu, kjer se je pojavila kolera in kjer več kot milijon ljudi živi v barakarskih naseljih. Imamo Pakistan, ki so ga prizadele hude poplave; revščino, ki se dobesedno zažira v vse pore družbe; proteste v Franciji, kakršnih ni bilo zadnjih 130 let ... A je bil res največji dogodek tega sveta 1300 novinarjev, ki je poročalo o dogajanju v Čilu? In če je odgovor ja, potem takega novinarstva ne potrebujemo.

Cel svet je spremljal reševanje rudarjev, medtem pa bi naj vlada sprejela cel kup tudi spornih odločitev ob neprisotnosti novinarjev.

To je seveda ključno vprašanje. Dokler smo gledali spektakel reševanja rudarjev, so se na drugi strani dogajali dogodki, ki bodo imeli zelo hude posledice za celotno čilsko prebivalstvo, o katerih nihče ni poročal. To se dogaja po vsem svetu.

Znan je rek, da tistega, kar ni v medijih, ne obstaja.

Ne! Obstaja, ampak ne v teh medijih.

Pa tudi ne v svetu nekoga, ki samo pasivno spremlja novice, ni kritičen ter analitičen pri vsebini in aktivnejši v poglobljenem iskanju kvalitetnih novic ...

Mislím, da je takih ljudi vse več. Imamo na primer ljudi, ki so v Preventu izgubili delo, ker sta socialna in pravna država odpovedali in so se solidarizirali navadni državljani, ki so začeli zbirati denar ter jim pomagati. Imamo gradbeno industrijo, v kateri veljajo sužnjelastniški odnosi, in ljudi, ki delajo v takih pogojih. To je absolutno nesprejemljivo za vsakega človeka, ki živi v tej državi. Ko to vidi, bi se moral upreti in se s svojim glasom postaviti za te ljudi, saj so le-ti, ne samo brez pravic, temveč so dejansko nevidni v tem prostoru.

Namesto, da bi se uprli, so pasivni. Eden izmed pokazateljev so tudi volitve ...

Ljudje mislijo, da če ne gredo na volitve, ker nimajo nobene opcije, da s tem enostavno ne prevzamejo odgovornosti. Tudi tisti, ki ne gre na volitve, je s tem, da ni šel na volitve, podprl določeno opcijo. Nemogoče se je delati, da to ni naš problem. Tudi, če se delaš, da ni tvoj problem, bo enkrat to postal.

Ampak po tej poti je šel tudi sistem visokega šolstva. Mnogi se delajo, kot da bolonjska reforma ni njihov problem, čeprav je že pripeljala tudi do nižanja kakovosti, proizvodnje diplomantov po tekočem traku itd. Lahko pričakujemo, da se bodo študenti skupaj s profesorji odločili protestirati proti takšnemu visokošolskemu sistemu?

To je stvar upora in zavestne odločitve, da iz tega izstopiš in rečeš, tega ne bom več počel. Mislím, da je to ključna točka, na katero morajo skupaj stopiti profesorji, asistenti, zaposleni in študenti. To je tisto, kar združuje vse nas skupaj. In do tega bo prišlo.

Upor se je že zgodil; Vzemiva enega izmed primerov, ki se je zgodil ravno na instituciji, na kateri ste zaposleni, ko se je skupina profesorjev in študentov uprla, po njihovo,

odpuščanju profesorjev. Vodstvo institucije ima svoj pogled glede tega. Po toliko mesecih zgleda, kot da je šlo samo za humanistično-medijsko vojno. Situacija je seveda kompleksnejša.

To bi bilo preveč enostavno. Do te zadeve imam svoj pogled. Zaposleni na Medijskih študijih in študenti smo se prvi odzvali in začeli opozarjati na zelo slabe pogoje dela, na neobstoje akademске kulture, na pomanjkanje literature, prekrivanje predmetov, na odnose med ljudmi, ki temeljijo na zelo primitivnem ad personam zmerjanju in tako naprej. Potem so se začele dogajati stvari, ki so bile po mojem mnenju zelo problematične. Če se ti zavzemaš za določena pravila, za določene standarde, potem te standarde spoštuj tudi pri sebi in vztrajaj pri tem. Ne moreš postavljati visoke standarde za svojo lastno pozicijo, nekoga drugega pa postaviti v pozicijo, kjer se mora braniti pred neprimernimi in neutemeljenimi obtožbami. Na drugi ravni me zanima, zakaj ni bilo možno te koalicije zaposlenih in študentov zbrati skupaj, jim razložiti, v čem je problem ter poiskati skupno rešitev? Zakaj je bilo potrebno ustvariti nekakšnega nasprotnika, ki ga je potrebno z vsemi sredstvi uničiti? Ključno je, da se vse te probleme razreši. Če govorimo o tem, da je treba zagotoviti transparentnost v družbi, potem jo je treba zagotoviti tudi v akademski sferi (tudi glede tega kaj ljudje počnejo). Ko govorim o transparentnosti, ne govorim samo o transparentnosti financiranja, temveč tudi o tem, kaj sploh počnemo znotraj pedagoškega procesa. Problematično je to, da je vsakdo postal enota zase, kot v tovarni. Enota X, ki proizvaja toliko študentov in diplomantov, namesto, da bi se razvila akademska skupnost, temelječa na dialogu, spoštovanju drugačnega mišljenja, ne pa na apriornem izključevanju. Ena od naslednjih stvari, ki jo je treba zagotoviti, je transparentnost visokošolskega financiranja in delovanja študentskih organizacij itd.

Kakšno moč imajo mediji? Lahko uničijo osebo ali institucijo? V medijih so se tako dve fakulteti UP kot tudi univerza sama znašli pod medijskimi žarometi.

Seveda, ampak ne v tem pomenu, da je to nekakšen medijski linč. Navsezadnje se novinarji odločajo o izbiri določenih novic in potem o tem poročajo. Tisto, kar je zame na nek način vprašanje, je interpretacija. Kdo govori? Kdo ima možnost dostopa do prostora? Na kakšen način lahko druga stran poda svoje mnenje? Vprašanje je, ali smo pripravljeni tem študentom, ki tukaj študirajo, zagotoviti najboljše, kar lahko, ali pa enostavno rečemo, da primorski prostor univerze ne potrebuje. Če je prepričanje tako, bi bilo veliko bolj pošteno do vseh, predvsem pa do študentov, ki zdaj študirajo in njihovih naslednikov, da se reče, da univerza kot taka, tega prostora ne potrebuje.

Ampak prepričanje koga? Čigavi interesi so tukaj?

Zdi se mi, da ima institucija v tem prostoru veliko manj podpore lokalnega okolja, kot jo imata Univerza v Ljubljani in Univerza v Mariboru. Univerza je pomembna institucija, ne samo zaradi intelektualnega kapitala, ampak tudi zaradi tega, ker univerzitetno mesto prinaša življenje. Zdi se mi, da Univerza na Primorskem potrebuje to življenje in študente, ki s tem prihajajo. Študenti z našega oddelka prihajajo z vseh koncev Slovenije. Prepričanje, da so to samo študenti, ki so od tukaj, ni res. Prihajajo vse od Murske Sobotice pa do zamejstva. Vsakdo prinaša svojo zgodbo in ustvarja v tem okolju. Namesto, da bi lokalno okolje razumelo, kakšen neverjeten kapital je imeti ljudi, ki so prišli z drugega okolja in ki bodo enkrat ostali, ali pa odšli, in bodo del tega okolja in izkušnje vzeli s sabo. Težavo vidim v vpetosti univerze v to vsakdanje življenje, v ustvarjalnost. V to, da niso samo ti prostori, ki določajo univerzo, ampak tudi to, kar drugače počnemo - pišemo, delamo - to je zame pomembno. Del svojega kapitala je treba vrniti tudi v okolje, v katerem živimo.

Pred kratkim ste v Primorskih novicah pisali o pozitivnih in negativnih novicah ter to vprašanje zavrnil kot neustrezno. Lahko govorimo o dobrih in slabih medijih? Obstaja meja med dobrimi/slabimi mediji ?

Seveda je. Obstaja znamenita izjava ameriškega sodnika, ki je govoril o pornografiji, in sicer da je ne more definirati, vendar čim jo vidi, takoj ve, kaj je. Težavo vidim v tem, da so nekateri novinarji zvezdniško plačani. Za en prispevek v časopisu dobijo mesečno plačo nekega drugega novinarja. Gre za popolnoma razvrednoten poklic. Imamo mlade ljudi, ki delajo v poklicu in ki ustvarjajo večino medija, pa so plačani zanič. Na drugi strani imamo nekatere novinarje, ki pa so veliko plačani, vendar delajo popolnoma neprimerne stvari. Ne gre torej za pozitivne in negativne novice, temveč samo za dobre in slabe medije. Dobri mediji so tisti, ki vztrajajo pri svojih zgodbah in so absolutno zavezani interesom svojih bralcev, poslušalcev in gledalcev. In na tej poti jih absolutno nič ne sme ustaviti; torej sledijo dejansko njihovim interesom. Ko je zgodba, je ta zgodba raziskovana zato, ker je pomembna za ljudi. Morajo izvedeti o njej.

Pomagali ste vzpostaviti Medijske študije na UP FHŠ. Kakšna je vloga diplomanta Medijskih študijev? Ne gre za novinarja, temveč družbeno angažiranega medijskega kritika in analitika. Drži?

Naš primarni namen nikoli ni bil šolanje ali pa izobraževanje izključno novinarjev. Novinarstvo je ena od oblik komunikacij v javnem prostoru. Tisto, kar se je meni zdelo ključno pri tem študiju, je, da dobijo čim večji nabor komunikacijskih veščin in čim večji vpogled v to, kako mediji in množično komuniciranje deluje. Nadalje, da na tehnologije gledajo kot na nekaj, kar ne določa načina komunikacije, ampak priložnost za nove oblike; da znajo prepoznati ključne probleme sedanjega časa in se na njih odzvati; da so tudi sami odgovorni za to, kar počnejo in tako naprej. Vsaj jaz pri svojem delu in predavanjih to absolutno podpiram. Vsako delo, ki ga opravljaš, moraš opravljati odgovorno. V svetu, v katerem ima vsaka zadeva tržno vrednost, so odgovornost najprej pograbili oglaševalci. To pa je področje, ki ga moramo državljani prevzeti. Zahtevati moramo visoke standarde dela, komunikacije in drugo. Študenti medijskih študijev sodelujejo tudi pri vsaki ključni odločitvi. Zdi se mi, da na nek način sooblikujejo - pa ne govorim tukaj o vsebini predmetov - delovanje tega oddelka. Z njimi moramo vzpostaviti odnos, v katerem bodo vedeli, katere so pomembne vrednote, ki jih sama zagovarjam in jim sledim ter kaj je tisto, kar morajo sami odkriti. Ta lahkotnost, s katero se zdaj govori o nekaterih partnerskih odnosih in o tem, kako imamo vsi vpliv na vse, je problematična. Ni res. Naloga nas, ki izobražujemo je, da postavljamo zelo visoke standarde. Bolonjska reforma je v roke študentom dala veliko pravic, a jih je na nek način oropala dolžnosti, ki so bile v starem sistemu zelo pomembne. Le-te niso vezane samo na formalne odnose, temveč na to, da je akademska skupnost delo. Študij je trdo delo. Študij ni lahkotno debatiranje, diskutiranje in tako naprej. Je branje, študiranje, veliko dela mora biti vložena v to, da dobiš znanje. Bolonjska reforma pa je iz tega naredila nekaj lahkotnega. Kar ni res. Vrniti se moramo nazaj in reči študij je delo. Zelo resno delo in zanj je potrebno zagotoviti pogoje - tistim, ki poučujejo in tistim, ki študirajo. Zagotovljena mora biti literatura, torej pogoji dostopa do temeljne literature. Študenti morajo vedeti, da je tudi njihovo delo pomembno in da nekdo z njimi vzpostavlja dialog tudi takrat, ko je ta z njimi zelo trd - ko rečeš, da nekaj ni dobro narejeno. Ocene so postale pomemben indikator tega, koliko je nekdo dober profesor. Ne! Študent mora pridobiti vse možne poti, da do znanja pride, ampak nima pa kompetenc, da bi ocenjeval. Spet odvisno, kaj ocenjuje, vendar ne more sooblikovati vsebine področja, s katerim se ukvarja profesor.

Letos se je vpisala tretja generacija študentov Medijskih študijev. Kaj še lahko kot predstojnica poleg povedanega zaključite po preteklih dveh letih? Letniki so manjši, študenti pa se zadnja leta soočajo tudi s kritiko, da so pasivni in manj kritični ...

Mogoče je specifično to, da smo vsi, ki smo na oddelku, odgovorni za prvo generacijo. Sama za vsakega študenta, ki je zdaj v 3. letniku vem, kaj počne. Poznam njegove težave in vem, kje se zadeve zaustavijo. Vem, kdo veliko vloži, kdo bi pa lahko več vložil, pa tega ni naredil. Večina jih je delala v 2. letniku tudi prakso v različnih institucijah, kjer so dejansko ugotovili, da je potrebno še več študirati, pridobiti več znanja in še več teorije, da lahko opravljaš to delo. Mislim, da nam je generacija, ki je zdaj v 3. letniku, veliko dala ... nam, ki tukaj delamo in tudi obratno - veliko smo mi dali njim.

Odločitev za pot na Primorsko verjetno ni nastala čez noč. So bila pričakovanja v skladu z realnostjo?

Tukaj sem imela zelo dobrega kolega, s katerim sva delala na tem programu. Gre za mojega bivšega študenta - verjetno enega najboljših študentov, ki sem jih imela v vseh teh generacijah - ki je umrl in ni doživel tega, da bi videl, kako se je ta program pričel razvijati. Marsikateri predmet, ki ga je on postavil, zdaj izvajajo drugi. Na nek način je bila zame to zelo težka odločitev, a se enostavno odločiš in rečeš, da je treba v življenju narediti tudi kaj drugega. Je pa še ena oseba, ki je vplivala name, in sicer moj pokojni profesor Breg, ki je bil idejni vodja tega projekta in tudi ni doživel začetka izvajanja študija. Na nek način je ta študij tudi darilo obema omenjenima osebam, ki sta mi tudi osebno veliko dali ... profesor Breg zaradi tega, ker sem bila njegova študentka. Kasneje sva nekaj časa skupaj predavala in na koncu sem z njim tudi delila izkušnjo staranja, osamljenosti, izgube; ko v bistvu ostanejo samo pomembni ljudje okoli tebe. Zato ga prav v tej izkušnji izredno cenim. Poleg tega moram omeniti še pokojnega Andreja Pinterja, ki bi po mojem mnenju tudi, če bi ostal živ, za to inštitucijo naredil ogromno. Ostajaš v spomin tistih, ki na nek način živijo skozi ta študij. Odločitev ni bila enostavna, vendar sem tak človek - ko se odločim, se odločim. Ne oziram se nazaj in ne razmišljam, kaj bi bilo, če bi bilo. Odločitev je bila sprejeta in to je zdaj moj duhovni dom. Tukaj sem našla zelo zanimive ljudi, od študentov do kolegov, s katerimi delam, od oddaj, ki so se zdaj naredile na Televiziji Slovenija, do tega, da bom mogoče naslednje leto tukaj delala radijsko oddajo. Tukaj je ogromno ljudi, ki imajo blazno veliko energije.

Projekt vsekakor še ni zaključen, ni se še niti dobro odvil. Kaj bi svetovali tistim, ki se soočajo s takšnimi in drugačnimi kritikami o pasivnosti, neaktivnosti, nekritičnosti ... ?

Tisti, ki so tako hudo napadali to institucijo, in v marsikateri zadevi neupravičeno, se ne zavedajo, kakšno nepopravljivo škodo so naredili. To se seveda pozna na vpisu. Iskreno povedano, če bi bila jaz starš otroka, ki izbira bodočo fakulteto in če bi bila dnevno izpostavljena taki količini alarmantnih novic o kratenju pravic, ter temu, da smo vsi tukaj, ki smo ostali, totalno nesposobni, nekritični in tako naprej, bi trikrat premislila, če bi svojemu otroku svetovala, da pride študirat sem. V takih zadevah ne moreš trditi, da je nekdo kriv, drugi pa absolutno nedolžen. Institucijo sestavljajo ljudje in z ljudmi moraš delati na spoštljiv način. Tudi v trenutku, ko se ta nahaja v finančni krizi in je potrebno zmanjšanje obsega pedagoškega dela, je pomembno vsakega človeka, ki ga imaš, obravnavati na zelo spoštljiv način. Mislim da sem to na svojem oddelku naredila. Torej, zame je vsak kolega in kolegica, ki deluje na tem oddelku, izjemno pomemben zaradi tega, ker prinaša svoje delo in znanje. Smo kot socialna mreža, tako da je vsak kamenček v njej pomemben zato, da študent na koncu dobi različno znanje, potrebno za to, kar bo počel. Zanima me, če je kdo pomislil,

kakšna škoda je narejena tudi študentom? Tukaj imamo nekatere izjemne študente, ki bi jih bilo vredno izpostaviti zaradi tega, kar počnejo. Od tega, da so odlični študenti, do tega, da počnejo neverjetne stvari, delajo izjemne projekte in tako naprej. Zdi se mi absolutno neodgovorno narediti tako škodo in ne pomisliti, kakšno sporočilo daješ tem študentom.

Na PReži

O kreativnem komuniciranju skozi študentske oči.

19. januar 2012

Sebastjan Jeretič – v ozadju volilnih kampanj

Na PRedigro "PR - desna ali leva roka politikov?" sem se odpravila z neopredeljenimi pričakovanji, saj o političnem PR-ju res nisem veliko vedela, hkrati pa me ta tema ni tako zelo zanimala. Ker nas je predavatelj tako navdušil, da so predavanju sledili številni Tweeti in posti na Facebooku, bom z vami delila del svojih zapiskov s predavanja, ki se nanašajo na ozadje volilnih kampanj.

Torej, Sebastjan Jeretič je lastnik agencije Nevro PR, ki se ukvarja s pripravo političnih kampanj, je avtor knjige Borut Pahor: od partnerja do alternative in avtor kampanj Boruta Pahorja iz leta 2008 in Petra Bossmana iz leta 2010. Smo na predavanju torej izvedeli, ali je PR desna ali leva roka politikov? Na podlagi vsega, kar je Jeretič povedal, PR ni le desna roka politikov, ampak osnovna celica politikovega bivanja.

Predavanje se je začelo z aktualno temo trenirkarjev, kjer je Jeretič izrazil strinjanje glede tega, da je Jankoviču na volišče uspelo pripeljati določene ljudi, ki v običajnih razmerah ne bi volili, pisma Tomaža Majerja pa ni 100% dojel kot sovražni govor in s tem na zelo provokativen način odprl predavanje.

Predavanje se je nadaljevalo s predstavitvijo tega, kar se dogaja v ozadju kampanje, vse skupaj pa je ves čas navezoval na primer Pahorja in Bossmana. Torej, 90 % uspeha kampanje je po njegovem mnenju rutina, organizacija in trdo delo. Tukaj ne gre za kreativnost, ustvarjanje neverjetnih dogodkov, bistvena je logistika kampanje in priprava. V sami kampanji namreč ni časa, da se stvari producirajo – vse mora biti pripravljeno vnaprej (80 %), ostalih 20 % časa pa razmišljaš o presežkih. Program stranke ni pomemben, pomembno je samo to, da veliko govoriš in se pojavljaš v medijih.

V Srbiji se na kampanje začnejo pripravljati že leto dni prej, v Piranu so začeli 3 mesece pred volitvami. Vsak dan so organizirali novinarsko konferenco, na katere novinarji niso hodili. Nato so snemali videe s krajšimi izjavami, pošiljali sporočila za javnost in na ta način so se celo poletje vsak dan pojavljali v novicah. S tem, ko novinarji na tiskovno konferenco niso prišli, so dobili nadzor nad vsebino. Bolj kot vsebina in tehnična dovršenost prispevkov je pomembna pristnost, sicer ljudje ne verjamejo v kredibilnost govorca, če je ta preveč pripravljen. Vsebina dogodkov ni pomembna, pomembno je to, da ti z dogodkom dobiš materiale za spletno stran in za medije, niti udeležba na dogodku ni pomembna, to je le izgovor za oglaševanje, mediji pa novice objavljajo, ker morajo o čem pisati.

Fokus kampanje so 3 glavne točke – politični prostor, politična stranka in kandidat. V okviru političnega prostora se moramo vprašati, ali se stvari premikajo v pravo ali v napačno smer. To vprašanje nadomesti vse raziskave, ki jih lahko naredimo; ponovitev kampanje je možna, če vsaj 50 % ljudi verjame, da se stvari premikajo v pravo smer. Vsako sekundo kampanje moramo izkoristiti za pozitivno podajanje zgodbe, za 1 glavno sporočilo, ki ga komuniciramo

skozi celotno kampanjo. Fokusirati se moraš na pozitivno kampanjo v očeh javnosti, negativna kampanja pa poteka v ozadju – v gostilnah in na spletu.

Bistvena je tudi podoba kandidata – prepoznavnost, čustveni stik in zaupanje v kompetentnost. Kot primer je navedel Bossmana; bil je prepoznaven, imel je čustveni stik z ljudmi, ljudje pa mu niso verjeli, da bo dober v politiki. Zato je bila glavna naloga kampanje, da dvignejo njegovo kompetentnost in 3 mesece so komunicirali, da ima Bossman politiko že v genih. To, da je dober človek, so vedeli že vsi – zakaj bi torej to komunicirali? Pri Danilu Türku je bila situacija ravno obratna – pred kampanjo je imel 5% prepoznavnost, zato je bil fokus na tem. Začel se je pojavljati v kuharskih oddajah (kuhal z Andrejem iz oddaje Big brother), v intervjujih z misticami ipd.

Bistvo kampanje je zadnjih 72 ur (predvolilni čas) in volilna nedelja. V nedeljo je fokus na klicanju ljudi, da pridejo na volitve – če to veš že na začetku, je torej fokus tvoje kampanje na tem, da pridobiš telefonske številke ljudi. Na volitvah v Piranu so imeli 7000 volilnih upravičencev in 2000 mobilnih števil.

Sporne informacije o kandidatu moraš v medije posredovati sam – pol leta pred volitvami, do volitev pa vsi že pozabijo, da se je o tem govorilo. Sporne teme je treba pravočasno ubiti, saj mediji do teh podatkov vedno pridejo, ne moreš jih skriti.

Mati vseh kampanj je terenska kampanja, ki je bila bistvena pri Bossmanu. Ključna je identifikacija neodločenih – na Balkanu z ljudmi komunicirajo od vrat do vrat, pri nas to ne gre. Z nevtralnimi volivci je treba stopiti v stik in dobiti njegov kontakt. Učinkovit način zbiranja kontaktov so stojnice, na katerih je prisotnost kandidata ali predstavljanje programa izguba časa. Tam morajo biti prisotni aktivisti, ki se pretvarjajo, da izvajajo anketo o volitvah. Ker ljudje radi podajajo svoje mnenje, sodelujejo, v resnici pa aktivisti želijo njihovo telefonsko številko (po 4 resnih anketnih vprašanjih postavijo vprašanje, če želijo izvedeti rezultate ankete, rezultate pa dobijo tako, da ponudijo pošiljanje rezultatov preko sms sporočila). Drugi učinkovit način poleg stojnic so čajanke, na katerih se kandidat pogovarja z neopredeljenimi volivci in z njimi vzpostavlja čustveni odnos, vzporedno aktivisti pobirajo mobilne številke. Po čajanki se udeleženci hvalijo o dogodku med svojimi prijatelji in postanejo ambasadorji kandidata.

Srce kampanje je klicni center – na volilno nedeljo je ključno, da na volitve pridejo vsi, tudi če je lepo vreme ali če se jim ne da. Ljudi se kliče teden dni pred volitvami in se jih skuša prepričati, da bi prišli že na predčasne volitve, na volilno nedeljo pa jih kličeš z vabilom na povolilni žur, zraven pa vprašaš, če so že šli na volitve. Ljudem ponudiš prevoz, karkoli rabijo, da pridejo na volišče.

Jeretič je v zadnjem delu predavanja govoril tudi o nevroznanosti, ampak ker je to že druga tema, je tukaj samo link do www.nevromarketing.com, priporočil pa je tudi knjigo *The secret* in branje avtorja Georga Akoffa.

Predavanje je tako mene kot tudi ostale udeležence navdušilo, saj je predavatelj povedal precej več, kot smo pričakovali, poleg tega pa mu je uspelo, da smo ga 2 uri in 15 minut poslušali, brez da bi vmes vsaj za trenutek izgubili pozornost.

»Ta mandat bo pripeljan do konca in s tem sem sprijaznjen«

»Dragi predsednik, prek posrednikov sem prejel tvoje grožnje. (...) Zavrnil sem, da bi sodeloval v organiziranem plenjenju države, k čemur so me nagovarjali tvoji najtesnejši sodelavci. (...) Hotel sem le skromno delati. Na področju, na katerem sem najboljši v državi. (...) Nehala sva komunicirati, ko sem rekel, da bo Simona največje zlo te vlade, in si me besen poklical na raport v svoj kabinet. (...) Boš poslal kriminaliste name in me dal zapreti? Mi boš vzel državljanstvo?«

Boris Šuligoj
pon, 22.11.2010, 06:00

»Po moji oceni bo šel Janković na parlamentarne volitve in gladko zmagal. Stavil bi, da bi s pravilnim delovanjem pridobil 40 odstotkov volivcev, kolikor jih ni še nihče doslej.« Foto: Uroš Hočevnar / Delo

To je le nekaj navedkov iz najbolj branega (zasebnega?) pisma v tem mesecu. Napisal ga je komunikacijski mojster Sebastjan Jeretič iz Pirana svojemu nekdanjemu šefu Borutu Pahorju. Kot svetovalec za odnose z javnostmi mu je izdatno pomagal, da se je dokopal do oblasti, zdaj mu pomaga na poti v opozicijo. Tako menijo politični analitiki. Toda Jeretič pravi, da kljub vsemu, kar se kuha v Ljubljani, zdaj ni čas za zamenjavo na vrhu oblasti, čez dve leti pa bo novi premier Zoran Janković.

Bi še enkrat napisali tako pismo predsedniku vlade, kot ste ga?

Zagotovo. To je bila reakcija na provokacijo. Ko sem ga pisal, je bilo to zasebno in zelo osebno pismo, zato je za širšo javnost mogoče nerazumljivo, saj bi v nekaterih delih potrebovalo podnapise. Zato so odzivi tako raznoliki. Po vsem tem, kar se je dogajalo zadnji dve leti, sem čutil, da je to nujna reakcija na Pahorjevo provokacijo, naj bom tiho, ker se lahko maščuje. Moral sem se tako odzvati.

Kako je provokacija prišla do vas?

Potem ko sem bil kritičen do njegovega odnosa do stranke, je omenjeno sporočilo prišlo do mene po posrednikih. Razumem, da je to izjavil v afektu in po odstopu Simone Dimic. Komunikacijo z njim sem prekinil, ko sem približno pol leta po parlamentarnih volitvah nekaj ljudem v kabinetu rekel, da bo po mojem mnenju Simona Dimic največje zlo te vlade, in me je jezen poklical na raport. Zdaj se je pokazalo, da je bila takrat moja ocena pravilna.

Kako vam je premier poslal sporočilo?

Nekomu je naročil, naj mi ga prenese. Ne morem povedati, komu, ker je prijatelj. Pahor ve, kdo je bil.

Ni bilo mišljeno, da vaše pismo pride v javnost?

Ne. Res pa nisem uporabljal posebno tajnih kanalov in me navsezadnje ne briga dosti, da jim je zbežalo iz kabineta in prišlo v javnost, ker nimam kaj skrivati.

Dodatno ste razgalili slabo dela kabineta.

Nehote je to morda stranski učinek, vendar nisem imel teh namenov. Če bi pisal pismo za javnost, bi bilo drugače sestavljeno.

Je predsednik vlade res mislil, da ste pomagali rušiti Simono Dimic?

Slišal sem, ampak to so špekulacije, da naj bi jo rušila midva z Dragom Isajlovičem. Zgodba ne drži. To se je dogajalo med prvim in drugim krogom županskih volitev, ko sem bil zelo osredotočen na kampanjo in res nisem imel časa, da bi se ukvarjal s tem. Ni pa skrivnost, da me odhod Dimičeve čisto nič ne moti, in kot pravijo nekateri poslanci, se ob njenem odstopu čuti olajšanje. Čeprav ne verjamem, da lahko dosti spremeni.

V Ljubljani pred poldrugim letom niso verjeli, da ste se umaknili na Obalo zaradi osebnih razlogov ...

Pa je bilo iz čisto osebnih razlogov. Eno leto prej sem napovedoval, da se bom ukvarjal z družino, poleg tega sem vpisal doktorski študij. Nisem videl nobene motivacije v tem mandatu, ker mi je bilo jasno, da bo mandat generacije, ki je vodila državo v devetdesetih, in da to ne more biti neka prelomna politika, ki bi me zanimala.

Zakaj umik iz Ljubljane?

Dve leti sem se vsak dan vozil iz Pirana v Ljubljano. Z ženo imava tri majhne otroke. To je bilo tako rekoč nemogoče zdržati. In to je bil 99-odstotni razlog za moj odhod. Preostali odstotek pa je, da si želim drugačno politiko, saj se je sedanja izkazala celo slabše, kot sem pričakoval. Po volitvah sem bil povabljen v Modro celico Andraža Vehovarja. Dva tedna sem celo razmišljal o tej možnosti in jo na koncu zavrnil, ker mi preprosto nista bili vseč ne mentaliteta ne ekipa (Uroš Jaušovec, Simona Dimic, Vehovar, Tadej Tufek ...), ki se je začela zbirati okoli vrha naše stranke. Še isti večer, ko sem zavrnil sodelovanje in napovedal odhod v Piran, se je začelo blatenje, klevetanje ... Kot bi se bali, da bom drezal v zadeve, ki so si jih organizirali. Pa nisem imel nobenega namena. Nikogar nisem prosil za nobeno uslugo. Potem so mi očitali vse mogoče. Celo marsikdo iz stranke, ki me je poznal deset, petnajst let, je verjel takim konstruktom.

Zakaj ste v pismu zapisali, ali bo Pahor poslal kriminaliste, vas dal celo zapreti ...?

To je bilo malce karikirano. Res pa je, da sem poslal pismo natančno dve uri prej, preden sem na internetu zvedel za primer Andreja Magajne.

Pa vendar se zdi taka retorika modus vivendi slovenske politike.

Zagotovo. Politična kultura je dokaj nizka. Kaotičnost političnega prostora je znak konca neke politične elite, ki je svoje opravila in mora biti v celoti zamenjana. Politična logika se je izpela. To je birokratska logika, ki ne razume življenja. Pojav ni zgolj slovenski. Evropa je hiperbirokratizirana in vsi se po malem zavedajo, da je ključ do drugačne politike sprememba birokratskega aparata in miselnosti javnih uslužbencev. Vire in modele za novo politično elito lahko vidimo pri uspešnih županih, ki so dosegli učinkovitost. Možno je, da so ti prvi profili neki prehodni politični profili, ker gre za precej kontroverzne ljudi, ki niso gradili politične kariere, ampak so bodisi iz gospodarstva ali kako drugače prišli na to funkcijo in uvajajo neko povsem drugačno logiko - logiko osredotočanja na posamezen primer in na primer učinkovitega delovanja države kot servisa ljudi in gospodarstva.

Katere župane mislite?

Jankovića, Popovića, Čelana ... Župani, ki so ogromno dosegli in za katere je značilno, da imajo zelo dobre ekipe. Viri nove politične elite niso samo župani, ampak tudi njihove ekipe. Politična elita niso samo ministri in poslanci, ampak tudi visoki državni uradniki. V državi obstajajo ljudje, ki lahko nadomestijo birokratsko strukturo, ki vodi državo.

Kaj bi morala biti politika?

Preprosto servis za ljudi in gospodarstvo. Smešno se mi je zdelo, ko je pred leti neki občinski uradnik, odgovoren za razvoj turizma, gostincu, ki je hotel postaviti dve mizi pred lokal, rekel, da to ni v javnem interesu, da bo tam sam služil. Mislim, da je ravno to javni interes, da ljudje služijo. Skupnost je lahko bogata toliko, kolikor so bogati ljudje.

Zdaj se politični vrh ukvarja sam s sabo, in ne z ljudmi.

Ne samo politični vrh. Huje je, da birokratski vrh v tem položaju prevzema vodenje države.

Je kaj narobe z družbeno ureditvijo, z demokracijo?

Demokratični sistem je čisto v redu. Volitve, nadzor nad oblastniki so mehanizmi, ki dobro delujejo. Preprosto potrebujemo samo drugačen tip, profil ljudi, ki bodo upravljali državo.

Tisti, ki so prišli na oblast pred dvema letoma, niso dovolj sposobni za zahtevane spremembe?

Nikakor ne, ker je to generacija iz devetdesetih. Leta 2012 bo nastal prelom, ker si ljudje želijo drugačnosti in učinkovitosti.

Čudno, saj je narod zrel, zakaj ni že pred dvema letoma izbral sposobnih?

Narod izbira med tistimi, ki so na voljo. Dokler je politični prostor zaprt in ima še dovolj neke potence, da vleče naprej, preprosto ni niti malo prostora za alternativo, za nekaj drugačnega. Zdaj se ta prostor odpira. Vse analize kažejo na nezadovoljstvo s sedanjo garnituro, in da se bo odprla alternativa za nekoga drugega, če se bo seveda pojavil na volitvah.

Ali niste mogoče tudi vi malo krivi, da je Pahor premier?

Mogoče, kaj pa vem. Sodeloval sem v ekipi. Bila je velika, krog kakih štiridesetih ljudi, ki se je decembra 2004 prvič sestel v Mladem forumu. Takrat je starejša generacija levice skušala Pahorja tlačiti z negativnimi oznakami in smešenjem, ker so hoteli odpreti prostor za novo stranko, ki jo je kasneje prevzel Gregor Golobič. Mi smo jim preprosto prekrizali račune, ko smo leta 2006 postavili, da sta rivala dva: Janša in Pahor. Bistven je bil prvi korak, alternativa Janezu Janši.

Vam je kaj žal, da ste prispevali k Pahorjevi zmagi?

Ne. Nikoli nisem rekel, da mi je žal. Zamujena je bila lepa priložnost za malo drugačno delo. Če bi Pahor zbral okoli sebe drugačen profil sodelavcev, bi lahko bil vrhunski predsednik vlade. Problem je v tem, da nikoli ni imel operativnih političnih izkušenj, vedno je bil v visoki

državniški politiki, in da ni videl, da je poleg velikih strateških premikov in okvirov politika mučno delo številnih malenkosti. Zato se ta vlada ne zaveda, da se krize ne da rešiti s čarobno paličico. Noben projekt ne gre naprej. Država stoji, kot da je motor zaribal, stvari se preprosto ne premikajo, ker se ukvarjajo samo s kabinetno papirologijo in velikimi načrti.

Kateri od ministrov je učinkovit?

Raje se ne bi opredeljeval. Imam dobre odnose z ministri.

Ministrica za gospodarstvo, na primer. Kako je lahko nasprotovala potniškim ladjam v Kopru?

In to celo ministrica, ki prihaja iz turizma! Popoln nesmisel. Koper s potniškimi ladjami je ena večjih dodanih vrednosti v slovenskem turizmu zadnja leta. Zasluži si podporo, ne kritike.

Kaj pa Teš 6?

Mene je Uroš Rotnik prepričal o nujnosti tega projekta, ker alternativ, ki so sicer zelo dobre, v Sloveniji ni mogoče uresničiti ravno zaradi birokratskega sistema. Ne verjamem, da je mogoče namesto šestega bloka narediti tisoče majhnih objektov, ki bi nadomestili, kar bo ta proizvajal.

Ali ni to usmeritev v nazadnjaški vir energije?

To je realen vir energije glede na naš način življenja. Pravljično je misliti, da nam bo uspelo zmanjšati porabo in da bomo z alternativnimi viri v naslednjih dvajsetih, tridesetih letih kaj premaknili.

Zakaj pa jim je v drugih državah uspelo?

Razmer ne poznam najbolje. Vem, da tudi druge države stavijo na termoelektrarne in nuklearke.

Mar te afere ne bodo dokončne sesule podobe naših politikov?

Tudi Jankoviću in Popoviču marsikaj očitajo, vendar sta v nasprotju z vlado onadva učinkovita.

Se vam ne zdi, da jima očitajo veliko več, kot je realno?

Gre za strah stare politike pred novimi, učinkovitimi igralci na terenu. Bojijo se, da bi se jim ljudje smejali, če bi jim rekli, da so nesposobni. Zato je blatenje drugih edino, kar jim ostane.

Bo Pahorjeva vlada zdržala do konca mandata?

Bije se res huda psihološka vojna. Toda ta mandat bo pripeljan do konca in s tem sem sprijaznjen. Prelom v političnem prostoru bo leta 2012. Še zdaleč ne vidim možnosti, da bi takrat zmagal Janez Janša, če se bo seveda na prizorišču pojavil nekdo tretji, kot nosilec učinkovitosti. Ali bo to Zoran Janković ali kdo njemu podoben, ki bo seveda moral zbrati nacionalno ekipo.

Politika zelo okuži tiste, ki se vanjo vpletejo.

Delali so analize o dogajanju v možganih starejših politikov, ki so se upokojevali, in ugotovili podobne procese kot pri uporabnikih drog. Gre za sproščanje endorfinov, to delo vliva neko dodatno energijo življenja, neko motivacijo. Tudi sam med volilno kampanjo zaživim in v tem najdem lepo zgodbo in doživetje.

Ampak vi se umaknete. Tudi zdaj ste se umaknili od Bossmana.

Predvsem zato, da plastično utišam govornice, da bo nekdo drug vodil občino iz ozadja. Peter je izjemen človek in politik in bo znal zelo suvereno voditi občino.

Tudi za Pahorja ste tako govorili tik po njegovi izvolitvi. Morda ni tako slab, kot mu zdaj očitajo.

Morda se družim s preveč kritičnimi ljudmi in mi vsi govorijo samo negativne stvari o vladi na splošno. Kaotičnost slovenskega političnega prostora in današnje države je takšna, da se s to oceno ne morem strinjati. Pahor je bil vedno solist, individualist, od začetka kariere. Ni se zavedal, da moraš imeti ekipo, če hočeš voditi državo.

Če ste tako kritični, potem pa bi bilo boljše, da bi se spremembe zgodile takoj.

(daljši premislek) Nisem prepričan o tem. Predčasne volitve niso realne. Alternativa iskanja nekoga drugega bi bila slabša od te, da se Pahor nekako postavi na noge in pripelje zadevo kolikor se le da do konca.

Kaj bi moral narediti?

Najprej okrepiti kabinet in spremeniti odnos do stranke. Nikakor se ne strinjam z Golobičem, ki pravi, da si Slovenija ne more privoščiti strankarske politike, ker to govori človek, ki je kot glavni tajnik LDS vodil državo iz ozadja. To govori zdaj, ko je marginalen politični dejavnik in ker v perspektivi leta 2012 sploh ne bo več dejavnik. Stranke so mehanizmi, po katerih se oblikuje ekipa. Zato je tak odnos do lastne stranke meni nerazumljiv in ni zdrav. Predvsem zato, ker gre za pošteno stranko, v njej so pravi socialni demokrati. Tisti, ki so želeli imeti od politike kakršnokoli korist, so se lepili na LDS. V mreži SD so ljudje, ki želijo delati dobro politiko. Morda pa bom zdaj lahko tudi kritičen do tistih članov stranke, ki zastopajo že zdavnaj povožene in zastarele poglede in so del stare politične strukture.

Pisali ste celo knjigo o Pahorju, ga poznate dovolj dobro?

Knjiga ni o njem, ampak je predvsem znanstvena analiza teorije komuniciranja na njegovem primeru. Vem, da je iskren in pošten politik. Kadar je v dobri energijski formi, ima izjemno intuicijo. Očitno mu je zmanjkalo operativnih izkušenj in razumevanja, kaj naj počne politika. Ko je čustveno in energijsko stabilen, kot denimo leta 2006 in 2007, ima krila in 'leti'. Njegova forma je padla kmalu po predsedniških volitvah in zmagi Danila Türka, kot da bi takrat obžaloval, ker smo ga prepričali in je opustil svoje življenjske sanje.

V javnosti večkrat krožijo govornice, ki dodatno rušijo podobo politikov, namreč govornice o njihovem življenjskem slogu. Poleg zaslužkarstva je slišati očitke o uživanju drog, oporečni spolni praksi, na udaru so moralne lastnosti.

To je tako, kot velja na splošno v družbi. Nekaj je tudi takih primerov. Pri večini gre za negativno kampanjo, psihološko vojno, kot tisto o ne vem kakšnih fotografijah. Nič resnega. Že dolgo sem blizu politike. Slovenija je zelo majhna in transparentna, zato je težko upati, da bi karkoli ostalo skrivnost.

Vam je pri Petru Bossmanu uspelo bolj kot pri Pahorju?

Ta kampanja je bila zame eno najlepših doživetij v politiki. Tik pred poletjem je še kazalo, da je Bossman za župana misija nemogoče, Tomaž Gantar pa nepremagljiva trdnjava. Kasneje je uspel popoln prelom politične ekipe. Odpovedali smo se celo starim simbolom in ikonam in startali na povsem novo volilno telo. Bossmanov volilni program je namenjen malemu podjetniku in malemu človeku. Ustvarili smo vtis množične kampanje, ki pa je bila enostavna in poceni.

Koliko je stala?

Natančnega izračuna ne poznam. Slonela je na mladih aktivistih in brezplačnih orodjih. Če bi ovrednotili vse vloženo delo, bi bila draga. Toda v tej kampanji smo mnogi voluntirali, tudi moja ekipa. Mislim, da so imeli drugi dražjo kampanjo.

Politični vrhovi, tudi Pahor, pred volitvami Bossmana niso podprli.

Pahor tega ni storil nikjer, ker misli, da mora biti kot predsednik stranke nadstrankarski. Toda nam je v Piranu poleg Bossmana zmago prinesla tudi Meira Hot, ki je eden od svetlih dosežkov piranskih volitev. Vedeli smo, da imamo dve lovišči, na enem je bilo pet 'srn', na drugem pa petdeset, in moči smo usmerili na teren, ki je prinašal več 'srn'.

Kaj pa, če se bo izkazalo, da je Bossman podobno neučinkovit kot Pahor?

Zaupam vanj, ker je idealen profil, idealna mešanica življenjskih in političnih izkušenj in še zdravnik povrhu. Je idealen primer za prelom politike v odnosu do malega človeka. Znal bo poslušati strokovnjake in komu tudi reči ne.

Tudi od Bossmana ste se umaknili. Kaj boste počeli?

Bossmanovi ekipi sem zmeraj na voljo, vendar imam druge ambicije in cilje. Skrbim za strokovni in poslovni razvoj v domačem in mednarodnem okolju. Pišem doktorat iz nevroretorike in pripravljam volilne kampanje. V Slovenijo uvajamo nevromarketing.

Kaj je to?

To je šola marketinga, ki uporablja dognanja nevroznanosti za večjo učinkovitost komuniciranja in trženja. Slovenija na tem znanstvenem področju ni naredila še nič.

Ali niste pretirano samozavestni, ko govorite, da ste najboljši?

To je trenutek v osebnostni rasti. V preteklosti sem bil pretirano skromen.

Katere kampanje vas mikajo?

Prihodnje leto so županske volitve v Trstu. Morda se bomo vključili. Vabijo nas na črnogorske volitve. Celó v Južno Ameriko nas nekaj vleče.

Kaj pa na državni ravni?

Po moji oceni bo šel Janković na parlamentarne volitve in gladko zmagal. Stavil bi, da bi s pravilnim delovanjem pridobil 40 odstotkov volivcev, kolikor jih ni še nihče doslej. Narod je na to pripravljen in celoten politični prostor tega ne more preprečiti, pa naj naredijo karkoli.

Ali ni nevarnost vašega poklica to, da pretirano prodaja politično 'embalažo', videz?

Niti najboljši marketing ne more prodati govna za zlato. Med dvema podobnima ponodbama pa seveda zmaga tista, ki je bolje prezentirana. Bistvo piarja je, da se laž nikoli ne izplača, ker je cena take laži visoka. Zato Gregor Golobič nikoli več ne bo mogel biti velik politik, ker mu lahko vsak brez tveganja zabrusi, da laže.

Predlogi za branje in razmislek

Civilni pogum

Andraž Teršek

Institut civilne neposlušnosti je pomemben instrument legitimnosti, pravičnosti (pa naj bo še tako abstraktna in izmuzljiva), pa tudi demokratičnosti moderne pravne države. Pravna država, ki hoče ostati istovetna sama s seboj, se res zdi izpostavljena protislovni nalogi; varovati in ohranjati mora nezaupanje do krivice, ki se (krivica namreč) pojavlja v legalnih oblikah, čeprav to nezaupanje ne more navzeti institucionalno zagotovljene oblike. S to idejo *neinstitucionaliziranega nezaupanja* do same sebe pravna država izstopa iz sklopa svojih postavljenih ureditev. To protislovje se morda res lahko razreši v politični kulturi, ki opremi državljanke in državljane s tolikšno občutljivostjo, s tolikšno mero razsodnosti in pripravljenosti tveganja, kolikšna je potrebna predvsem v prehodnih in izjemnih okoliščinah, da bi spoznali legalne kršitve legitimnosti in po potrebi iz moralne uvidevnosti ravnali nezakonito; z namenom, da bi ravnali legitimno, četudi nelegalno, za vzpostavitev potrebne legitimnosti kot politične, moralne (in posledično, v hipotetični končni fazi) nadgradnje legalnosti.

Gre pravzaprav za neke vrste filozofsko-politični apel vsem državljanom kot političnim subjektom, ki ga je mogoče razumeti tudi kot poziv k pokončni in trdni državljanski zavesti o institutu, v teoriji označenem kot državljanski *civilni pogum*. Ta pojem označuje predvsem pripravljenost, sposobnost in drznost za javno govorjenje o problemih, stiskah in nepravilnostih političnega okolja ter za aktivno zavzemanje za njihovo odpravo. Civilni pogum je pomembna sestavina civilne, demokratične, antiavtoritarne zavesti in socialno-karakterne strukture. Pristni civilni pogum je pomemben pogoj za normalno delovanje družbenega življenja. Brez civilnega poguma ljudi ne more biti nobene razpoznavne in pomembne demokratične pobude, nikakršnega pluralizma, nobenega učinkovitega kritičnega poliloga. Civilni pogum pomeni poudarjeno ljudsko politično refleksijo in zavest (zavedanje) o pomenu javnega govorjenja in pisanja o napakah, zmotah, stranpoteh in zlorabah vsakokratne politične (javne) oblasti. Pomeni tako sposobnost kot tudi moč za vsestransko in odkrito družbeno samokritiko, za ozaveščujoč dialog o vseh problemih skupnega politično organiziranega življenja. »Civilni pogum je nadvse pomembno orožje zoper avtoritarni populizem" (Sruk, 1995 : 46).

Civilna neposlušnost se kot politično in moralno motivirana ter nenasilna oblika političnega protesta ne more udejaniti, če vsakokratni družbeni duh ni prežet s sestavinami ažurnega, odkritega in občasno tudi brezkompromisnega univerzalnega političnega dialoga o napakah in težavah, s katerimi se srečuje državno telo kot politično organizirana celota odnosov, komunikacij in delovanja. Civilna neposlušnost pomeni zaostreno manifestacijo javnega, kritičnega in nenazadnje opominjajočega civilnega poguma. Če ta v narodu ni prisoten, utegnejo sistemske družbene okoliščine povzročiti nenadni in energični izbruh splošnega družbenega nezadovoljstva, ki ne pomeni več značajske demokratičnega, ustavno utemeljivega in moralno navdahnjenega političnega protesta, pač pa (najprej) pot v avtoritarnost, totalitarizem, (in kasneje) revolucijo, prevrat ali udar.

Temeljni problem pravnega pogleda na državljansko nepokorščino izhaja torej iz zavezanosti pravnika dvema, med seboj pogosto protislovnima načeloma; načelu zakonitosti in načelu

pravičnosti. Kodeksi pravniške etike celo institucionalizirajo dvojnost drže pravnikov, ki se morajo po eni strani zavzemati za dosledno spoštovanje ustavnosti in zakonitosti, po drugi strani pa za uveljavljanje nравnosti, morale in etike, ki spominja na idejo naravnega prava. Pravo do določene mere institucionalizira obče človeške vrednote, ki so dediščina družbenega razvoja in pestrosti zgodovinskih izkušenj, in ki tvorijo »pravno in občo civilizacijo" (Igličar, 2004: 392). Ko pozitivno pravo nevarno ali pač nesprejemljivo zaide z moralno utemeljene poti, se že ustvari prostor za opravičevanje civilne neposlušnosti ali vsaj izrazitejših javnih manifestacij civilnega poguma. Odločitev posameznikov, da ravnajo v tej smeri, bo zavestna in moralno utemeljena, vezana na idejo o tistem, kar smemo imenovati »predpravne vrednote človečnosti«. Dejanja neposlušnosti, ki jih vodijo in usmerjajo navedeni (nравstveni) impulzi, niso samo legitimna, pač pa v pomembnem obsegu ostajajo tudi ustavnopravno sprejemljiva, saj gre pri njih prav za obrambo najvišjih načel in vrednot civilizacije, ki presegajo zahteve po zvestobi goli ali pozitivistični legalnosti.

Končno gre predvsem za to, kar sporoča Siedentop: »Želimo si kritičnih državljanov, ne podrejenih subjektov. In kritičnih državljanov si ne želimo samo zaradi našega samospoštovanja, pač pa tudi zaradi tega, ker so, dolgoročno, takšni državljanji večje zagotovilo javnega reda kot njihovi podrejeni sorodniki" (2000: 100).

CANADIAN SOCIAL STUDIES

VOLUME 38 NUMBER 1, FALL 2003
Feature Article

The Centrality of Critical Thinking in Citizenship Education

Ian Wright

Introduction

The centrality of critical thinking has been impressed upon us in the social studies literature and in curriculum guides for so long that it has taken on motherhood status. The task of education in a democracy is to help students learn how to deliberate with others about the nature of the public good and how to bring these goods about. Deliberation about the good will often involve conflict, will always involve argument, and judgments about whether the predicted outcomes of acting on particular policy proposals are likely to occur, and will inevitably result in value laden conclusions.

As we want students to reason critically rather than non-critically, the teaching of critical thinking is required. However, critical thinking is also required by educators who are determining what qualifies as citizenship education. How does a critical thinker go about answering the question, "What is citizenship education?"

I will outline why this question is a worth answering and why it is a complex question. I will show that treating the question as descriptive will provide us with a variety of definitions and that treating it as conceptual/interpretative will provide some clarity. However, because citizenship education is a public educational concern, the question is ultimately normative. By treating it as such, we must follow certain guidelines so that we arrive at an educationally sound conception.

The question

What sort of question is, "What is citizenship education?" Is it an empirical/descriptive one in that we are being asked to ascertain how ordinary language users use the term? Or, is it a conceptual question in the same way that, "Is a bachelor an unmarried male?" or "What is a triangle?" are conceptual questions? Or, is it a value question in which what is being asked is, "What *should* be the definition of citizenship education?" and we are being asked to develop a policy statement. Or is it some other sort of question which has to do with the deep meaning of citizenship education and which will involve structural analysis, phenomenological, hermeneutic, or deconstructive research. Maybe, citizenship education is not a term that can be defined at all. Rather, it is like one of Wittgenstein's 'family resemblance' terms in which the term can be used in a number of different ways and there are no necessary and sufficient conditions that apply in all examples of its use. The point about the sort of question being asked is an important one. How we attempt to answer it will determine the sort of research procedures we will use, and, of course, the type of procedures we use will affect the answers we get.

1. Treating the question as a descriptive one.

When we are unclear about the definition of a term, we look it up in a dictionary or ask someone who we believe is a competent user of the language. So with "citizenship education," we have to ascertain how language users normally use the term. Of course, the term 'language users' is problematic, as it is all encompassing and there may well be particular definitions offered by particular groups of language users. For example, definitions are stipulated by various interest groups (Departments of Education, professional organizations). All of these will have to be considered as all of them constitute 'language users.'

To understand present definitions it is useful to look at how the term came about as this helps us understand the reasons for the original definition.¹ It is fascinating to see the old arguments of Plato, Aristotle, the Stoics, Cicero, and Seneca being played out in contemporary circles. In terms of the early days of public schooling in Canada, citizenship education used to be about instilling loyalty and patriotism through learning about national heroes. This aim was exemplified by the Winnipeg School Board in 1913, members of which stated that citizenship education consisted of "the development of a sense of social and civic duty, [and] the stimulation of national and patriotic pride."² Since that time, there have been various changes in how citizenship education was to be addressed in schools.³

But, "merely" finding out how people define citizenship education will not tell us how their definitions have made, or do make, a difference in their lives. Thus, other methodologies are needed to uncover what is *meant* by citizenship education. Here, interview, survey, and other qualitative research methods could be utilized to focus on the interpretations of those who are defining citizenship education. Researchers would let those who have a stake in the definition of citizenship education report their meanings without evaluation or analysis of these reports by the researcher. It would also be very important to ascertain what citizenship education means to people who are often marginalized. What meanings do First Nations people, minority ethnic groups, feminists,⁴ the poor, gays and lesbians, and so on, attach to citizenship education? Further, if hermeneutic methodologies are utilized, then we can ascertain how citizenship education is embedded in the personal and social practices of people, how it is related to their histories, their status in society, their beliefs, and their values. We have to research the way that meanings are embedded in their cultural contexts. Finally, we have to find how citizenship education is translated into practice and how the contexts in which it occurs, shapes that practice.

2. Treating the question as a conceptual interpretation one.

When we ask for a definition, we are asking for the attributes that give the term its meaning. So, a bachelor is an unmarried male. This is the archival definition, the one that is formal, context-independent, and easily memorized - it is the dictionary meaning. But, citizenship education is not the same sort of term as bachelor; it is not amenable to archival definition. It clearly does not have necessary and sufficient conditions that are unproblematic. Defining citizenship education is a framework question in which we seek to establish the contextual boundaries in which the term can be used.

Conceptual interpretation inquiry attempts to provide an adequate account of a concept so that it can be used to develop programs or assessment instruments.⁵ However, this is difficult because concepts can be usefully thought of as terrains which can be occupied by a number of shifting and conflicting points of view.⁶

We have to consider questions posed by Johnson⁷ when he was trying to define critical thinking:

1The scope question. Just what is to be included in the definition. Do we narrow it down to incorporate only what used to be in the old civics courses, or do we broaden it to include multicultural education, law-related education, global education, political education, character education, values education, moral education, conflict resolution education, peace education, human rights education, or is it really "good person education?" To put it in Bernstein's⁸ terms, how do we classify citizenship education - as a collection or integrated type? The following questions can focus our thinking here:⁹

What are the characteristics of citizenship education?

Is X a characteristic of citizenship education?

If this characteristic, which we think is one pertaining to citizenship education, were removed, would the definition be clearer, more parsimonious, or more theoretically sound? Could we remove it without destroying the definition?

What different kinds of citizenship education are there? Is _____ a kind of citizenship education?

On a more specific note who is to count in the definition? Do our citizenship obligations pertain only to our close family, to our community, to the country, to the world and the flora and fauna in it?

2. The synonym question? This is another way of posing the scope question and asks what is the relationship, and where are the boundaries, between citizenship education, moral education, character education, civics education, etc.

The following questions may guide our thinking:

With what terms is citizenship education synonymous?

If character education can be classified as a kind of citizenship education, what are the similarities and differences between them?

How does the meaning of citizenship education differ from the meaning of character education (which seems to be similar in meaning)?

3. The network question. How is citizenship education linked to identity, rights, responsibilities, community, the state, democracy, and so on?

All of these questions demand critical thought. For, if we define citizenship education in too broad a fashion, will we run the risk of creating a laundry list of skills and values, "which provide no coherent or consistent intellectual framework by which to judge what civic education is or ought to be,"¹⁰ or do we limit the notion too severely so that it becomes something akin to the old notion of civics where students learned about government?

There have been numerous attempts made to analyze citizenship education. The first subject to espouse citizenship as its major aim was social studies. When this was invented in 1916 in the USA, the centrepiece was a course on Problems in Democracy where students were expected to think critically about issues facing America. This rarely happened,

but citizenship education continued to be the *raison d'être* for social studies. Barr, Barth and Shermis¹¹ were the first scholars to categorize the various approaches to citizenship education that appeared in the social studies. They identified three: Social Studies as Citizenship Transmission, Social Studies as Social Science, and Social Studies as Reflective Inquiry.

Barr, Barth and Shermin's conceptualizations are analytic in that the authors did not survey people and determine what categories would explain the data, nor were these originally meant to be used to ascertain how many people fit a particular category. Others, however have either started with a priori conceptualizations and then determined how many people fit their categories, or have interpreted their data in the form of particular conceptualizations. For example, Theiss-Morse¹² identified four categories - elitist, pluralist, citizenship, and participatory - to design her survey questions for 403 randomly selected adults in the Twin Cities. Based on his survey data in Australia, Prior¹³ also isolates four orientations - social justice, action/participatory, civic understanding, and legalistic/obligatory. Other researchers have carried out analytical research as tools for understanding citizenship and citizenship education. Gagnon and Page¹⁴ divide up the citizenship pie into 4 major categories (national identity; social, cultural and supranational belonging; effective system of rights; and political and civic participation). Wilkinson and Hébert¹⁵ identify networks of citizenship values in four domains (civil/civic; political; socio-economic; and cultural). Members of the Citizenship Education Policy Study Project¹⁶ noted four dimensions - personal, social, spatial, and temporal, and stress their interconnectedness. Torney-Purta¹⁷ notes three elements- democracy (institutions and rights and responsibilities); sense of national identity; and social cohesion and diversity. Hall and Held¹⁸ offer us, belonging to a community, rights and responsibilities, and participation in the community. Juteau¹⁹ whittles down citizenship education into two categories - equality and national identity. Marshall²⁰ in his classic work on citizenship and social class, delineated three aspects of citizenship rights which developed historically - civil, political, and social.

All of these researchers have adopted a particular framework to conduct their analyses. There have also been analyses based on political ideologies, e.g., conservative, liberal, socialist, communitarian, etc., and ones which take disciplines such as anthropology and geography as their starting points.²¹

While conceptual interpretation may give us some insights into what is citizenship education, the question cannot be answered by this methodology alone. First, because these analyses are not neutral; they are rooted in normative assumptions. Secondly, judgments have to be made about what would constitute an appropriate and justifiable analysis. We have eventually to treat the question of what is citizenship education as a normative one. This is because education is a normative concept and when talking about citizenship we are clearly talking about "good" citizenship.

3. Treating the question as a normative one.

In his categorizations of educational concepts, Scheffler²² points out that many of the terms we use in educational discourse are programmatic-- that is the term incorporates particular courses of action. Terms such as multiculturalism and critical thinking have embedded in them programs about what should be done in their names. These may well differ among users of the terms, but the important point is that citizenship education is a programmatic concept. Thus, there are a multitude of works outlining of what citizenship education should consist. Osborne²³ offers us nine goals - knowledge of Canada and the world; familiarity with current events; political literacy; commitment to internationalism and peace; commitment to social equality and justice; commitment to environmental principles; knowledge of both official languages; skills and dispositions appropriate to political/social participation; and experience in community service. In a fairly recent work²⁴ there are short pieces from various curriculum

specialists (including a bank manger) stating how their subjects can lead to realizing the goals of citizenship education.

In a similar vein, Gross and Dynneson²⁵ offer us recommendations about how the social sciences can contribute to citizenship education in the schools. Pratte²⁶ argues persuasively that citizenship education is really about moral education and offers some advice about how to implement this. Similarly, Linda Farr Darling²⁷ has convincingly argued that citizenship education entails dealing with moral disagreements; ones in which the application of a moral concept is in dispute, or ones where there is a clash between two opposing principles or rules. However, her paper does not take the next step which is to suggest ways in which people can be helped to negotiate and resolve these moral disputes. Should we use the lens of an ethic of care, or one of justice? Or can we utilize both? Is a rights based morality more justified than a goal based one in a multicultural society? Is basing a society on Rawl's principle of the greatest benefit to the least advantaged justifiable?²⁸

Whatever the outcome, I agree with Heater²⁹ when he says,

The truth is that the ideal citizen must be a paragon of multiple virtues, who brings to the fore different qualities according to the circumstances. To assume, as so often happens, that certain components of civic virtue are the totality is to emasculate the word. One may realistically accept that the truly good citizen exists only as a perfect model laid up in a Platonic heaven, but one still needs a term to define the ideal.

The various ways of analyzing citizenship education and the justifications presented for accepting one sort of conception over another are what is needed in the debate about what should constitute citizenship education. The question needs to be answered on the basis of some foundational principles, for there is the practical point that citizenship education is part of the public school curriculum and decisions have to be made about what all students should learn. There have to be some generalizable objectives that are acceptable in a multicultural, democratic society. How do we go about this? According to Coombs and Daniels,³⁰ there are several guidelines for helping us arrive at more fruitful definitions of educational concepts:

1. It is necessary that we be clear about what job we want the definition to do—we have to ask what problem or problems the definition should help to solve, for how we use the conception determines the nature of the conceptual reconstruction undertaken. Thus, we have to determine what the purpose(s) are for having a definition of citizenship education, and we have to ascertain whether the definition should include the subject matter, the aims, and/or the rationales for citizenship education.
2. To be useful, the definition must preserve the core meaning of the original concepts used to define the subject. It must capture what most people mean by the term. Thus, it is important to ascertain how stakeholders define the term.
3. As we are concerned with citizenship education it is important that we analyze what we are to mean by the term education. We have to determine what difference it makes to add the term citizenship to our concept of education.
4. As there are contemporary definitions, we have to assess their strengths and weaknesses so that any new definition would have the potential to be more fruitful in guiding curricular research and program development. As Coombs and Daniels state, "It might have such potential because: it is less vague, it gives salience to a more significant range of distinctions and relationships, it does away with dichotomies that misrepresent experience (e.g. cognitive and affective), or it systematically organizes a set of concepts that were previously only loosely related"³¹ For example, Kymlicka³² has pointed out it is hard, if not impossible to fit new theories (feminism, for example) into traditional political definitions of citizenship education.

5. The theory in which the definition is embedded has to be sound.

6. The morality of the new definition has to be considered. Does it ensure that students are treated justly? This may seem like an odd guideline, but definitions of citizenship education that fail to mention or take into account that the subject is taught, at least in North America, in a culturally diverse, democratic society, fail to do justice to the subject and the students who take it. Further, as I have argued above, citizenship education is often a matter of trying to resolve moral disagreements and we need a moral theory in order to help students do this.

Sears³³ has convincingly argued that citizenship education is a contested concept. This implies that there is more than one reasonable definition. Gallie³⁴ puts it this way:

Recognition of a given concept as essentially contested implies recognition of rival uses of it (such as oneself repudiates) as not only logically possible and humanly 'likely', but as of permanent potential critical value to one's own use or interpretation of the concept in question; whereas to regard any rival use as anathema, perverse, bestial or lunatic means, in many cases, to submit oneself to chronic human peril of underestimating, or completely ignoring, the value of one's opponents' positions. One desirable consequence of the required recognition in any proper instance of essential contestedness might therefore be the marked raising of the level of quality of arguments in the disputes of the contestant parties. And this would mean *primie facie*, a justification of the continued competition for support and acknowledgment between the various contesting parties.

Rorty³⁵ also points out that the development of new and enriched vocabularies advance our thinking. By paying attention to the way citizenship education is defined, by applying critical analysis, we extend our thinking about citizenship education. It is clear that there are myriad conceptions of citizenship education and all are programmatic and stipulative. Thus, we are not going to find a "real" or lexical definition. There are tensions between definitions that focus on the individual and those that focus on the collective; there are tensions between those who wish strong forms of assimilation and those who wish to honour some form of independence for minorities in a multicultural society; and there are tensions between those who want to bring about global citizenship and those who believe that citizenship only makes sense in the context of a state or nation state. Despite Mouffe's claim that, "There will always be debate over the exact nature of citizenship. No final agreement can ever be reached,"³⁶ by researching its meaning we will build new understandings and new forms of community.

»Vemo, česa nočemo. Ali vemo, kaj hočemo?«

Slavoj Žižek nagovoril demonstrante na Wall Streetu

Slavoj Žižek, trenutno eden najvplivnejših sodobnih filozofov, se je pridružil demonstrantom iz gibanja [Okupiraj Wall Street](#) in z daljšim nagovorom podprl njihove zahteve. Poudarke iz Žižkovega govora na Wall Streetu objavljamo v nadaljevanju.

»Leta 2008 je finančna kriza uničila več težko prislužene privatne lastnine kot bi jo lahko uničili mi, če bi jo uničevali noč in dan, iz tedna v teden. Pravijo, da smo sanjači. Pravi sanjači so tisti, ki mislijo da lahko v nedogled vztrajajo v trenutnem stanju. Nismo sanjači! Prebujamo se iz sanj, ki se spreminjajo v nočno moro. Ničesar ne uničujemo. Smo samo priče sistema, ki uničuje samega sebe.«

»Vsi poznamo prizor iz risank. Maček pride do roba prepada in kar teče dalje. Dejstvo, da pod njim ni trdnih tal, ga ne zanima dokler ne pogleda dol in spozna, kje pravzaprav je. Takrat začne padati. To je tisto, kar mi počnemo tukaj. Fantom na Wall Streetu pravimo: 'Hej, pogledjte dol!«

»Aprila 2011 so kitajske oblasti prepovedale vse televizijske vsebine, filme, romane in zgodbe, ki se ukvarjajo z alternativnimi resničnostmi in potovanji skozi čas. Za Kitajsko je to dober znak. Tam ljudje še vedno sanjajo o alternativni resničnosti, zato mora oblast te sanje prepovedati. Tu ne gre za prohibicijo, kajti trenutni sistem je zatrl celo naše zmožnosti, da sanjamo.«

»Vzemite filme, ki jih gledamo ves čas. Kako preprosto si je predstavljati konec sveta; asteroid pade na zemljo, pobije vse živo in podobne reči. Toda konca kapitalizma si ne morete predstavljati. Kaj potem počnete tukaj?«

»Pravijo nam, tu je vse krasno, trgovine so polne dobre hrane, v kinodvoranah se prikazujejo dobri zahodni filmi, stanovanja so prostorna in luksuzna, edina stvar, ki je ne morete najti, je rdeče črnilo (za popravke v tekstu, op.p.). Imamo torej vso svobodo na svetu, pogrešamo le rdeče črnilo ... Jezik, v katerem govorimo o naši ne-svobodi, način, kako smo naučeni govoriti o svobodi, vojna proti terorju in podobno, ponarejajo svobodo. To je tisto, kar počnemo tukaj: dajemo vam rdeče črnilo.«

»Obstaja nevarnost, da se zaljubite sami vase. Lepo vam je tukaj, toda vedite, da vsak cirkus prej ali slej postane cenen. Tisto, kar šteje, je dan potem, ko se bomo vsi vrnili v naša običajna življenja. Kaj bo ostalo od sprememb? Nočem, da se teh dni spominjate v slogu: 'Oh, bili smo mladi, tako lepo je bilo.«

»Zapomnite si naše osnovno sporočilo: dovoljeno nam je razmišljati o alternativah. Če pravila ne veljajo, ne živimo v najboljšem od možnih svetov. Pred nami je dolga pot, spopad z mnogimi resnično težkimi vprašanji. Vemo, česa nočemo. Ali vemo, kaj hočemo? Kakšen družbeni sistem lahko nadomesti kapitalizem? Kakšne 'nove' voditelje hočemo? Vedite, da korupcija in pohlep nista problem, problem je sistem, ki te sili biti pokvarjen.«

»Ne bojte se se samo sovražnikov, marveč tudi lažnih prijateljev, ki delajo na tem, da

razvodenijo tukajšnji napredek. Na enak način dobite kavo brez kofeina, pivo brez alkohola, sladoled brez maščob. Gibanje bodo poskušali spremeniti v neškodljiv moralni dogodek. Dogodek brez kofeina. Razlog, zakaj smo tu, je, da imamo dovolj sveta, v katerem recikliranje pločevink kokakole pomeni višek napredka.» (mm)

"The Structures of Knowledge, or How Many Ways May We Know?"

by Immanuel Wallerstein (iwaller@binghamton.edu)

© Immanuel Wallerstein 1997.

[You are free to download this paper or send it electronically to others. If you wish to translate it into another language, or to publish it in a printed medium or on another web site, you must obtain formal authorization from the author.]

[Presentation at "Which Sciences for Tomorrow? Dialogue on the Gulbenkian Report: *Open the Social Sciences*," Stanford University, June 2-3, 1996.]

The Report of the Gulbenkian Commission bears the title, *Open the Social Sciences*. The title bears witness to the sense of the Commission that the social sciences have become closed off, or have closed themselves off, from a full understanding of social reality, and that the methods which the social sciences had historically developed in order to pursue this understanding may themselves today be obstacles to this very understanding. Let me try to summarize what I think the Report says about the past 200 years, and then turn to what this implies for what we should now do.

The Commission saw the enterprise of the social sciences as an historical construction, institutionalized primarily in the period 1850-1945. We emphasized that this construction was therefore quite recent, and that the way in which social science was constructed was neither inevitable nor unchangeable. We tried to explain what elements in the nineteenth-century world led those who constructed this edifice to make the decisions that were made concerning the distinctions that were created between a named list of "disciplines." We sought to outline the underlying logic that accounted for why the multiple disciplines adopted various epistemologies and why each chose certain practical methodologies as their preferred ones. We also tried to explain why the post-1945 world found this logic constraining and set in motion a series of changes in the academy which had the effect of undermining the distinctions among the disciplines.

The picture that we drew of the history of the social sciences was that of a U-shaped curve. Initially, from 1750-1850, the situation was very confused. There were many, many names being used as the appellations of proto-disciplines, and none or few seemed to command wide support. Then, in the period 1850- 1945, this multiplicity of names was reduced to a small standard group clearly distinguished the ones from the others. In our view, there were only six such names that were very widely accepted throughout the scholarly world. But then, in the period from 1945 on, the number of legitimate names of fields of study has been once again expanding and there is every sign that the number will continue to grow. Furthermore, whereas in 1945 there still seemed to be clear demarcations that separated one discipline from another, these distinctions have in the subsequent period been steadily eroded, so that today there is considerable de facto overlap and confusion. In short, we have in a sense returned to the situation of 1750-1850 of a large number of categories which do not provide a useful taxonomy.

But this overlap and confusion is the least of our problems. This process of defining the categories of the social sciences has been occurring within the context of a much larger

turmoil that goes beyond the social sciences and implicates the entire world of knowledge. We have been living for 200 years in a structure of the organization of knowledge in which "philosophy" and "science" have been considered distinctive, indeed virtually antagonistic, forms of knowledge. It is salutary to remember that this was not always so. This division between the so-called "two cultures" is also a rather recent social construction, only a bit older than that which divided up the social sciences into a specified list of disciplines. It was in fact virtually unknown anywhere in the world before the middle of the eighteenth century.

The secularization of society, which has been a continuing feature of the development of the modern world-system, expressed itself in the world of knowledge as a two-step process. The first step was the rejection of theology as the exclusive, or even the dominant, mode of knowing. Philosophy replaced theology; that is, humans replaced God as the source of knowledge. In practice, this meant a shift of locus of the authorities who could proclaim the validity of knowledge. In place of priests who had some special access to the word of God, we honored rational men who had some special insight into natural law, or natural laws. This shift was not enough for some persons, who argued that philosophy was merely a variant of theology: both proclaimed knowledge as being ordained by authority, in the one case of priests, in the other of philosophers. These critics insisted on the necessity of evidence drawn from the study of empirical reality. Such evidence, they said, was the basis of another form of knowledge they called "science." By the eighteenth century, these protagonists of "science" were openly rejecting "philosophy" as merely deductive speculation, and proclaiming that their form of knowledge was the only rational form.

On the one hand, this rejection of philosophy seemed to argue a rejection of authorities. It was in that sense "democratic." The scientists seemed to be saying that anyone could establish knowledge, provided he (or she) used the right "methods." And the validity of any knowledge that any scientists asserted could be tested by anyone else, simply by replicating the empirical observations and manipulation of data. Since this method of asserting knowledge seemed to be capable of generating practical inventions as well, it laid claim to being a particularly powerful mode of knowing. It was not long therefore before "science" achieved a dominant place in the hierarchy of knowledge production.

There was one major problem, however, in this "divorce" between philosophy and science. Theology and philosophy had both traditionally asserted that they could know two kinds of things: both what was true and what was good. Empirical science did not feel it had the tools to discern what was good; only what was true. The scientists handled this difficulty with some panache. They simply said they would try only to ascertain what was true and they would leave the search for the good in the hands of the philosophers (and the theologians). They did this knowingly and, to defend themselves, with some disdain. They asserted that it was more important to know what was true. Eventually some would even assert that it was impossible to know what was good, only what was true. This division between the true and the good constituted the underlying logic of the "two cultures." Philosophy (or more broadly, the humanities) was relegated to the search for the good (and the beautiful). Science insisted that it had the monopoly on the search for the true.

There was a second problem about this "divorce." The path of empirical science was in fact less "democratic" than it seemed to claim. There rapidly arose the question of who was entitled to adjudicate between competing scientific claims to truth. The answer that the scientists gave was that only the community of scientists could do this. But since scientific knowledge was inevitably and increasingly specialized, this meant that only subsets of

scientists (those in each subspecialty) were deemed part of the group that had a claim to judge the validity of scientific truth. In point of fact, these groups were no larger than the group of philosophers who had previously claimed the ability to judge each other's insights into natural law or laws.

There was a third problem about this "divorce." Most persons were unwilling truly to separate the search for the true and the good. However hard scholars worked to establish a strict segregation of the two activities, it ran against the psychological grain, especially when the object of study was social reality. The desire to reunify the two searches returned clandestinely, in the work of both scientists and philosophers, even while they were busy denying its desirability, or even possibility. But because the reunification was clandestine, it impaired our collective ability to appraise it, to criticize it, and to improve it.

All three difficulties were kept in check for 200 years, but they have returned to haunt us in the last third of the twentieth century. The resolution of these difficulties constitutes today our central intellectual task.

There have been two major attacks on the trimodal division of knowledge into the natural sciences, the humanities, and the social sciences. And neither of these attacks has come from within the social sciences. These attacks have come to be called "complexity studies" (in the case of the natural sciences) and "cultural studies" (in the case of the humanities). In reality, starting from quite different standpoints, both of these movements have taken as their target of attack the same object, the dominant mode of natural science since the seventeenth century, that is, that form of science which is that based on Newtonian mechanics.

To be sure, in the early twentieth century Newtonian physics had been challenged by quantum physics. But quantum physics still shared the fundamental premise of Newtonian physics that physical reality was determined and had temporal symmetry, that therefore these processes were linear, and that fluctuations always returned to equilibria. In this view, nature was passive, and scientists could describe its functioning in terms of eternal laws, which could eventually be asserted in the form of simple equations. When we say that science as a mode of knowing became dominant in the nineteenth century, it is this set of premises of which we are speaking. That which could not be fit into this set of premises, for example, entropy (which is the description of necessary transformations in matter over time), was and is interpreted as an example of our scientific ignorance, which could and would eventually be overcome. Entropy was seen as a negative phenomenon, a sort of death of material phenomena.

Since the late nineteenth century, but especially in the last twenty years, a large group of natural scientists has been challenging these premises. They see the future as intrinsically indeterminate. They see equilibria as exceptional, and see material phenomena as moving constantly far from equilibria. They see entropy as leading to bifurcations which bring new (albeit unpredictable) orders out of chaos, and therefore the process is not one of death but of creation. They see auto-organization as the fundamental process of all matter. And they resume this in two basic slogans: not temporal symmetry but the arrow of time; not simplicity as the ultimate product of science, but rather the explanation of complexity.

It is important to see what complexity studies is and what it is not. It is not a rejection of science as a mode of knowing. It is a rejection of a science based on a nature that is passive, in which all truth is already inscribed in the structures of the universe. What it is rather is the belief that "the possible is 'richer' than the real." [1] It is the assertion that all matter has a

history, and it is its sinuous history which presents material phenomena with the successive alternatives between which each "chooses" throughout its existence. It is not the belief that it is impossible to know, that is, to understand how the real world operates. It is the assertion that this process of understanding is far more complex than science traditionally asserted that it was.

[1] Ilya Prigogine, *La fin des certitudes* (Paris: Odile Jacob, 1996), p. 67.

Cultural studies attacked the same determinism and universalism under attack by the scientists of complexity. But for the most part those who put forward these views neglected to distinguish between Newtonian science and the science of complexity, or in many cases to be aware of the latter. Cultural studies attacked universalism primarily on the grounds that the assertions about social reality that were made in its name were not in fact universal. It represented an attack against the views of the dominant strata in the world-system which generalized their realities into universal human realities, and thereby "forgot" whole segments of humanity, not only in the substantive statements but in the very epistemology of their research.

At the same time, cultural studies represented an attack on the traditional mode of humanistic scholarship, which had asserted universal values in the realm of the good and the beautiful (the so-called canons), and analyzed texts internally as incarnating these universal appreciations. Cultural studies insists that texts are social phenomena, created in a certain context, and read or appreciated in a certain context.

Classical physics had sought to eliminate certain "truths" on the grounds that these seeming anomalies merely reflected the fact that we were still ignorant of the underlying universal laws. Classical humanities had sought to eliminate certain appreciations of "the good and beautiful" on the grounds that these seeming divergences of appreciation merely reflected the fact that those who made them had not yet acquired good taste. In objecting to these traditional views in the natural sciences and the humanities, both movements complexity studies and cultural studies sought to "open" the field of knowledge to new possibilities that had been closed off by the nineteenth-century divorce between science and philosophy.

Where then does social science fit in this picture? In the nineteenth century, the social sciences, faced with the "two cultures," internalized their struggle as a *Methodenstreit*. There were those who leaned toward the humanities and utilized what was called an idiographic epistemology. They emphasized the particularity of all social phenomena, the limited utility of all generalizations, the need for empathetic understanding. And there were those who leaned towards the natural sciences and utilized what was called a nomothetic epistemology. They emphasized the logical parallel between human processes and all other material processes. They sought to join physics in the search for universal, simple laws that held across time and space. Social science was like someone tied to two horses galloping in opposite directions. Social science had no epistemological stance of its own and was torn apart by the struggle between the two colossi of the natural sciences and the humanities.

Today we find we are in a very different situation. On the one hand, complexity studies is emphasizing the arrow of time, a theme that has always been central to social science. It emphasizes complexity, and admits that human social systems are the most complex of all systems. And it emphasizes creativity in nature, thus extending to all nature what was previously thought to be a unique feature of homo sapiens.

Cultural studies is emphasizing the social context within which all texts, all communications, are made, and are received. It is thus utilizing a theme that has always been central to social science. It emphasizes the non-uniformity of social reality and the necessity of appreciating the rationality of the other.

These two movements offer social science an incredible opportunity to overcome its derivative and divided character, and to place the study of social reality within an integrated view of the study of all material reality. Far from being torn apart by horses galloping in opposite directions, I see both complexity studies and cultural studies as moving in the direction of social science. In a sense, what we are seeing is the "social scientization" of all knowledge.

Of course, like all opportunities, we shall only get *fortuna* if we seize it. What is now possible is a rational restructuring of the study of social reality. It can be one that understands that the arrow of time offers the possibility of creation. It can be one that understands that the multiplicity of human patterns of behavior is precisely the field of our research, and that we may approach an understanding of what is possible only when we shed our assumptions about what is universal.

Finally, we are all offered the possibility of reintegrating the knowledge of what is true and what is good. The probabilities of our futures are constructed by us within the framework of the structures that limit us. The good is the same as the true in the long run, for the true is the choice of the optimally rational, substantively rational, alternatives that present themselves to us. The idea that there are "two cultures," a fortiori that these two cultures are in contradiction to each other, is a gigantic mystification. The tripartite division of organized knowledge is an obstacle to our fuller understanding of the world. The task before us is to reconstruct our institutions in such a way that we maximize our chances of furthering collective knowledge. This is an enormous task, given the inherent conservatism of institutional authorities and the danger such a reconstruction poses to those who benefit from the inegalitarian distribution of resources and power in the world. But the fact that it is an enormous task does not mean that it is not doable. We have entered a bifurcation in the structures of knowledge, which appears in many ways to be chaotic. But of course we shall emerge from it with a new order. This order is not determined, but it is determinable. But we can only have *fortuna* if we seize it.

Slovenska univerzitetna politika in identiteta

Univerze so odgovorne tudi za vsebinsko demokracijo

Andraž Teršek

29. september 2012

Mnogi se sprašujejo, zakaj med ljudmi dela in znanja ni več civilnega poguma. Zakaj ni več v javnem prostoru aktivno delujočih in kritičnih državljanov? Zakaj več mladih ljudi nima bolj izrazitega in odločnejšega odnosa do resnih in usodnih družbenih tem? Zakaj ni več žametnih revolucionarjev? Zakaj ni množičnega in odločnega odziva na družbeno dogajanje? Ne nazadnje tudi, zakaj se ne zgodijo množični in organizirani, nenasilni, a odločni, pristno demokratični in zato usodnejši ulični protesti? In posledično, zakaj so se ljudje zadovoljili že s formalno, namesto s prepričljivo vsebinsko demokracijo? Ta in podobna vprašanja so vse pogostejša in nas morajo zanimati. Moramo iskati odgovore nanje.

Četudi z nelagodjem pomanjkljive učinkovitosti, sem vendarle odločen truditi se za lastno vpetost v pogovorna iskanja in miselna samospraševanja o družbenem življenju, skupnosti, habitusu, institucionalizaciji družbene dejanskosti in posamezniku. Pri tem pa želim biti posebej pozoren na vprašanja o vlogi in stanju znanja in procesov izobraževanja. Prepričan sem, podobno kot mnogi drugi, o neposredni povezanosti tega tematskega sklopa z uvodnim nizom vprašanj. In kot državljan želim, kot delavec na univerzi pa moram usmeriti kritično pozornost ne le na vprašanje, ampak (in žal) tudi na "problem" slovenskega univerzitetnega okolja. Mnogi predstavniki znanstvene suverenosti in akademskega dostojanstva so to že storili. Prepričljivo. K temu, kar bi ob izpolnjenosti nekaterih dodatnih pogojev lahko bila splošna slovenska intelektualna razprava o univerzi (med temi pogoji je zagotovo organizirano skupno delovanje), sem že poskusil prispevati. Poskušam ponovno.

Arogantno, nedostojno

Med programskimi obljubami kandidatov na zadnjih parlamentarnih volitvah, ki so po volitvah oblikovali vladajočo dnevno-politično koalicijo, so bile tiste glede politike do izobraževanja in univerz poudarjeno izpostavljene. Tako kot so bile zapisane, so bile sprejemljive in celo opogumljajoče. Te obljube danes niso uresničene. Retorika resornega ministra je prepoznavno drugačna od tiste v času pred volitvami. Občasno ni samo politično neprepričljiva in strokovno pomanjkljiva, ampak tudi nekoliko arogantna, celo nedostojna. Ravnanja vlade in pristojnega ministrstva so se pri nekaterih pomembnih, tudi odločilnih vprašanjih izobraževanja in univerzitetnega okolja znatno odmaknila od predvolilnih zagotovil. Namesto nujnega razvojnega koraka naprej se je zgodil otipljiv korak nazaj. Predvsem glede avtonomije univerz (na primer njihovo podrejanje pravilom in kriterijem, ki jih sprejemajo državne agencije in komisije), družbene vloge in poklicne vrednosti učiteljev (na primer glede plačne politike, zaposlovanj in napredovanj), financiranja izobraževalnih ustanov, sistemske pravne ureditve temeljnih segmentov univerzitetnega študija (na primer vstopnih kriterijev za študij na univerzi) in spoštovanja oziroma doslednega uresničevanja kriterijev za ustavnopravno pravilno pravno urejanje financiranja in delovanja univerz (z zakonom, ne s podzakonskimi akti). Nekateri takšni kriteriji so že dlje časa pojasnjeni tudi v odločbah ustavnega sodišča. Poskusi podčrtanja politike države do univerz s sloganom o varčevalnih ukrepih niso prepričljivi.

Prenekatera dejstva in številne značilnosti slovenskega univerzitetnega okolja so očitna in neposredna posledica državne pravne politike. Ta močno posega v avtonomijo univerz. Ne samo s pravno ureditvijo učiteljskih plač ali pa pogojev za državno priznanje pravne veljavnosti univerzitetnih diplom. Tudi s pravno ureditvijo financiranja se slovenskim univerzam odreka z ustavo zagotovljena avtonomnost. Ob tem se financiranje univerz še naprej ureja s podzakonskimi predpisi, ne pa z zakonom. Ustavna nesprejemljivost takšnega stanja je očitna. Tudi z vidika pravno določenih zahtev države glede kriterijev, ki morajo biti izpolnjeni, da univerze lahko ustanovljajo, spreminjajo in izvajajo študijske programe (kar gre razumeti kot temeljna elementa obstoja in delovanja univerz), univerze niso avtonomne. Na tem področju njihovo avtonomijo onemogočajo državne agencije in komisije, ki dejansko še vedno potrjujejo vsebine univerzitetnih programov, pri tem pa podobno, kot državna administracija na splošno, delujejo pretirano formalistično, tehnokratsko okorno in iritirajoče birokratsko.

Univerze bi se morale temu odločno upreti. Skupaj in organizirano. Upreti bi se morale diktatom države ali njenih agencij pri vseh tistih vprašanjih, ki posegajo v samo jedro univerzitetne avtonomije. Tudi glede kriterijev za izvolitve posameznikov v raziskovalne in pedagoške nazive. Na tem področju so univerze, pod prav takšnim diktatom države, prevzele sistem nevzdržno formaliziranih, področno neuravnoteženih, intelektualno nekritičnih, življenjsko neprimernih in birokratsko poenostavljenih kriterijev, ki s pristnimi vsebinskimi kriteriji za presojo usposobljenosti posameznika, da raziskuje ali predava, skorajda nimajo nikakršne zveze.

Univerze bi se morale upreti tudi agresivni tržni logiki, po kateri naj bi bil posameznik upravičen do priznanja koristi za univerzo oziroma do zasedbe stolice na fakultetni katedri ali oddelku (ne, če je suvereni strokovnjak za določeno vedo in dober predavatelj, ampak le), če "lahko zagotovi dotok denarja s svojim delom na trgu". Univerze bi morale tudi izdelati in javno predstaviti jasen predlog za spremembo systemske pravne ureditve delovanja in financiranja univerz, ki bi jim končno zagotovila dejansko, pristno avtonomijo. Dokler univerze tega ne storijo, podarjajo legitimnost besedam političnih odločevalcev, da si univerze pravzaprav ne želijo avtonomije na tem področju, da se zanjo ne čutijo sposobne in da zanjo tudi ne želijo prevzeti odgovornosti.

Univerze premalo skrbijo za znanje kot vrednoto

Predvsem pa si univerze ne smejo privoščiti notranjega delovanja, ki bi bilo etično ali celo pravno nevzdržno. Na primer nenadzorovanih in nekaznovanih primerov mobinga in šikaniranja, plagiatorstva in drugih kršitev avtorskih pravic, izplačevanja honorarjev za mentorstva in članstva v komisijah za zagovore univerzitetnih avtorskih del ali izvolitve, očitna in huda nesorazmerja v zasluških, dopuščanja profesorjem, da ne opravljajo svojih pedagoških obveznosti dosledno, privabljanja študentov z omogočanjem bližnjic do izpitov in diplom, ustanavljanja programov ali celo fakultet zaradi posameznikov ali ozkih skupin ljudi, ne pa zaradi prepričljive izobraževalne potrebe. Na univerzah se tudi ne bi smelo prezreti najbolj marljivih, dojemljivih in konstruktivno kritičnih študentov (ali jih za izkazano kritičnost in intelektualno naprežanje celo kaznovati!). Postati in biti institucionalni zgled bi moral biti kategorični imperativ univerzitetnega okolja.

Zatorej ne bi bilo prav, če bi se o problemih univerz pogovarjali s popolno osredotočenostjo na početja dnevne politike. Niti da bi ta početja izpostavili kot vse prežemajoči razlog za probleme slovenskih univerz ali da bi z njimi absolutno pogojevali kakovost izobraževalnega,

kulturnega, vzgojnega in raziskovalnega dogajanja na univerzah. Menim, da univerze vendarle še lahko izbirajo primerne(jše) poti za dvig svoje kakovosti in za krepitev svoje družbene vloge. Predvsem za dvig kakovosti izobraževalnega procesa in za dvig kakovosti znanja, kar vendarle mora biti osrednji cilj univerz!

Znamenja, katere poti za dosego tega cilja ubirajo slovenske univerze znotraj maneverskega polja za svobodno odločanje in delovanje, niso optimistična. Kažejo, da univerze premalo skrbijo za vzgojo kritično mislečih državljanov, etično ozaveščenih ljudi, z znanjem motivacijsko opolnomočenih moralnih osebnosti in civilno pogumnih izobražencev. Univerze premalo skrbijo za razvoj samospoštovanja ljudi, ki se na univerzah združujejo v delujočo skupnost. Univerze vendarle še premalo skrbijo za znanje kot vrednoto, za moralno utemeljeno in racionalno prepričljivo izobraženost kot nekaj, kar je samo po sebi cilj izobraževalnega procesa (nasprotno od presoje vrednosti znanja glede na njegovo golo-tržno izmerljivo vrednost). Ta skrb pa še zdaleč ni popolnoma in v celoti odvisna od pravno-politične države, ki jo do univerz zavzame vsakokratna dnevnopolitična koalicijska oblast.

Odgovornost univerz za nadgradnjo formalne demokracije z vsebinsko je velika in pomembna.

Teza o kršitvi pravice do izobraževanj

Andraž Teršek

Niti za trenutek nebi smeli dvomiti, da so univerze, v okviru svoje enkratne funkcije in privilegiranega poslanstva, vselej soodgovorne tako za stanje duha v družbi, kot tudi za splošno kakovost družbenega življenja. Torej tudi za vsebino *ustavne in socialne demokracije*, ki jo živimo. V Sloveniji do sedaj ni bilo malo suverenih razpravljalcev na teme o *univerzi*. Ne le tistih, ki so se aktivno vključevali v razprave Odbora za obrambo visokošolskega in znanstvenega dela. Tudi drugi posamezniki so z objavljenimi časopisnimi, strokovnimi in znanstvenimi članki, pa tudi knjigami, pomembno prispevali k skupnemu udejanjanju intelektualne in poklicne soodgovornosti za družbeni status znanja in delovanje slovenskih univerz.

Poskusi misliti univerzo z ozirom na stanje in dogajanja, ki jo v našem prostoru določajo sedaj, presegajo filozofska razpravljanja. So polemike o zelo konkretnih univerzitetnih vprašanjih, akademskih problemih in pozivih državi, da do univerze vzpostavi primernejši odnos. Nelagodno bi lahko dejali, da gre tako rekoč za ene in iste teme, samospraševanja, ugotovitve in apele.

V dosedanjih javnih razpravah o univerzitetni politiki v Sloveniji je bil eden od zelo pomembnih vidikov umeščanja univerze v okvir ustavnopravnega reda (vsaj kot je meni znano) vendarle povsem spregledan. Izhaja iz prepoznavnega in etično vprašljivega načina, kako poskušajo s pragmatično in koristoljubno prilagodljivostjo politiki države ne le nekatere zasebne šolske ustanove, pač pa tudi javne univerze poskrbeti predvsem za dvig števila vpisanih študentov, zunanjo podobo in njeno površinsko privlačnost programske ponudbe posameznih fakultet in, nenazadnje, zaposljivost učiteljskega kadra. Manj pa za kakovost izobraževanja in zaposlitveno vrednost znanja. Univerzitetni učitelji so pač, v skladu s togo računsko matematiko sistemskih pravil in papirologno logiko pri določanju plačilnih meril, plačani glede na konkretno število spodaj in zgoraj omejenih pedagoških ur pri konkretnih študijskih predmetih, ki se dejansko izvajajo v tekočem študijskem letu.

Vsekakor sta lahko premislek fakultete o uvedbi novih študijskih programov in njena odločitev za konkretno programsko novost rezultat strokovno pronicljive in akademsko dobroverne analize družbenih potreb po strokovnjakih z določenega področja, ali pa optimiziranja vsebinskih in kadrovskih možnosti fakultete. A da ni vselej tako je v slovenskem izobraževalnem prostoru mogoče opaziti.

V Sloveniji se da najti in prepoznati tudi univerzitetne študijske programe, ki se zdijo pripravljeni presenetljivo hitro, strokovno manj natančno, kadrovske ne povsem domišljeno in logistično pomanjkljivo. Še lažje je najti in prepoznati nekatere študijske programe, ki v praksi ne sledijo prvotnim vsebinskim napovedim ob registraciji in zagotovitvi prvih generacijam vpisanih študentov. Pri nekaterih programih se poznavalci sprašujejo, če so jih vzpodbudile akademsko neprepričljive zaposlitvene in finančne težnje skupine posameznikov, ne pa morebitni akademski uvid, oziroma iskreni premislek o družbeni potrebi po posameznih strokovnih profilih in vest o odgovornosti za kakovosti izobraževanja.

Poseben problem v nizu nekaterih novosti v ponudbi univerzitetnega študija pri nas se zdijo tisti programi, ki bodisi ponujajo strokovne nazive, za katere niti vse fakultete same vedno ne

vedo natančno, kaj naj bi končno pomenili v smislu splošnih in posebnih kompetenc diplomantov, bodisi naslavljaajo bodoče študente z obljubami o pridobitvi poklicnega naziva, ki v družbeni praksi ostaja neuresničena, ali celo neuresničljiva.

Doktrina o pozitivnih obveznostih-države

Javno oblast je zato treba spomniti na doktrino o pozitivnih ustavnopravnih obveznostih države. Če država, ki ima v procesu ustanavljanja in akreditacije študijskih programov, zadnjo in odločilno besedo, določen študijski program odobri, se po mojem mnenju sooči s pravno obveznostjo, da stori vse, kar je potrebno in je od države mogoče razumno pričakovati, da bodo bodoči diplomanti na trgu dela osebno izkusili družbeno potrebo in strokovni pomen končanega študijskega programa: z enakopravno možnostjo učinkovite prijave na razpisana delovna mesta in posledično zaposlitve.

Z drugimi besedami, če država odobri študijski program določene poklicne smeri, mora pred končanjem študija prve generacije diplomantov urediti formalizacijo tega poklica v državnih pravnih aktih (končno z objavo v Uradnem listu). Podobno, če država ob uveljavitvi določenega programa, ki je izrecno ali glede na opis kompetenc očitno poklicno naravnani, ustanovitelju in izvajalcu programa dopusti dobroverno pričakovanje, da bo storila enako kot v prvem primeru, torej zagotovila formalno priznanje poklica, mora to tudi storiti. V obeh primerih gre za protiustavno kršitev avtonomije izobraževalne ustanove in pravice študentov do izobraževanja, pa tudi njihove pravice do dela, če država svoje pozitivne pravne obveznosti ne izpolni.

Pri univerzitetnih študijskih programih, ki niso očitno poklicno naravnani in prejmejo dovoljenje države za začetek izvajanja, morda država res ni odgovorna iz naslova pozitivne obveznosti, da diplome takšnih programov z zakonodajo izrecno izenači s poklicnim nazivom primerljivih programov. Menim pa, da je dolžna pravno zagotoviti možnosti, da se bodo diplomanti takšnih programov lahko, kot formalno ustrezni kandidati, enakopravno prijavljali na javne razpise za delovna mesta z učinkovito možnostjo zaposlitve. Če država dovoli izvajati študijske programe, ki diplomantom zagotavljajo pridobitev določenega strokovnega naziva, ne da bi tega izenačila z že obstoječimi poklicnimi nazivi vsebinsko primerljivih programov, mora vendarle poskrbeti, da se bodo lahko diplomanti teh programov enakopravno prijavljali na vse tiste javne razpise, ki zadevajo delovna mesta s primerljivimi splošnimi in posebnimi kompetencami. Ne glede na to, za katero strokovno področje gre: pravo, psihologijo, ekonomijo, management, arhitekturo, antropologijo, filozofijo, ali katero drugo področje. Opustitev takšne pozitivne (ustavno)pravne obveznosti bi veljalo opredeliti kot protiustavno ravnanje države. Če se namreč posameznik za določeno delovno mesto ne more niti enakopravno potegovati, se njegove poklicne kompetence in osebne kvalitete tudi na trgu ne morejo preverjati.

Problem je verjetno celo večji, kot se morda zdi na prvi pogled. Vzemimo na primer poklic pravnika, novinarja, ali psihologa. Verjetno obstajajo stvarni in ugotovljivi razlogi, zakaj država diplomanta neke visoke šole ali fakultete za pravo in management poklicno ne izenači z diplomantom pravne fakultete. Ali, zakaj diplomanta neke visoke šole ali fakultete za medije ne izenači s poklicem diplomiranega novinarja s Fakultete za družbene vede. Pa npr. diplomanta fakultete za družbene in poslovne študije z diplomiranim ekonomistom. Ali pa diplomiranega biopsihologa z diplomiranim psihologom iz Maribora ali Ljubljane. In zakaj npr. tudi diplomanta psihosocialne pomoči iz Nove Gorice ne bo izenačila s poklicem psihologa.

Verjetno iz podobnih razlogov država tudi ne sprejme zakonske ureditve, s katero bi zagotovila, da bodo razpisi za delovna mesta vsaj praviloma in le z redkimi, posebej utemeljenimi izjemami, spisani tako, da bodo kot kandidate naslavljali diplomante vseh vsebinsko primerljivih študijskih programov in ne le nosilce formalno reguliranih poklicev (psiholog, ekonomist, pravnik itd.)

Ta problem, ki je očitno tudi pravnega značaja, se še stopnjuje, kadar se diplomanti študijskega programa, ki naj bi bil na papirju primerljiv z drugim, poklicno reguliranim programom, na tega drugega ne morejo niti prepisati. Ali pa, če jim prepis ni zagotovljen niti po tem, ko opravijo večje število ne prav poceni plačljivih diferencialnih izpitov.

Takšna izobraževalna politika države in univerz bi se nam morala zdeti neodgovorna. Pravniki bi morali pozorno premisliti argumente o ustavni spornosti takšnega početja in nastalih posledic, ki so za vedno več mladih diplomantk in diplomantov nadvse škodljive. Velika večina, morda kar vsi, skupaj z njihovimi starši ob vpisu ne vedo, ali ne razumejo dovolj dobro, da njihova diploma ne bo imela vrednosti, kakršno pričakujejo. In da njihov strokovni naziv ne bo pomenil poklicnega naziva. Pa tudi, da jim ne bo omogočal enakopravnega kandidiranja na delovna mesta, ki jih je mogoče izrecno prebrati, ali pa posredno prepoznati v sicer skrbno in prepričljivo sestavljenih opisih njihovih domnevnih posebnih kompetenc.

Kadar je takšna neobveščenost, ali pa zavedenost študenta tudi posledica zavestnega delovanja vodstev fakultet, njihovega slepomišljenja, promocijske zvitosti, ali pa celo nedvoumnega zavajanja, bi morali pravniki v takšnem pristopu do študentov prepoznati tudi pravno (kazensko in odškodninsko) odgovornost izobraževalnih ustanov. Tudi oseb na vodstvenih položajih. V primeru, da bi se v vlogi oškodovanca hkrati prepoznale fakultete in študentje, bi bil na mestu skupen nastop pred sodiščem, s tožbo proti državi. V času krize, ko državna politika dopušča ekspanzijo takšnih in drugačnih študijskih programov in nazivov, zaposlovalne možnosti pa so za mlade diplomante iz dneva v dan manj opogumljajoče, bi morala slovenska sodišča spomniti državo na vsebino in pomen njenih pozitivnih ustavnopravnih obveznosti glede statusa univerz, pravice študentov do izobraževanja in njihove pravice do dela. Pač v jeziku nezanemarljivo visokih odškodnin.

Družba s takšno univerzitetno politiko in prakso zase ne more trditi, da je *družba znanja*. Prej gre za družbo usodnega prepleta pravne ignorance, politične arbitrarnosti, ekonomske surovosti in etične sprevrženosti. Mlade prepušča dosegu nihilizma in krizi smisla. Temu se je treba zoperstaviti.

Predlog učnega načrta za predmet VZGOJA ZA KRITIČNO DRŽAVLJANSTVO

UČNI NAČRT PREDMETA / COURSE SYLLABUS

Predmet:	Vzgoja za kritično državljanstvo (1)
Course title:	Education for Critical Citizenship (1)

Študijski program in stopnja Study programme and level	Študijska smer Study field	Letnik Academic year	Semester Semester
1. stopnja	/	3.	2.

Vrsta predmeta / Course type

Univerzitetna koda predmeta / University course code:

Predavanja Lectures	Seminar Seminar	Sem. vaje Tutorial	Lab. vaje Laboratory work	Teren. vaje Field work	Samost. delo Individ. Work	ECTS
45 ur=1,5 KT	30 ur=1 KT	/		/	105 ur = 3,5 KT	6

Nosilec predmeta / Lecturer:

Jeziki / Languages: slovenski	Predavanja / Lectures:	Slovenski
	Vaje / Tutorial:	Slovenski

Pogoji za vključitev v delo oz. za opravljanje študijskih obveznosti:

Prerequisites:

Vsebina:

- Domovinska vzgoja: učenje o konstitutivnih temeljih državnosti (zgodovinski, ustavni, institucionalni, socialni-družbene prakse).
- Državlјanska vzgoja: kritično učenje o prvinah demokratične legitimnosti političnega (družbenega) in pravnega sistema.
- Kritična izpostavitve temeljnih značilnosti sodobne družbe in analiza izbranih problemov družbene

Content (Syllabus outline):

- Homeland education: learning about the constitutive foundations of statehood (historical, constitutional, institutional, social-daily social practices).
- Civic education: critical learning about the presuppositions of democratic legitimacy of the political (social) and legal system.
- Critical highlight of the fundamental features of modern society and the analysis of selected problems of social realm.

dejanskosti.

- Kritična analiza dnevne politike, pravnih politik, delovanja institucij in delovanja sistema odločanja v družbi.
- Vzgoja za politično aktivnega in kritičnega državljana.

- Critical analysis of daily politics, legal policies, and operation of decision-making process.

- Education for the politically active and critical citizens.

Temeljni literatura in viri / Readings:

Osnovna literatura (basic readings):

- Martin Balluch (2011): Upor v demokraciji. Krt. Ljubljana.
- Stephane Hessel (2011): Dvignite se! Sanje. Ljubljana.
- Umberto Galimberti (2009): Grozljivi gost: nihilizem in mladi. Modrijan.
- Državlјanska vzgoja v Evropi (Ur. Mitja Sardoč) (2005). Ministrstvo za šolstvo in šport. Ljubljana.
- Andraž Teršek (2009): Ustavna demokracija in vladavina prava. UP FAMNIT. Koper.
- David Held (1989): Modeli demokracije, Krt, Ljubljana.
- Strokovni članki in poglavja iz izbranih znanstvenih, strokovnih in časopisnih virov, naknadno določena in razdeljena tekom izvajanja študijskega procesa pri predmetu.

Dopolnilna literatura (additional readings):

- Andraž Teršek (2013): Teorija (demokratske) legitimnosti. Skripta. UP PEF. Koper.
- Noam Chomsky (2005): Profit pred ljudmi. TIGR. Ljubljana.
- Lovro Šturm (2002): Komentar Ustave Republike Slovenije. FPDEŠ. Ljubljana.
- Ciril Ribičič (2010): Človekove pravice in ustavna demokracija. Študentska založba. Ljubljana.
- Berger, P., L., Luckmann, T. (1999): Modernost, pluralizem in kriza smisla, Nova revija, Ljubljana.
- Dilas-Rocherieux, Y. (2004): Utopija ali spomin na prihodnost. Od Thomasa Mora do Lenina, večne sanje o drugačni družbi, Mladinska knjiga, Premiki, Ljubljana.
- Strokovni članki in poglavja iz izbranih znanstvenih, strokovnih in časopisnih virov, naknadno določena in razdeljena tekom izvajanja študijskega procesa pri predmetu.

Cilji, študijski rezultati in kompetence:

Cilji in študijski rezultati:

Osvojitev temeljnega znanja s področja domovinske in državljanske vzgoje, vključno s kritičnim razumevanjem konceptov demokracija, svoboda, ustavni red, vladavina prava, človekove pravice in svoboščine, aktivno državljanstvo in družbena odgovornost.

Splošne kompetence:

Osvojitev temeljnega znanja s področja domovinske in državljanske vzgoje (zgoraj) je

Objectives, results and competences:

Objectives and results:

Gaining fundamental knowledge regarding motherhood and civic education, including the critical understanding of the concepts: democracy-freedom.constitutional order-rule of law-human rights and freedoms-active citizenship-social responsibility.

General competences:

Gaining fundamental knowledge regarding motherhood and civic education (above) is

primarno namenjeno (a) krepitvi splošne državljanske zavesti o pomenu in vlogi aktivnega in kritičnega državljanstva (vzgoja), (b) opolnomočenju za aktivno sodelovanje v družbenih praksah v vlogi razmišljujočega in kritičnega državljan in (c) usposobljenosti za prenašanje zavesti o pomenu in vlogi obveščenega, aktivnega in kritičnega državljan na mlajše generacije (vzgoja) in na splošno javnost.

Predmetnospecifične kompetence:

Pridobitev znanj in razvoj sposobnosti, neposredno povezanih s konceptom aktivnega in kritičnega državljan kot nujnim pogojem za (a) samo-uresničevanje politične subjektivitete v demokratičnem političnem procesu in (posledično) (b) za zagotavljanje – večje - demokratične legitimnosti družbenega reda.

primarily aimed at (a) strengthening the general civic awareness about the mining and role of the active and critical citizen, (b) empowerment for active cooperation in social practices, exercising the role of reflective and critical citizen and (c) assuring competence for the transfer of above mentioned civic awareness on to younger generations and general public.

Subject-specific competencies:

Gaining the knowledge and developing the competences directly connected with the concept of active and critical citizen as a necessary presupposition for (a) self-exercising of the political subjectivity in democratic political process and (consequently) (b) for assuring the higher democratic legitimacy of social order.

Metode poučevanja in učenja:

Oblike dela:

- frontalna oblika poučevanja,
- delo v skupinah,
- samostojno delo.

Metode dela:

- predavanja,
- seminarji,
- pogovor, razprava.

Learning and teaching methods:

Forms of work:

- Front form of teaching,
- work in groups
- work independently.

Methods:

- lectures,
- seminars
- conversation, discussion.

Delež (v %) /

Weight (in %)

Načini ocenjevanja:

Assessment:

<p>Način (pisni izpit, ustno izpraševanje, naloge, projekt):</p> <p>Oceno sestavljajo uspešno opravljen seminar, uspešna seminarska naloga in uspešen ustni del izpita.</p>	<p>Seminarska naloga = 50%, Pisni del ustni del izpita = 50 %</p>	<p>Type (examination, oral, coursework, project):</p> <p>Final evaluation consists of successful completion of the seminar, successful written seminar and successful oral examination.</p>
---	---	---